

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Hrádek u Nechanic jako místo paměti

Denisa Havranová

Bakalářská práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Denisa Havranová**
Osobní číslo: **H10101**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Zámek Hrádek u Nechanic a Chlumec nad Cidlinou jako místa paměti (1830-1948)**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka práce provede komparativní analýzu vnímání zámeckých objektů v Hrádku u Nechanic a Chlumci nad Cidlinou jako míst paměti obyvatel okolních obcí. Cílem bude stanovení proměny kolektivních pamětí, které jsou vázány na zmíněné objekty jako místa regionální paměti z hlediska recepce organismu zámku a jeho šlechtických majitelů za využití diachronní metody historické práce. Pro práci bude využita literatura vztahující se k paměťovým studiím - jako metodická inspirace, pro objasnění historického pozadí sledovaného problému bude využita literatura k dějinám šlechty a vztahu šlechty s obyvatelstvem českých zemí v 19. a 20. století. Jako heuristická základna budou autorce sloužit regionální periodika ze sledovaného období, obecní kroniky a výsledky sond do kolektivní paměti obcí v okolí zámeckých objektů provedených formou orální historie.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Jan ASSMANN, Kultura a paměť: Písmo, vzpomínky a politická identita v rozvinutých kulturách starověku. Praha 2001. Zdeněk BEZECNÝ, Příliš uzavřená společnost. České Budějovice 2005. Maurice HALBWACHS, Kolektivní paměť. Praha 2009. Radmila ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století. Praha 2007. Miroslav VANĚK, Orální historie ve výzkumu soudobých dějin. Praha 2004.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Vladan Hanulík**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2011**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 20. 3. 2014

Denisa Havranová

Tuto práci věnuji svému milovanému dědečkovi Rudolfu Víškovi, který se bohužel nedočkal jejího dokončení.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Vladanu Hanulíkovi, Ph.D. za jeho cenné rady, ochotu a čas, který mi věnoval. Dále děkuji své rodině a příteli za velkou podporu a pomoc při studiu. V neposlední řadě děkuji také těm, kteří mi poskytli rozhovory a podíleli se tak na vzniku této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se pokouší shrnout kolektivní paměť nechanických obyvatel vůči zámku Hrádku u Nechanic. Hlavním cílem bylo porovnat obraz vnímání zámku a šlechty v 19. století a v současnosti. Pro práci byl zásadní terénní výzkum ve formě ústních rozhovorů.

Klíčová slova

Hrádek u Nechanic, paměť, kolektivní paměť, šlechta, Harrachové, orální historie

Annotation

This bachelor's thesis focuses on offering information about the collective memory of Nechanice's residents about the castle Hrádek u Nechanic. The main goal was to compare the image of nobility in 19th century and in present day. For this purpose of the thesis was important field research and personal interviews with narrators.

Key words

Hrádek u Nechanic, memory, collective memory, nobility, Harrachs, oral history

Obsah

Úvod.....	1
1 Teorie paměti.....	5
1.2 Kolektivní paměť	6
1.3 Místa paměti.....	7
2 Orální historie.....	8
2.2 Orální historie a paměť.....	9
2.3 Rozhovor	9
3 Šlechta	11
3.1 Šlechta v 19. století	11
3.2 Šlechta v 1. polovině 20. století	14
3.3 Obraz a vnímání šlechty v druhé polovině 20. století	17
4 Hrádek u Nechanic	21
4.1 Romantismus a neogotika	21
4.2 Harrachové	22
4.3 František Arnošt Harrach	23
4.4 Stavba zámku	24
4.5 Jan Nepomuk František Harrach	26
4.6 Konfiskace Hrádku u Nechanic.....	28
5 Vytváření místa paměti v 19. století.....	30
6 Rozhovory	37
6.1 Charakteristika respondentů	37
6. 2 Analýza a interpretace rozhovorů.....	42
6.2.1 Vztah k místu	42
6.2.2 Vztah k Harrachům	42
6.2.3 Vztah ke šlechtě	44
6.2.4 Reflexe restituce	45
6. 3 Shrnutí	47
Závěr.....	49
Resume	52
Prameny a literatura	54
Příloha	60

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila Hrádek u Nechanic jako místo paměti. Zámek, který leží zhruba 3 kilometry od Nechanic, je zajímavým prostorem, který stojí za jakékoliv další výzkumy. Téma, které jsem si zvolila, má představit zámek, jeho bývalé majitele a okolí v nových souvislostech. Hlavním cílem této práce je zjistit, jak šlechtická rodina Harrachů ovlivňovala život v Nechanicích v 19. století a jak byla svými poddanými vnímána. Dalším úkolem je odhalit, jakou roli hraje zámek dnes v myšlení nechanických občanů, jak stavbu vnímají a co jim přináší. Během svého výzkumu se pokusím vypátrat i to, jaký mají názor na šlechtu obecně. Konkrétně na působení Harrachů v Nechanicích a jak se postupem času toto vnímání proměnilo.

Jako metodická inspirace mi posloužila literatura vztahující se k paměťovým studiím. Nejvíce jsem využila studii Jiřího Šubrta a Štěpánky Pfeiferové *Kolektivní paměť jako předmět historicko sociologického bádání*¹, která přináší pohled na změny teoretických přístupů k otázce kolektivní paměti z historického hlediska. Výklad začíná u Maurice Halbwachse a jeho koncepce rámců paměti, dále jsou sledováni jeho pokračovatelé ve Francii, kde byla teorie paměti oslavována jako nové paradigma pro sociální vědy. Zvláštní pozornost je věnována Pierru Norovi a jeho koncepci míst paměti.

Pro objasnění historického pozadí sledované problematiky jsem využila literaturu vztahující se k dějinám šlechty. Strukturou šlechty v Habsburské monarchii a jejím vývojem se zabývá monografie Jana Županiče *Nová šlechta Rakouského císařství*². Publikace se také zabývá tím, jakým způsobem se dalo v 19. století dosáhnout šlechtictví. Zdeněk Bezečný ve své publikaci *Příliš uzavřená společnost*³ naopak pojednává o životním stylu šlechty na přelomu 19. a 20. století, který vykládá na příkladu orlické větve rodu Schwarzenbergů. Právě svébytný životní styl zůstal uprostřed převratné doby tím, čím se mohla šlechta odlišit a zůstat zachována jako autonomní společenská entita. Dále jsem čerpala z jednotlivých studií sborníku editovaného Tomášem Knozem a Janem Dvořákem *Šlechta v proměnách věků*.⁴ Badatelé se v rámci této práce pokouší odpovědět na složité otázky týkající se šlechty od dob

¹ ŠUBRT, Jiří – PFEIFEROVÁ, Štěpánka. Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání. In *Historická sociologie. Časopis pro historické sociální vědy*, 2010, č. 1. s. 9 – 29.

² ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta Rakouského císařství*. 1. vyd. Praha: Agentura Pankrác, 2006. ISBN 80-86781-08-9.

³ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. 1. vyd. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005. ISBN 80-7040-698-4.

⁴ KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. *Šlechta v proměnách věků*. 1. vyd. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2011. ISBN 978-80-86488-71-4.

středověku až po 20. století. Ve své práci se také věnuji zámku Hrádku jako architektonické památce. Jako zdroj literatury jsem v tuto chvíli využila především Jiřího Kuthana a jeho *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*.⁵ Monografie představuje nejvýznamnější stavby romantismu a historismu u nás, jejich stavebníky a stavitele.

Velice přínosný mi byl sborník *O exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin moderní doby*.⁶ V části *Šlechta ve 20. století* jsou publikovány příspěvky, které vznikly na základě výzkumu v rámci grantového projektu. Jejich autoři, studenti na Univerzitě Palackého v Olomouci, se snažili prostřednictvím novin, časopisů i dotazníkového šetření zjistit, proč dnes vnímáme šlechtu tak, jak ji vnímáme. Jejich výzkum měl podobný cíl, jako ten můj. Zvolila jsem ale jiný postup a to metodu orální historie. Za účelem výzkumu byli osloveni respondenti, které jsem vybírala podle určitých kritérií. Snažila jsem se sestavit pestrou paletu dotazovaných, přičemž jsem se zaměřila na nechanické obyvatele, kteří v Nechanicích prožili většinu svého života. Při orálním výzkumu jsem se řídila příručkami Miroslava Vaňka, především prací *Naslouchat hlasům paměti*.⁷

Svůj výzkum jsem zahájila první polovinou 19. století, kdy se novým majitelem nechanického panství stal šlechtický rod Harrachů. Pro bádání v tomto období byla využita hlavně regionální literatura, městské kroniky a dobová periodika. Jako základní zdroj mi posloužila historická monografie *Nechanice nad Bystřicí*⁸ Josefa Peška, která vyšla v roce 1916 k připravovanému 50. výročí povýšení Nechanic na město. Autor zde zachycuje historii města od nejstarších dob až po první desetiletí 20. století. Při své práci získával řadu informací z novinových článků v regionálním tisku. Práce je zaměřena hlavně na hospodářské dějiny a vylíčení sociálních poměrů a je stále jedním z nejdůležitějších pramenů historie města. Další důležité informace jsem čerpala z knihy Václava Pražáka *Nechanice: obrázky z historie a života města*.⁹ Kniha kompletně shrnuje historii města, obsahuje bohatou obrazovou přílohu, ale bohužel nedisponuje poznámkovým aparátem, tudíž je obtížné

⁵ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2001. ISBN 80-7304-003-4.

⁶ SLABÁKOVÁ, Radmila (ed.). *O exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin moderní doby. Sborník k narozeninám Arnošta Skoupého*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0781-7.

⁷ VANĚK, Miroslav – MŮCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

⁸ PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí: minulostí a přítomností*. Praha: Al. Bohdanecský, 1916.

⁹ PRAŽÁK, Václav. *Nechanice: obrázky z historie a života města*. 1. vyd. Hradec Králové: Garamon, 2003. ISBN 80-86472-14-0.

dohledat odbornou literaturu či prameny, ze kterých autor informace získal. Za zmínku také stojí práce Josefa Michaličky a Jana Kinského *Nechanice a okolí v historii a dnes*.¹⁰

Dalším pramenem byla *Pamětní kniha obce Hrádek 1893-1956*.¹¹ Kniha je uložena ve Státním okresním archivu v Hradci Králové, fondu obce Hrádek. Kniha má pevnou papírovou vazbu, je psána rukou úhledně a čitelně. Při své práci jsem hledala způsob, jakým lidé vytvářeli svůj vztah k Harrachům, jak dobu vnímali, jak události kolektivně prožívali. Takové informace v kronikách ale většinou nenajdeme. Významný vhled na dobu mi umožnily články s názvem *Vzpomínky starého kantora*, které byly v roce 1908 uveřejňovány několik čísel za sebou v periodiku *Besedy času*. Autor, který uveřejnil pouze své iniciály J. B. P., přiměl několik měsíců před smrtí již sedmdesátiletého nechanického rodáka Františka Matějovského (1838-1907), aby vypověděl, co zažil. „*Stýskával si dříve na dlouhou chvíli a vyzvání mé přijal s povděkem*.“¹² Jedná se tedy o životopisné vyprávění, ve kterém Matějovský líčí i svůj subjektivní pohled na dobu. Na základě těchto pramenů jsem se pokusila najít informace, které by mi pomohly nastínit, jak šlechtická rodina Harrachů působila na své okolí a do jaké míry ovlivňovala život v Nechanicích a okolí.

Předkládaná bakalářská práce je rozdělena do šesti kapitol. V první kapitole vymezím základní pojmy, se kterými jsem se seznámila v prostudované literatuře, která se bezpochyby váže k tématu této práce. Základními pojmy jsou *paměť, kolektivní paměť a místa paměti*. Vycházela jsem z teorií Maurice Halbwachse, jehož myšlenky byly sice na nějakou dobu zapomenuty, ale dnes jsou znovu velice aktuální a jsou stále citovány. Na Halbwachse později navazuje Pierre Nora se svou teorií míst paměti. Ve druhé kapitole vysvětlím metodiku orálního výzkumu. Před samotným výzkumem, který chci zrealizovat, je potřeba vymezit si základní charakteristiku této metody a podrobně se seznámit s jejími postupy. K tomu využiji především práce Mirosalva Vaňka. V další části práce je vhodné představit si život šlechty a její historii, především v 19. století. Mým cílem je zaměřit se také na celkové vnímání šlechty v českých zemích ve 20. století. Ve čtvrté kapitole přejdu již k samotnému Hrádku u Nechanic. Zde se budu krátce věnovat romantismu jako historickému slohu, šlechtické rodině Harrachů, představím dva členy rodu, kteří významně působili v 19. století nejen na Nechanicku a také bych ráda sledovala historii stavby zámku. Pátá kapitola náleží Hrádku a Nechanicím v 19. století. Zaměřím se na to, jak poddaní vnímali šlechtickou rodinu Harrachů.

¹⁰ MICHALIČKA, Josef – KINSKÝ, Jan. *Nechanice a okolí v historii a dnes*. Nechanice: Místní národní výbor, 1983.

¹¹ SOKA Hradec Králové, Archiv obce Hrádek, KALENSKÝ, František. *Paměti obce Hrádek (1893-1956)*. kn. 301.

¹² J. B. P. *Vzpomínky starého kantora*. In: *Besedy Času*. Praha: Jan Herben, 1908. č. 4. s. 25.

V šesté kapitole se již zaměřím na vlastní orální výzkum. Budu se věnovat charakteristice jednotlivých narátorů a pokusím se interpretovat a vyhodnotit získané poznatky. Výsledky mi pomohou dostat cílům, které jsem si vytyčila.

1 Teorie paměti

Lidská paměť je dlouhodobě považována za schopnost člověka uchovávat ve vědomí události, vjemy a zkušenosti, které se staly v minulosti.¹³ Je to jedna z nejdůležitějších vlastností živých organismů a je předmětem bádání hned několika vědních oborů. Když odhlédneme od věd lékařských a přírodních, zůstávají nám vědy společenské a humanitní. Těmi jsou například filozofie, psychologie, politologie, antropologie, sociologie a historie.¹⁴

„Zdá se tedy, že vděčíme paměti téměř za vše, co máme nebo čím jsme. Naše nápady a představy jsou její prací a naše každodenní vjemy, myšlenky a pohyby se odvozují z jejího zdroje. Paměť shromažďuje nespočetné jevy naší existence do jednoho celku a podobně, jako by se naše tělo rozptýlilo na prach atomů, kterými je vytvořeno, stejně by se naše vědomí rozpadlo do tolika fragmentů, kolik jsme prožili sekund, pokud by neexistovala spojující a sjednocující síla paměti.“¹⁵

Tyto slova, která pronesl německý psycholog Edwald Hering, potvrzují, že paměť je to, co dělá člověka člověkem. Paměť nás doprovází celou naší existencí a díky ní si uvědomujeme svůj dosavadní život. Lidé mají tendenci své vzpomínky zaznamenávat a uchovat je tak pro další generace. Nejde zřejmě jen o zaznamenávání vzpomínek, ale i o podvědomou touhu člověka stát se součástí dějin.¹⁶

Z pohledu „biologicko-psychologického“ je u člověka jako jednotlivce možno dělit paměť podle délky doby uchovávání na krátkodobou, střednědobou a dlouhodobou. Krátkodobá paměť, jinak také operační, je příznačná uchováváním vjemů po dobu asi 20 sekund a její činnost je závislá na pozornosti příslušného jednotlivce. Paměť střednědobá drží informaci po dobu delší, asi 20 minut. Pro zachování těchto informací je třeba si je zopakovat, jinak brzy vymizí. Dlouhodobá paměť obsahuje všechny zkušenosti a prožitky určitých situací z konkrétního místa a času. Dále se také jedná o obecné vědomosti.¹⁷ Z hlediska „psychologicko-sociálního“ je možno paměť dělit na individuální a kolektivní. Obě jsou vzájemně podmíněné, neredukovatelné a spojené jakýmsi „bytostným poutem“.¹⁸

¹³ ŠUBRT, Jiří – PFEIFEROVÁ, Štěpánka. *Kolektivní paměť*, s. 9 – 29.

¹⁴ VANĚK, Miroslav – MŮCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti*, s. 62.

¹⁵ ATKINSONOVÁ, Rita L. - ATKINSON, Richard C. - SMITH, Edward E. - BEM, Daryl J. *Psychologie*. Praha: Victoria publishing, 1995. s. 25. ISBN 80-85605-35-X.

¹⁶ HANUŠOVÁ, Marie - OUDOVÁ, Drahomíra – VOTAVA, Jiří. *Paměť a učení*. Institut vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity [cit. 2013-01-10].

URL: <<http://etext.czu.cz/img/skripta/64/pamet-1.pdf>>.

¹⁷ VANĚK, Miroslav – MŮCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti*, s. 63.

¹⁸ Tamtéž.

1.2 Kolektivní paměť

Prvním humanitním teoretikem zabývajícím se fenoménem kolektivní paměti byl francouzský sociolog a antropolog Maurice Halbwachs. Pojem kolektivní paměť poprvé použil koncem 30. let 20. století ve svém článku *Kolektivní paměť hudebníků*.¹⁹ Svě teorie dále rozvíjel v dílech *Společenská rámce paměti*²⁰ a *Legendární topografie evangelií ve Svaté zemi*.²¹ Jeho poslední dílo ovšem zůstalo nedokončené, našly se pouze části, které několik let po jeho smrti editorsky vypracovala jeho sestra, Jeane Alexandre, pod názvem *Kolektivní paměť*.²² V jeho díle je celkově patrný velký vliv, který na něj měli jeho dva významní učitelé Henri Bergson a Émile Durkheim.²³

Halbwachs předpokládá, že paměť je společensky podmíněná a její bytí mimo společnost není možné. Vůbec přitom nebere v potaz biologickou bázi paměti, které se věnuje neurologie a fyziologie mozku. Rozhodujícím faktorem je vzájemné sociální působení. Vzpomínky, které považujeme za své vlastní, jsou ve skutečnosti ovlivněny sociálním prostředím a kolektivem, ve kterém žijeme a ve kterém pohybujeme se. Podlé této teorie jednotlivec, který by vyrostl v naprosté osamělosti, by žádnou paměť neměl, ta se totiž dá získat až v průběhu socializace. Halbwachs ve svých pracích vždy striktně odlišoval individuální a kolektivní paměť. Individuální jsou podle něj pouze vjemy, protože ty jsou spojeny s naším tělem. Kdežto vzpomínky jsou utvářeny danými skupinami, k nimž patříme.²⁴

Kolektivní paměť je neustále proměnlivá a „aby zůstala živá, musí odpovídat aktuálním potřebám dané společnosti, proto musí být obraz minulosti stále znovu skládán v souladu s prioritami, zájmy a požadavky přítomnosti“.²⁵ Je tvořena a upevňována určitými sociálními rámci, ve kterých jsou zároveň naše vzpomínky udržovány a vyvolávány. Pokud např. opustíme nějakou sociální skupinu, naše vzpomínky, které jsme s ní sdílely, začnou mizet, protože jim chybí vnější podněty. Zapomínání je tedy určitým způsobem spojeno se změnou nebo zmizením příslušného rámce. Jinak řečeno, pamatuje jedinec, ale to co má

¹⁹ HALBWACHS, Maurice. *La mémoire collective chez les musiciens*. Chicoutimi: J. - M. Tremblay, 2001.

²⁰ HALBWACHS, Maurice. *Les cadres sociaux de la mémoire*. New York: Arno Press, 1975.

²¹ HALBWACHS, Maurice. *Legendární topografie evangelií ve Svaté zemi*. In: "Antologie francouzských společenských věd: Město." Cahiers du CEFRES n° 10, 1996.

²² HALBWACHS, Maurice – NAMER, Gérard – JAISSON, Marie. *Kolektivní paměť*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7419-016-2.

²³ ŠUBRT, Jiří – PFEIFEROVÁ, Štěpánka. *Kolektivní paměť*, s. 9 – 29.

²⁴ ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť*. Praha: Prostor, 2001. s. 36. ISBN 80-7260-051-6.

²⁵ ŠUBRT, Jiří – PFEIFEROVÁ, Štěpánka. *Kolektivní paměť*, s. 15.

zůstat zapamatováno a jakým způsobem určuje sociální skupina. Podle této teorie můžeme tedy paměť „charakterizovat jako skupinovou rekonstrukci minulosti“.²⁶

1.3 Místa paměti

Další významnou osobností zabývající se pojetím paměti je francouzský historik Pierre Nora, který ve svých dílech navazuje a rozvíjí myšlenky Maurice Halbwachse. Jeho nejdůležitější projekt je *Les lieux de mémoire (Místa paměti)*²⁷, k jehož vzniku Nora sezval nejslavnější francouzské historiky. Projekt míst paměti je orientovaný na chvíli, kdy se v západní Evropě začala bezprostřední osobní, rodinná, ale i národní paměť, tvořena přenosem vzpomínek z generace na generaci, nahrazovat vzornou konstrukcí národních dějin. Do této doby se podle Nory paměť a historie překrývaly, ale od této chvíle je podle něj paměť vytěšňována s procesem globalizace světa, demokratizace a růstu vlivu médií na obyvatelstvo. Podle Nory je paměť hlavním skupinovým poutem k minulosti a je jimi zároveň emočně prožívána a tyto skupiny z ní také vytvářejí svoji identitu, zatímco historie je pouze neúplná rekonstrukce minulosti, tíhne k universalismu, potírá individuální prožitek a odstraňuje vše, co je unikátní.

V souvislosti se zánikem národní paměti je podle Nory velmi aktuální potřeba vytvořit seznam konkrétních i abstraktních míst, do nichž se kolektivní paměť převtěljuje a která jsou pro nás něčím symbolická. Může se jednat o státní pomníky, památníky, hřbitovy, mauzolea, bojiště, muzea, archivy, svátky, slavnosti a rituály. Právě do těchto míst se paměť přemísťuje, protože již neexistuje její přirozené prostředí. Samotné místo paměti vzniká ve chvíli, kdy je paměť ohrožena zánikem. Přirozené prostředí paměti zaniklo, protože začaly mizet generace spojené s touto minulostí.

Pokud chceme místo nazývat místem paměti, musí ovšem vzniknout z vůle k paměti a jejímu obnovování. „*Ačkoliv je jejich základním úkolem zastavit čas a uchovat určitý stav věcí, nemohla by místa paměti být živá, pokud by nebyla zároveň schopna se měnit a své významy aktualizovat. Místa paměti jako taková nejsou tím, na co si vzpomínáme, jsou však prostorem, kde paměť začíná pracovat a skládá obraz minulosti do příběhu.*“²⁸ Musíme mít přítom na paměti, že nejde primárně o rozbor minulosti tak, jak se stala.

²⁶ BURKE, Peter. *Variety kulturních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 51. ISBN 80-7325-081-0.

²⁷ NORA, Pierre. *Les Lieux de mémoire*. Paris: Gallimard, 1984-1986.

²⁸ ŠUBRT, Jiří – PFEIFEROVÁ, Štěpánka. *Kolektivní paměť*, s. 21.

2 Orální historie

Jedna z nejpřesnějších definic orální historie zní takto:

„Jedná se o řadu propracovaných, avšak stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky dané události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, či osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.“²⁹

Velmi zjednodušeně by se tedy dalo říci, že orální historie je podoba minulosti, o které se dozvídáme prostřednictvím mluveného slova. Nemůžeme ji považovat za faktickou pravdu, jejím prostřednictvím získáme subjektivní sdělení a osobní prožitky a zkušenosti dotazovaného.

Základní princip metody orální historie spočívá v tom, že je veden rozhovor mezi tazatelem a narátorem (dotazovaným), tazatel má přitom základní informace o osobnosti dotazovaného, který vypráví své vlastní zážitky a sděluje názory na určité téma. Rozhovor je zpravidla zaznamenáván a následně je přístupný i dalším badatelům.³⁰ Tazatel by měl ovládat teoretické znalosti orální historie a narátor by měl splňovat určité požadavky, kvůli kterým byl vybrán. Hlavním kritériem pro výběr narátorů v mém výzkumu bude jejich místo bydliště. Budu vybírat hlavně takové narátory, kteří prožili v Nechanicích většinu svého života a mohou o zámku hovořit a předpokládá se, že k němu budou mít i svůj vlastní vztah.³¹

Důležité je mít na paměti, že orální historie je charakteristická tím, že se v prvé řadě jedná o kvalitativní metodu výzkumu. Dotazovaného jedince vnímá jako osobitou poznávací jednotku a jeho výpovědi nezobecňuje pomocí kvantifikujících metod. Podstatou je také možnost sledování jedinců v různorodosti jejich výpovědí a názorů. Následně se pak tyto informace dají srovnat s ostatními druhy pramenů. Na druhé straně i orální historie může zpracovávat rozhovory kvantitativní metodou. Samozřejmě se v tomto případě snaží brát v úvahu i prameny a výsledky získané jinými cestami (např. na základě archivního výzkumu). *„Oba přístupy mají zkrátka své klady i zápory, a proto jedině kombinací obou se lze podle našeho názoru dobrat co „nejobjektivnějšího“ obrazu minulosti.“³²*

²⁹ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti*, s. 11.

³⁰ Tamtéž.

³¹ VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. s. 59. ISBN 80-7285-045-8.

³² VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti*, s. 17.

2.2 Orální historie a paměť

Paměť hraje v orální historii ústřední roli. Je tvořena tím, co člověk zažil, ale tyto zážitky jsou stále přehodnocovány na základě nových zkušeností. Při rozhovoru je tedy narátor ovlivněn svým subjektivním chápáním událostí.³³ „Svou úlohu hraje i sociokulturní faktor; individuální vzpomínky totiž ovlivňuje v nemalé míře „kolektivní paměť“. Události a procesy, které jsou pro určitou skupinu, k níž narátor patří, relevantní a jsou odpovídajícím způsobem zprostředkovány, si jedinec podrží v paměti snadněji a déle. „Vzpomínání si“ je tudíž aktivní proces, o který se musí nejen usilovat, nýbrž k němu musí existovat i připravenost.“³⁴

Paměť se dá díky orální historii zkoumat ze dvou odlišných hledisek. Za prvé se dá samotná paměť využít jako historický zdroj, který je ale nutno podrobit kritice spolehlivosti vzpomínek, podobně jako při klasické kritice historických dokumentů. Za druhé se dá paměť zkoumat z hlediska její vlastní změny. Jelikož je paměť selektivní, dají se zjistit příčiny této výběrovosti a měly by se dokumentovat, jak se odlišuje paměť na různých místech, mezi skupinami a jak se mění v čase.³⁵ Tento druhý přístup se pokusím využít i já.

2.3 Rozhovor

Kvalitní rozhovor je prvním předpokladem dobrého postupu v orální historii. Rozhovor by měl být nenucený, k čemuž je potřebná určitá důvěra mezi tazatelem a narátorem. Důležité je, aby se tazatel před zahájením projektu vždy připravil a nastudoval příručky orální historie. Zároveň by se měl orientovat v historii sledovaného období. Poté si tazatel vybere osoby, se kterými zamýšlí vést rozhovor. Ještě, než tyto osoby osloví, měl by si o nich zjistit alespoň základní údaje. Před rozhovorem je patřičné se pokusit seznámit se se současnou osobní či sociální situací narátora, aby se v průběhu setkání omylem nedotkl citlivých témat a neuvedl tak dotazovaného do rozpaků.

Dalším důležitým krokem je získání a kontaktování narátorů. To lze provést jak písmeně, tak telefonicky či osobně. Je důležité se vždy představit a sdělit informace o projektu, na kterém badatel pracuje, o jeho smyslu, cílech a postupu. Oslovený může samozřejmě spolupráci odmítnout a to hned z několika důvodů, např. kvůli zdravotním

³³ VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*, s. 71.

³⁴ Tamtéž, s. 73.

³⁵ BURKE, Peter. *Variety kulturních dějin*, s. 53.

problémům, nelibosti zaznamenávání jeho projevu, přílišné skromnosti či trémě apod. Před prvním rozhovorem se tazatel musí také seznámit s nahrávací technikou. Důležité je si přečíst manuál k zařízení a otestovat ho.

Rozhovor s každým narátorem je nejlepší rozdělit do více sezení, minimálně však do dvou. Při první schůzce by tazatel měl narátora rušit doplňujícími dotazy co nejméně a nechat ho hovořit spíše samostatně. U dalších rozhovorů se naváže na předchozí konverzaci s tím, že se již zabíhá do podrobností, rozšiřuje se sdělení a badatel již narátora směřuje svými konkrétními otázkami.

Co nejdříve po uskutečnění rozhovoru je důležité pořádně záznam o rozhovoru. Badatel by v něm měl zachytit pocity a dojmy z narátora samotného a také z celého rozhovoru. Nedílnou součástí výzkumu je také přepis rozhovoru, který je časově velice náročný. Člověk, který rozhovor přepisuje - tím může být sám tazatel nebo i profesionální písař - se musí postarat o to, aby byl přepis co nejvěrnější. Měl by zachytit hlavní myšlenku a obsah rozhovoru, stylistické a jazykové zvláštnosti narátora a zmínky o mimořádných událostech, které rozhovor ovlivnily.³⁶

³⁶ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti*, s. 83.;
VANĚK, Miroslav a kol. *Orální historie: Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. s. 21 – 36. ISBN 80-244-0718-3.

3 Šlechta

„Šlechta jest souhrn osob ve společnosti státní, povýšených dědičným stupněm nad obecný lid. Počátky šlechtického řádu jsou prastaré, dajíť se stopovati skoro všude hned při prvních problescích historie. Kdo vynikal nad ostatní lid majetkem anebo skutky pokládányi za slavné, ten sám opatřil si jisté přednosti, jež ostatní lid uznával a jež také se dědily na potomstvo; někde šlechtilo spravování jistých úřadů státních, a teprva v státech do jistého stupně vyvinutých uveden jest zvyk a později zákon, podle něhož jen zeměpán povyšuje na šlechtictví.“³⁷

Po celá staletí byla šlechta považována za elitu společnosti a to hned z několika důvodů. Pocházela z určitého rodu, znala své předky, vlastnila pozemkový majetek, dodržovala závazné společenské zvyky, vedla osobitý životní styl, který zahrnoval například způsob bydlení a společenské zábavy. Šlechtická příslušnost se dávala najevo také vizuálně, především luxusním oblečením a různými druhy podívané. Společnost se pak dělila na dvě skupiny, na ty, kteří byli pozorováni, a ty, kteří pozorovali.

Šlechticům se dostávalo kvalitní výchovy a díky tomu byli dostatečně připraveni zastávat významné funkce. Z řad šlechty pocházeli ti, kteří vládli nebo se na vládě podíleli. Jednalo se o vladaře, jejich rádce, ministry, vysoké církevní hodnostáře či armádní špičky.³⁸ Jinak řečeno vytvářeli ekonomicky nejstabilnější a politicky vlivnou reprezentaci, ze které se oddělily vládní kruhy vázající na sebe další mocenská práva.³⁹

Až do roku 1627 se hierarchie šlechty v našich zemích vyvíjela samostatně, poté byl převzat říšský pětistupňový systém šlechtické titulatury, který přetrval až do 19. století. Šlechtické hodnosti byly rozděleny na vyšší a nižší. K nižší šlechtě patřili prostí šlechtici, rytíři a svobodní páni, ke šlechtě vyšší náleželi hrabata a knížata.⁴⁰

3.1 Šlechta v 19. století

V 19. století nastává pozvolný zvrát v životě šlechty. Změny ve společnosti a průmyslová revoluce měnila charakter života všech vrstev obyvatelstva. Šlechta byla

³⁷ RIEGER, František Ladislav. Slovník naučný. Praha: I. L. Kober, 1872. Díl IX., s. 69.

³⁸ BEZECNÝ, Zdeněk – LENDEROVÁ, Milena. Několik poznámek k proměnám elit v Čechách. In *Proměny elit v moderní době. Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka*. 1. vydání. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2003. s. 19. ISBN 80-7040-575-9.

³⁹ MŽYKOVÁ, Marie. Šlechta ve službách diplomacie Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2001. s. 6. ISBN 80-86345-09-2.

⁴⁰ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*, s. 24.

postupně vytlačována z politického a ekonomického výsluní. Místo ní nastupovaly elity nové.⁴¹ Již zmíněný zaběhnutý systém šlechtických elit v rakouských zemích začal postupně narušovat osvícenský absolutismus. Ke staré rodové šlechtě se od přelomu 18. a 19. století přidávala nově nobilitovaná šlechta. Její představitelé pocházeli z řad bohatých bankéřů, důstojníků, některých lékařů či průmyslníků. Důležitost urozenosti byla v tomto případě zastíněna osobními schopnosti a penězi. Docházelo tak k postupnému rozvratu vnímání pojmu elita.⁴²

Po revolučních letech 1848/1849 bylo v evropských zemích omezeno postavení panovníka a byla rozbita moc rodové aristokracie. Výjimkou bylo Rakouské císařství, kde byl po nástupu Františka Josefa I. na trůn nastolen nový režim, neoabsolutismus. Panovník důrazně hájil svoji autoritu, v politické rovině nastolil konzervativní systém a přísný dvorský řád. Okolo něj se shromáždila skupina rodové aristokracie, která v něm oprávněně viděla obhájce svých výsad a zároveň odmítala změny, kterými monarchie ve 2. polovině 19. století procházela. Vnitřní řád dvora se téměř nezměnil, stále vládla rodová aristokracie a nová šlechta se musela spokojit s méně významným postavením, přesto v 19. století získávala stále větší vliv na chod monarchie.⁴³

K významné proměně však došlo mezi velkostatkářskou šlechtou. Z vrchností se stal spíše zemědělský podnikatel. Se zrušením poddanství totiž vrchnost ztratila své zásadní společensko-správní funkce a změnila se pouze v majitele velkostatků. Rolníci, kteří byli do této doby jejich poddanými, se stali plnoprávními státními příslušníky a i pro ně platila rovnost před zákonem. Šlechta tak ztratila funkce a práva v oblasti soudnictví a správy, která pro ně měla hlavní význam. Jistá výhradní práva jim ale zůstala, např. mohli užívat šlechtické tituly a šlechtické predikáty, směli užívat erb, měli právo na jisté důchody, dále právo na důstojenství a čestné úřady. Šlechtický stav byl také jistou podmínkou pro zřízení fideikomisu. Instrukce šlechtictví jako takového zůstala zachována a šlechtické tituly byly udílány až do roku 1918.⁴⁴

Šlechta v té době podléhala přísné vnitřní hierarchizaci. Důraz byl kladen hlavně na urozenost a starobylost rodu. Na nejvyšším stupni tohoto žebříčku stála aristokracie, která se

⁴¹ GEORGIEV, Jiří. *Až do těch hrdel a statků? Konzervativní myšlení a otázka samosprávy v politických strategiích české státoprávní šlechty po roce 1848*. 1. vydání. Praha: Lidové noviny, 2011. s. 9 ISBN 978-80-7422-074-6.

⁴² Tamtéž, s. 36-37. Blíže k problematice elit JODL, Miroslav. *Teorie elity a problémy elity. Příspěvek k dějinám a problematice politické sociologie*. 2. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-94-5; JODL, Miroslav – PECKA, Emanuel: *Teorie elity*. Praha: VŠE, 1994. ISBN 80-7079-352-X.

⁴³ ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta Rakouského císařství*, s. 15.

⁴⁴ ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta*, s. 227 – 228.

mohla vykázat dlouho řadou urozených předků.⁴⁵ Nutno podotknout, že slovo aristokracie nebylo vždy ekvivalentem ke slovu šlechta. Aristokracie bylo označení pouze pro úzké, společensky výsadní části šlechtické společnosti,⁴⁶ a právě těmto prominentním jedincům byly vyhrazeny nejvyšší dvorské hodnosti a zastávali vyšší dědičné zemské úřady. Tato vrstva loajální císaři byla tvořena členy knížecích a hraběcích rodů.⁴⁷

Jednou z nejdůležitějších věcí pro šlechtu byla její příslušnost ke stavovské skupině, v tomto případě příslušenství k aristokracii. Právě ona tvořila tzv. první společnost, která dbala na své privilegované postavení, a proniknout do ní bylo téměř nemožné.⁴⁸ Její nedotknutelnost byla dána hned několika faktory. Jedním z nich byl fakt, že aristokrat by neměl uzavřít sňatek s nearistokratem. Aristokraté tak uzavírali sňatky pouze mezi sebou a tím více uzavírali svou vlastní sociální skupinu. Určitou sounáležitost s touto uzavřenou společností měli pak i šlechtičtí zaměstnanci.⁴⁹

V případě nově nobilitovaných naopak hovoříme o tzv. druhé společnosti. Mezi historickou a nově nobilitovanou šlechtu stála po celé 19. století pevná hráz. Pouze historická šlechta mohla zastávat významné úřady u císařského dvora, pouze nejvýznamnější rodiny habsburské monarchie se mohly stát dědičnými členy panské sněmovny a jen ony mohly být držiteli rodových fideikomisů.

Mezi nově nobilitované patřili nejvíce důstojníci a státní úředníci. Lze mezi nimi najít i významné umělce, z českých to byli např. Václav Brožík z Valrose, architekt Josef šlechtic Zítek, sochař rytíř Emanuel Max z Wachsteinu, vědce a univerzitní profesory, např. Jan

⁴⁵ V ideálním případě to bylo čtyřiašedesát či dvaatřicet předků narozených ve šlechtickém stavu. Minimum pak bylo šestnáct šlechtických předků.

⁴⁶ MAŤA, Petr. *Svět české aristokracie (1500-1700)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. s. 11. ISBN 80-7106-312-6.

⁴⁷ ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta*, s. 16.

Nejvýše postavení knížecí rodiny byly např. Lobkowiczové, Auerspergové, Fürstenbergové, Schwarzenbergové, Thun-Taxisové. Přesně v tomto pořadí představovali špičku rakouské aristokracie. Za nimi následovali další říšské knížecí rody, např. Croyové, Colloredo-Mansfeldové, Hohenlohe-Langenburgové, Khevenhüller-Metschové, Löwenstein-Wertheim-Rosenbergové, Metternichové, Öttingen-Wallersteinové, Salm-Riefferscheidové, Schönburg-Hartensteinové, Trauttmansdorfové, Windischraetzové. Na stejnou úroveň s těmito rody byli postaveni i některé rodiny s hraběcími tituly, a to Harrachové, Schönbornové, Stadionové. Historickou šlechtu žijící v Čechách na přelomu 19. a 20. století tvořily hlavně rodiny s hraběcím titulem. K nejvýznamnějším patřili např. Buquoyové, Czerninové, Clam-Martiničové, Kinští, Kolowratové, Lažanští, Nostitzové, Sternbergové, Wladsteinové a Vratislavové.

Více BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*, s. 27-28.

⁴⁸ ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta*, s. 16.

⁴⁹ Specifickou roli v tomto případě měli zajisté šlechtičtí vychovatelé, kteří měli významnou možnost ovlivňovat myšlení svých svěřenců.

BEZECNÝ, Zdeněk. Šlechtici v občanské době. In MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří (eds.) *Studie k sociálním dějinám 19. století*. č. 7. 1997. s. 128.

O výchově v šlechtických rodinách např. PAVLÁTOVÁ, Ludmila. Dvojí pojednání o výchově šlechtické mládeže koncem 18. století a počátkem 19. století. In MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří (eds.) *Studie k sociálním dějinám*. č. 7. 1997, s. 139 – 172.

Evangelista rytíř Purkyně, či politiky, např. v roce 1897 získat titul svobodného pána František Ladislav Rieger.⁵⁰ Šlechtického titulu se dočkala také početná skupina průmyslníků a velkoobchodníků. Byly mezi nimi např. Bartoňové, Liebieové, Ringhofferové či Skodové. Nobilitace pro ně byla dotvrzením společenského vzestupu, protože jejich majetkové poměry překonávaly možnosti nejednoho šlechtice. Výjimečně mohly nově nobilitované rodiny dosáhnout stavu svobodných pánů, zcela mimořádně, zpravidla až na samém konci monarchie, nabyly titulu hraběcího. Nová šlechta se také snažila přiblížit způsobu života svých urozených vzorů, např. nakupovala a opravovala zámky v historizujícím slohu.⁵¹

3.2 Šlechta v 1. polovině 20. století

O zrušení šlechtictví se v Rakousku-Uhersku během 19. století již několikrát diskutovalo, ale pro odpor císaře nebyl náležitý zákon nikdy přijat. Změnu přinesl až podzim roku 1918, kdy se Rakousko-Uhersko rozpadlo a na jeho místě vznikly tři nové republiky. Byly jimi Československo, Rakousko a Maďarsko. Zbytek státu byl rozdělen mezi Polskou republiku, Italské království, Rumunské království a nově vzniklé Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.

28. října 1918 byl v Praze vyhlášen samostatný československý stát. Rozšířením národního výboru vzniklo 14. listopadu 1918 Národní shromáždění, které v ten samý den prohlásilo Československo republikou v čele s prezidentem Tomášem Garriguem Masarykem.

Jedním z prvních projednávaných návrhů zákona byl ten o zrušení šlechtictví, titulů a řádů. Přijat byl téměř okamžitě a to 10. prosince 1918 jako zákon č. 61 Sbírkou zákonů a nařízení. Svým obsahem tento zákon rušil šlechtictví jako takové a zakazoval šlechticům užívat své rodné jméno s přídomkem či dodatkem vyznačujícím šlechtictví. Původně nebylo počítáno s žádnými tresty, ale od roku 1920 již hrozil trest tomu, kdo by zákon porušil a to pokutou od 50 do 1500 Kč nebo vězením od 24 hodin do 14 dnů. Dalšími novelami zákona se tresty postupně zpříšňovaly. Nejvíce ztřešeny byly tresty roku 1936, kdy provinilci hrozila pokuta až 20 000 Kč nebo odnětí svobody až na dobu dvou měsíců.⁵²

Jistý pocit výjimečnosti šlechticům a šlechtičnám ale nemohl nikdo žádným zákonem vzít. Byli si vědomi starobylosti svého rodu, kterou začali podporovat zájmem o genealogii a

⁵⁰ Blíže k nobilitaci Františka Ladislava Riegra NOVOTNÝ, Robert. *Nobilitace Františka Ladislava Riegra*. Z Českého ráje a Podkrkonoší 13, 2000, s. 93 – 120.

⁵¹ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*, s. 25

⁵² ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*, s. 379- 383.

rodovou historií. Kromě toho začala vznikat i literární díla s touto tematikou. Starobylost a rodová paměť pak byla také zakořeněna v jejich aristokratických sídlech.

Mnohem citlivější byl však pro šlechtu útok na majetkovou základnu, který představovala pozemková reforma. Ta se týkala všech největších majitelů půdy, tedy bývalé šlechty, která vlastnila 71% půdy, a církve, která spravovala 7%. Rozsah reformy byl svou velikostí v evropském měřítku nebývalý a samotné nastavení podmínek se zdálo být nespravedlivé. Oficiální ideologie pozemkové reformy byla často považována za českou národní mstu a měla být odčiněním škod, které byly českému národu způsobeny Bílou horou. V reformě tak mělo jít o uspokojení sociálních potřeb českých rolníků a zároveň o návrat „zcizené české půdy“ německou šlechtou. Tuto teorii se pokusil vyvrátit historik Josef Pekař svými články, které byly později seřazeny do knihy nazvané *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*.⁵³ Zde autor vystoupil s myšlenkou o kulturním a politickém významu české šlechty. Uváděl zde, že šlechta se podílela na kulturních aktivitách v počátku národního obrození a zároveň byla jedním z činitelů státoprávních bojů v druhé polovině 19. století.⁵⁴

Jak již bylo řečeno, zábojem půdy byl především postižen majetek jazykově německé aristokracie. To bylo dáno tím, že německy orientované šlechty bylo více než české, vlastnila tedy mnohem větší část celkové velkostatkářské půdy. Nelze tedy tvrdit, že zábor velkostatkářské půdy byl motivován národnostně.

Výsledkem pozemkové reformy byl jednoznačný: byla omezena moc šlechtického velkostatku, bylo překonáno jedinečné postavení aristokracie ve společnosti a v hospodářské sféře. Omezení pozemkového majetku ale nezabraňovalo šlechtě žít dále jako jedna z elitních skupin společnosti. Její životní styl v první polovině 20. století se oproti dřívějšímu o mnoho nezměnil. Zachovala si svou důstojnost, způsob života a jednání a stále se mohla pyšnit jistou mírou autority.⁵⁵

Všechny předešlé události, ke kterým došlo po skončení první světové války, vedly k tomu, že šlechta jako celek se na konci 30. let ocitla ve složité situaci. V novém státě panovala snaha zavést sociální rovnost a odstranit německou dominanci. Šlechta se tak stala nežádoucím prvkem. Ekonomickým a myšlenkovým světem šlechty v českých zemích otřásl již zmiňované odnětí práva užívat děděné šlechtické tituly a také první pozemková reforma. Postupně se šlechta musela jasně přiklonit k české či německé národnosti, balancování mezi

⁵³ PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. 3. vyd. Praha: Vesmír, 1923.

⁵⁴ BEZECNÝ, Zdeněk. Česká šlechta v éře První republiky. In: KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. *Šlechta v proměnách věků*, s. 228.

⁵⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky. Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. s. 486-490. ISBN 80-7277-027-6.

nimi již nebylo možné. „*Zatímco v příhraničních oblastech, osídlených převážně německým etnikem, sice větší část šlechty automaticky získala státní příslušnost nové Československé republiky, ale národnostně zaujala postoj v rámci sudetského němectví, šlechta ze středu země se paralelně hlásila z větší části k češství.*“⁵⁶

Je třeba vzít v potaz, že nacionalizaci šlechty v určitém směru bránilo její chápání světa, formující se již od novověku. Šlechtice by se dalo považovat za jisté světoobčany. Sňatky, které uzavírali, je spojovaly s evropskými rody. Jejich pojetí národnosti se často lišilo od běžného názoru a zakládalo se na tzv. zemském principu. Důležitými faktory byly původ rodu, rodinná tradice, věrnost králi, jazyk poddaných a také vlastní národní sebeurčení jedince. Významnou roli hrál i vztah mezi pánem a poddaným, později mezi majitelem panství a jeho zaměstnanci. Nejde tedy o etnické vymezení národnosti v plném slova smyslu, ale spíše o praktické přisvojení si jazyka obyvatelstva dané lokality a porozumění jeho kulturnímu světu a zastávání stejným stanovisek oblasti hospodářských, sociálních či politických otázek. Právě ztotožnění se s různými politickými názory se mezi šlechtici projevilo za silící nacistické agrese koncem třicátým let. Ti, kteří se od konce první světové války stále přikláněli k velkoněmeckému nacionalismu, se ztotožňovali s politickými cíli Henleinovy SdP, která usilovala o zničení Československa.⁵⁷

Naproti tomu se zformovala skupina českých šlechticů, která pak jako jedna sociálně-politická skupina vstoupila do československých dějin. Dvanáct zástupců starých českých šlechtických rodů 17. září 1938 přijelo na Pražský hrad a zde jménem svým, některých příbuzných, i dalších rodů, vydali prohlášení, ve kterém zdůrazňovali věrnost zemi v nejvyšším stupni ohrožení a vůli zabránit porušení starých hranic českého státu.⁵⁸ Adresátem textu byl prezident, dr. Edvard Beneš. Po jeho abdikaci a nástupu nového prezidenta Emila Háchy se 24. ledna 1939 na Pražský hrad opět dostavila šlechtická delegace, aby znovu vyslovila svá stanoviska, která se od předešlého projevu nezměnila.

Po vypuknutí druhé světové války se odlišné postoje šlechty v českých zemích ostře vyhranily. Část šlechty dala pomocí dopisu Františka Schwarzenberga státnímu prezidentovi Emilu Háchovi najevo svůj příklon k českému národu a jazyku. Své podpisy připojily kromě

⁵⁶ HOŘEJŠ, Miloš. Šlechta a nacistická pozemková elita v českých zemích, In HAZDRA, Zdeněk-HORČIČKA, Václav-ŽUPANIČ, Jan (eds.): *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 177. ISBN 978- 80- 87211-52-6.

⁵⁷ HAZDRA, Zdeněk. Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války. In KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. *Šlechta v proměnách věků*, s. 234-235.

⁵⁸ Autorem textu prohlášení byl Karel VI. Schwarzenberg a četl jej František Kinský. Dále byli na Pražském hradě přítomni Jan Adolf z Lobkowitz, Zdeněk Radslav Kinský, Zdeněk z Kolowrat, Rudolf Theobald Czernin, Leopold Sternberg, Weikhard Colloredo-Mansfeld, Karel Parish, František Jindřich Dobrzenský, Hugo Strachwitz a Karel Belcredi.

zástupců delegace ze září 1938 i jiné česky se cítící rody a dokonce i ty, co se sice nepovažovaly za Čechy, ale nesouhlasily s pronásledováním těch českých šlechticů, kteří se odmítli hlásit k německému národu.⁵⁹ Je třeba zmínit, že každý rod, který se považoval za německý, nemusel být příznivcem nacismu. Zároveň ne každý rod, který se podepsal pod toto národnostní prohlášení, odolal německému nátlaku. Některé rody ve snaze uchránit svůj majetek požádaly nakonec o říšské občanství dobrovolně.⁶⁰

Po vzniku protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 byly dokonce načas obnoveny šlechtické tituly. Vláda si od toho patrně slibovala větší zapojení šlechty do protektorátní politiky. Ovšem ihned po válce byly všechny zákony a nařízení z doby německé okupace prohlášeny za neplatné, byly obnoveny původní předválečné zákony a šlechtické tituly tím byly opět zrušeny.⁶¹

Dokumenty ze září 1938 a z ledna a září 1939 svým způsobem dovršují sociální vývoj šlechty od vzniku První republiky. Zhruba třetina české šlechty projevila své vlastenectví, objevila svoji identitu, založenou na sounáležitosti s národem a projevila své antitotalitní a protinacistické zásady. Vzhledem ke kontextu doby byli tito šlechtici za svá stanoviska potrestáni. Okupanti uvalili nucenou správu na jejich panství⁶² a někteří z šlechticů byli posláni do koncentračních táborů, odkud se již řada z nich nevrátili.⁶³

3.3 Obraz a vnímání šlechty v druhé polovině 20. století

Při řešení této problematiky je třeba vzít v potaz, že šlechta jako skupina právně neexistuje, ale přesto je určitým způsobem stále vnímána. V období první republiky byla šlechta viděna jako zbytečná složka společnosti, která v novém demokratickém systému nemá právo na svou existenci. K negativnímu pohledu na šlechtu přispěla hlavně činnost některých šlechtických rodin za druhé světové války. Jejich politická činnost a národnostní orientace způsobily, že i šlechta, která se postavila za český stát, byla veřejností odsouzena.

⁵⁹ Mezi českými podpisy můžeme naleznout např. jména, jako jsou Daczický z Hesslova, Bubna z Litic, Hrubý z Gelenj, Nádherný z Borutína, Wratislav z Mitrowic, Bořeh-Dohalský a jiné.

⁶⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl III. Praha: Libri, 2003. s. 583. ISBN 80-7277-030-6.

⁶¹ ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*, s. 379- 383.

⁶² Majitelé velkostatků, na které byla uvalena nucená správa, nemohli se svým vlastnictvím volně nakládat a využívat výnosů ze svých hospodářských podniků mohli pouze v omezené míře. Více DUFEK, Pavel. Restituce šlechtických velkostatků v Čechách po druhé světové válce. In HAZDRA, Zdeněk. HOŘIČKA, Václav. ŽUPANIČ, Jan (eds.). *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, s. 323-337.

⁶³ KÁRNÍK, Zdeněk. Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války. In KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. *Šlechta v proměnách věků*, s. 240-241.

Prispěla k tomu i poválečná propaganda komunistického režimu. Právě Sovětský svaz ztělesňoval vítězství nad fašismem a komunismus pro spoustu lidí znamenal vizi stabilnější, spravedlivější a celkově lepší společnosti. Nejdůležitějším médiem poválečné doby byl stále tisk. Periodika, která měla za úkol ovlivňovat a formovat společnost, byla jasným propagandistickým nástrojem doby. „*Dobová periodika jsou nejlepším svědeckým tehdejší atmosféry a dokládají nejen převažující postoje politických představitelů, ale především prostředky, jakými mohlo být vytvářeno požadované všeobecné mínění.*“⁶⁴ Novináři i političtí reprezentanti zastávali názor, že žádná původem česká šlechta neexistuje. To se také promítlo v dobovém tisku, kde je šlechtic zobrazován jako vykořisťovatel německého či maďarského původu, nebo je označen ze člena zbohatlické průmyslnické rodiny, která si během 19. století titul koupila. Šlechtic se v průběhu druhé světové války stal synonymem válečného kolaboranta a zrádce.⁶⁵

Během komunistické vlády, která trvala přes 40 let, většina šlechty emigrovala, byla pronásledována a nadobro byla ukončena její hospodářská a společenská síla. I po roce 1989 přežíval mýtus o zlodějské a cizácké šlechtě, který se v tisku obratně připojil k aktuální problematice restitucí bývalého šlechtického majetku, jenž jsou v některých periodikách připodobňovány k okolnostem po Bílé hoře, kdy se český majetek rozdával cizincům.⁶⁶ Díky restitucím je ale šlechta opět předmětem zájmu, o kterém je žádoucí psát.

V případě hradů a zámků zde ale vyvstává pozoruhodný rozměr národního motivu. Zhruba od 19. století jsou ony zmíněné stavby považovány za symboly velkolepé národní minulosti, prokazují píli a vyspělost našich předků. Jako znaky lepšího sociálního postavení už je nikdo nechápe, protože na hrad či zámek může každý, kdo si zakoupí relativně levnou vstupenku. Kdyby se hrady a zámky staly opět soukromým majetkem šlechty, jejich sídlem a případně by již nebyly přístupné široké veřejnosti, kdesi hluboko v naší paměti by se vynořil „*známý obraz dvojího života – „v zámku a podzámčí*“.“⁶⁷ Obránci šlechty naopak konstatují,

⁶⁴ JEMELKA, Michal (a kol.) Role šlechty v poválečné české společnosti a její prezentace v oficiálně vydávaných médiích. In SLABÁKOVÁ, Radmila (ed.). *O exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin moderní doby*, s. 80.

⁶⁵ Rozboru nejrozšířenějších deníků z let 1945 – 1948 se věnovali studenti Univerzity Palackého v Olomouci v rámci semináře o šlechtě v 19. – 21. století. Autoři studie prostudovali dobová periodika, zaměřili se konkrétně na Rudé právo, Lidové noviny a Zemědělské noviny, a formou výčtu či eseje se je snažili analyzovat. Snažili se poukázat na to, jak bylo na šlechtu a šlechtictví v uvedených letech nahlíženo a jak byla tato skupina prezentována veřejnosti. Blíže JEMELKA, Michal et al. Role šlechty v poválečné české společnosti a její prezentace v oficiálně vydávaných médiích. In SLABÁKOVÁ, Radmila (ed.). *O exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin moderní doby*, s. 79-103.

⁶⁶ ŠVARČIKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. Šlechta v Čechách a na Moravě ve druhé polovině 20. století – její obraz, její hodnoty a její paměť. In KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. *Šlechta v proměnách věků*, s. 259-260.

⁶⁷ ŠKABRAHA, Martin a kol. Obraz šlechty v českém tisku po listopadu 1989. In SLABÁKOVÁ, Radmila (ed.). *O exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin moderní doby*, s. 107.

že šlechta, která má ke konkrétním sídlům citové pouto, se o památky postará lépe než státní úředník.

Postupně, zhruba od konce roku 1991, se ale obraz novodobého šlechtice, prezentovaný v tisku, proměňuje. Představa, že šlechta nám „sebere naše kulturní dědictví“ postupně mizí. Otevřeně se mluví o tom, že čtenář má nyní získat představu, že šlechta nedychtí po tom, aby na restitucích zbohatla, ale má ke svému majetku vřelý vztah, chce ho zachovat v nejlepším stavu a to i pro veřejnost. V některých periodikách je nyní šlechtic zobrazován jako sebevědomý intelektuál, který má v sobě silně zakořeněné morální hodnoty, jako jsou např. pravdomluvnost, zdvořilost, statečnost, hrdost, skromnost, pokora atd. Šlechtic je dále prezentován jako velmi přátelský a otevřený, vždy elegantně oblečený a upravený. Samozřejmostí je pro něj věrnost svému rodu, jeho odkazu, tradici a dědictví. Stejně tak miluje svou rodnou vlast, které by v případě potřeby poskytl pomoc. Významně nápomocna pak může být šlechta díky svým kontaktům na důležité osobnosti v zahraničí. Články celkově vyznívají jako výzva k odčinění všech křivd, které byly na šlechtě napáchány.⁶⁸

V rámci této práce je nyní vhodné zmínit dotazníkové šetření, které proběhlo v letech 2004 - 2005 a mělo za cíl určit vztah a postoj obyvatel České republiky ke šlechtě.⁶⁹ Pro výzkum byly vybrány tři rozdílné lokality: Přerov, kde šlechta ve 20. století nevlastnila žádné majetky, Valtice, kde Liechtensteinové neměli právo na restituce a Boskovice, kde rod Mensdorff-Pouilly získal v restituci zámek, hrad a pozemky. Iničiátoři výzkumu oslovili zhruba 300 osob různého věku a vzdělání. Odpovědi a nejčastější reakce byly ve všech lokalitách téměř shodné. Dotazovaní uváděli, že pod pojmem šlechta si představí slova jako *zloději, zbohatlíci, milionáři, miliardáři*. Pro autory studie bylo také zdánlivě překvapivé, že dotazovaní si pod pojmem šlechta vybavili také dnešní politiky, podnikatele a „zbohatlíky“. Všechny tyto reakce jsou tedy chápány v negativním slova smyslu. Záporné reakce dokonce o 7% převažují nad neutrálními. Zde je jasně vidět ona nevraživost vůči bohatým. Lidé mají dojem, že oni si musí vydělávat těžkou prací, zatímco bohatí vše získali bez námahy. Další pojmy, které si dotazovaní vybavovali, se týkaly vyššího postavení šlechty, jednalo se např. o pojmy: *elita, panstvo, modrá krev, moc, nadlidé, nadvláda, nadřazenost, namyšlenost, vedoucí třída, vyšší vrstva, nad námi, vykořisťovatelé* atd. Z právě vyjmenovaných hesel je

⁶⁸ Vrcholný zájem o šlechtu v českém tisku se dá sledovat v letech 1992 - 1993, kdy probíhaly největší restituční spory. Rozboru tisku z těchto let se opět věnovali studenti Univerzity Palackého v Olomouci v rámci seminářů o šlechtě v 19. - 21. století. Více ŠKABRAHA, Martin et al. *Obraz šlechty v českém tisku po listopadu 1989*. In SLABÁKOVÁ, Radmila (ed.). *O exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin moderní doby*, s. 104-132.

⁶⁹ GLÓZOVÁ, Martina - MALOŇ, Lubor - SPURNÁ, Marie - ZEMÁNKOVÁ, Michaela. *Šetření o postoji obyvatel České republiky ke šlechtě*. In SLABÁKOVÁ, Radmila (ed.). *O exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin moderní doby*, s. 133 - 163.

patrné, že šlechta je v naší kolektivní paměti zřejmě stále zakódovaná jako sociální vrstva nadřazená ostatním. Tu a tam ovšem také narazíme i na mýtus opačný. Respondenti zmíněného dotazníkového šetření si pod pojmem šlechta vybavili také hesla jako *pořádek, kultivovanost, vzdělanost, dobrota, pohádka*. Ti, kteří odpovídali kladně na otázku, zda má šlechta význam i v současnosti, pak doplňovali hesla jako dobročinnost, sponzorství, charita, pomoc chudým, starost a udržování majetku, historická tradice a reprezentace. Tento mýtus šlechty se údajně ukryl do pohádek. Pohádkový hrdina, většinou princ či princezna, oplývá kladnými vlastnostmi, symbolizuje archetyp šlechtice, který se zarývá hluboko do naší mysli. Takovýto ideál je pak něco, co nám může imponovat.⁷⁰

Obraz šlechty je tedy uložen v naší kolektivní paměti a můžeme s ním naložit různým způsobem. Většinou se jedná o dva základní vztahy: negativní a pozitivní, kdy ten první jmenovaný zřetelně převládá.

⁷⁰ ŠVAŘÁČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. Šlechta v Čechách a na Moravě ve druhé polovině 20. století – její obraz, její hodnoty a její paměť. In KNOZ, Tomáš. DVORÁK, Jan. *Šlechta v proměnách věků*. 1. vydání. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2011. s. 257-260. ISBN 978-80-86488-71-4.

O výkladu pohádek blíže FRANZ, Marie-Louise. *Psychologický výklad pohádek. Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Praha: 1998. ISBN 978-80-7367-894-4.

4 Hrádek u Nechanic

Město Nechanice leží ve východních Čechách mezi Hradcem Králové a Novým Bydžovem. *Jihovýchodně od Nechanic jest ves Hrádek, při níž postaven jest za naší paměti nový nádherný a uměle provedený zámek.*⁷¹ Tento zámek byl postaven v letech 1839 – 1857. Stavba je ukázkovým příkladem romantické neogotiky, tzv. tudorské gotiky.

4.1 Romantismus a neogotika

Během 19. století prošla společnost velkými proměnami. Rozvoj výroby, zdokonalování techniky, objevy ve vědě či nově vznikající buržoazní vrstva, to vše dalo dobu do pohybu. „Tyto, ve srovnání s dřívějším obdobím, nesmírně rychlé změny však zároveň vyvolávaly určitou nedůvěru, nejistotu až strach z budoucnosti, citovou exaltovanost a nostalgii po zdánlivě idylické minulosti, silně emociálně podmíněné vztahem k minulosti, spojeným také s důrazem na význam a hodnoty přírody, jako organické součásti života člověka.“⁷²

Vše začíná myšlenkovým hnutím romantismu, které na konci 18. století vzniklo v Anglii. Romantismus se uplatnil jako filozofický směr a životní styl, pronikl do všech sfér umění od literatury, přes hudbu a malířství až do architektury. Vznikl částečně jako reakce na průmyslovou revoluci a také jako protiklad klasicismu a osvícenství. Převažuje v něm cit nad rozumem a reaguje na velké změny, k nimž ve společnosti došlo. Rodí se v dobách nejistoty, kdy se ztrácí víra v rozum a pokrok, a kdy fantazie a sen nepodporují skutečnost.⁷³ Jednotlivci se nesoustřeďují na současnost, utíkají do minulosti, kterou si idealizují.

Romantická architektura jako samostatný celek vlastně neexistuje, romantické stavby ano. Každá z nich by měla zachycovat lesk a slávu dob minulých a měla by navozovat pocit, že jde o starou a historicky významnou budovu. Jako inspirace tedy posloužily jiné historické epochy nebo kultury. Skutečný architektonický sloh se pak určuje podle stylu, kterým je konkrétní stavba inspirována. Nejčastější inspirací byla gotika, stavby postavené v tomto stylu jsou tedy označeny jako neogotické.

⁷¹ Připomíná SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého V.* 3. vydání. Praha: Argo, 1995. s. 329. ISBN 80-85794-50-0.

⁷² KADLEC, Miloš. Romantický historismus – Novogotika. In: MŽYKOVÁ, M.(ed.) *Kamenná kniha*. Sychrov, 1997. s. 7.

⁷³ HANZAL, Josef. *Od baroka k romantismu: ke zrození novodobé české kultury*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987. s. 81.

Hlavním zdrojem inspirace pro české země se stala Anglie. Do této země plně průmyslového pokroku podnikali šlechtici své cesty, při kterých je anglická sídla přímo fascinovala. Prvními průkopníky anglické neogotiky u nás se tedy na počátku 19. století staly významné šlechtické rody, jejichž členové často Velkou Británii osobně poznali. Byli to právě Harrachové, Schwarzenberkové a Liechtensteinové.⁷⁴ Po nich následovali např. Dietrichsteinové či Kinští. Novostaveb mnoho nebylo, upravovaly se spíše starší stavby. Naopak interiéry byly zařizovány ve stylu alžbětinské renesance. Hlavním vzorem pro přestavby mnohých zámků byly anglické a německé knihy.⁷⁵

Jednou z prvních neogotických staveb na našem území je právě harrachovský zámek Hrádek u Nechanic. V tomto případě se nejedná o přestavbu staršího sídla. Zámek je postaven tzv. „na zelené louce“.

4.2 Harrachové

Rod Harrachů je starý šlechtický rod pocházející z česko-rakouského pomezí, z Kaplicka. První zmínky o něm se datují do 12. století. Své statky postupně získávali na obou stranách zemské hranice, v Rakousku i v Čechách. Velkého vzestupu se rodina dočkala v 16. století. Leonard IV. Harrach (1515-1590) získal v roce 1524 dolnorakouské panství Rohrau. V polovině 16. století byl rod povýšen do panského stavu. Leonardův vnuk Karel (1570-1628) pokračoval v kariéře rodu jako rakouský vyslanec. Roku 1627 byl s celým rodem povýšen do hraběcího stavu a získal právo razit vlastní mince. Za svůj život se Karel stal otcem 14 dětí, z nichž některé se také významně zapsaly do historie.

Druhorozený syn hraběte Karla z Harrachu, Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667), byl předurčen duchovní kariéře. Po studiích na jezuitských školách v Jindřichově Hradci a v Českém Krumlově byl vyslán do Říma. Zde se stal komorníkem papeže Řehoře XV. Roku 1623 byl zvolen pražským arcibiskupem a o tři roky později byl jmenován kardinálem. Vedl rekatolizaci v Čechách a odmítal její násilnou formu. Během vykonávání svého úřadu korunoval tři české panovníky⁷⁶ a jako kardinál se třikrát účastnil voleb papeže.⁷⁷

⁷⁴ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 6.

⁷⁵ MŽYKOVÁ, Marie. Kamenná kniha, aneb úvod k vlivům (hlavně) staré Anglie na území Čech. In: MŽYKOVÁ, M. (ed.) *Kamenná kniha*. Sychrov, 1997. s. 11.

⁷⁶ Roku 1927 korunoval devatenáctiletého Ferdinanda III, roku 1946 Ferdinanda IV. a o deset let později krále Leopolda I.

⁷⁷ Více o Arnoštovi Vojtěchovi z Harrachu CATALANO, Alessandro. *Zápas o svědomí : kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-942-3.

Další dva synové Karla z Harrachu založili nové větve rodu. Zakladatelem rohravské větve byl Leonhard Harrach (1594-1645). Ta roku 1886 vymřela po meči a její majetek přešel do rukou druhé větve – jilemnické. Jejím zakladatelem byl Otto Bedřich Harrach (1610-1639), císařský voják a diplomat. Působil v diplomatických službách např. ve Španělsku. Jeho syn Ferdinand Bonaventura (1636-1706) získával další statky v Čechách a i on působil v císařských diplomatických službách. Významný byl zisk Jilemnice v roce 1701. Jeho synové dále rozšiřovali rodinný vliv a slávu. V rodinné diplomatické tradici pokračoval i Alois Tomáš Raimund (1669-1742), který v letech 1728-1733 zastával funkci neapolského místokrále. Díky němu byl roku 1714 založen východočeský Harrachov.⁷⁸ Jeho druhou manželkou se stala hraběnka Cecílie z Thannhausenu (1669/1674-1721), jejíž jméno roku 1708 připojili Harrachové ke svému.⁷⁹

Další potomci rodu se tradičně věnovali církevní, politické či vojenské kariéře. Netrvalo dlouho a rod také poznal výhodnost průmyslového podnikání.

4.3 František Arnošt Harrach

Pokračovateli české větve rodu Harrachů se stal Arnošt Kryštof (1757-1838) a jeho syn František Arnošt (1799-1884). V první polovině 19. století byla v jejich držení panství Branná a Jilemnice v Podkrkonoší, Stěžery a Sadová u Hradce Králové, dále Šluknov, Janovice u Rýmařova na Moravě, Parndorf (Burgenland), Bruck nad Litavou (Dolní Rakousko) a Aschach na Dunaji (Horní Rakousko). Zatímco Stěžery drželi již po několik generací, Sadová byla zakoupena až roku 1829 Arnoštem Kryštofem. Po jeho smrti se správy nad rodovými statky ujal nejstarší syn František Arnošt.

František Arnošt vystudoval gymnázium a poté nastoupil do státních služeb. Jako diplomat byl v roce 1824 poslán do Francie na korunovaci nového krále Karla X. Cestoval společně s Janem Adolfem II. ze Schwarzenberka. Ve Francii ale jejich cesta nekončila. Po skončení korunovačních slavností se z Francie vydali do Británie. Zde společně cestovali až do poloviny listopadu 1825. Během cest mohli obdivovat přírodu ve Skotsku a Walesu,

⁷⁸ Alois Tomáš Raimund na svých panstvích podporoval výrobu a export skla. Více o Harrachovských sklárnách např. SCHÖTTNER, Jan. *Harrachovská sklárna Nový Svět v první polovině 19. století*. 1. vydání. České Budějovice: Hamala, 2012. ISBN 978-80-87082-22-5.

⁷⁹ MAŠEK, Petr. *Modrá krev*, s. 93-96.

zavítali na mnoho zámků, shlédli řadu pamětihodností a navštívili i mnohé průmyslové podniky.⁸⁰

František Arnošt byl také majitelem mnoha průmyslových závodů, vyhlášenou se stala výroba textilu, železa a skla. Několik let stál v čele České průmyslové jednoty, jako předseda rakouské výstavní rady se účastnil přípravy rakouské účasti na první světové výstavě v Londýně, přičinil se také o vybudování železniční dráhy z Pardubic do Vídně a několik let byl předsedou její správní rady. Jako milovník umění také finančně podporoval České muzeum, stavbu Národního divadla a kostela sv. Cyrila a Metoděje v Praze.⁸¹ Jeho manželkou se stala Anna Marie Terezie, rozená princezna z Lobkowicz.

Patrně největší vliv na tohoto mladého šlechtice měly jeho cesty po Británii. Po již zmíněné první cestě v roce 1825 následovala druhá a to v roce 1839. Obě tato putování zajisté ovlivnila jeho životní dílo. Jedině zde se mohl zamilovat do anglické novogotiky a jediné zde mohla vzniknout myšlenka založit si v Čechách sídlo, za které by se nemusel stydět ani bohatý anglický aristokrat.

4.4 Stavba zámku

O založení stavby nového rodového sídla přemýšlel František Arnošt už v roce 1836-1837. Sám vyhlédl vhodné místo pro stavbu a po dlouhých zkouškách a poradách byla jako nejvhodnější nakonec zvolena zalesněná vyvýšená rovina zvaná Lubenský vrch mezi vesnicí Hrádkem a Nechanicemi. V první řadě musela být vykácena řada stromů, aby tak vznikl volný prostor pro stavbu. Poté, roku 1839, byla vykopána 15 metrů hluboká studna, byl postaven zahradní domek s bytem pro zahradníka a byla založena ovocná a okrasná zahrada. Dne 8. června 1839 položil stavební inženýr Josef Schuberth první kámen ke stavbě. Slavnostní položení základního kamene, spolu s církevním vysvěcením, proběhlo 13. června 1841 za přítomnosti majitele zámku, jeho rodiny, řady významných hostů, ale i obyčejného lidu.⁸²

⁸⁰ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. Více o cestě Jana Adolfa ze Schwarzenberku VYBÍRAL, Jan – SEKYRKOVÁ, Milada. *Britská cesta Jana Adolfa ze Schwarzenberku roku 1825*. In: *Umění 46*. Praha 1998, s. 132-134. ISSN 0049-5123.

⁸¹ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 18-19.

⁸² SOKA Hradec Králové, Archiv obce Hrádek, KALENSKÝ, František. *Paměti obce Hrádek (1893-1956)*. kn. 301. nestr.

První plány stavby zhotovil architekt Stamman z Hamburku, nicméně ty byly v roce 1839 přepracovány anglickým architektem Edwardem Bucktonem Lambem (1805-1869),⁸³ se kterým se František Arnošt seznámil při své opětovné cestě po Anglii. O tomto jeho pobytu se mimo jiné zmiňuje anglický časopis *Gardener's magazine* ze září roku 1839. Ze zprávy vyplývá, že Harrach setrval v Anglii několik měsíců, během kterých ho značně zaujala stavba Harlaxton Manor, zámek, který patří znamenitým a největším příkladům alžbětinského „revivalu“ v Anglii. Zde patrně hledal mladý hrabě podněty pro svůj hrádecký zámek. V literatuře se dále jako zdroj inspirací uvádí zámek Crewe Hall v Cheshiru.⁸⁴

Vedením stavebních prací byl na Hrádku pověřen již zmíněný Joseph Schuberth z Teplic. Dekorativní záležitosti měl na starost původně vídeňský architekt Franz Beer.⁸⁵ Poměrně brzy ho ale vystřídal jiný vídeňský architekt, Karel Fisher. Stejně jako mecenáš stavby hrabě Harrach byl i Fisher ovlivněn anglickou kulturou. V Anglii totiž také sám pobýval, a to v letech 1838-1840.

Jak již bylo nastíněno, jednalo se o novostavbu, sídlo tedy nebylo vázáno na dispozici starší rezidence a zámek tak mohl být vytvořen zcela podle představ mecenáše a jeho architektů. Na severní straně zámku vznikl čestný dvůr, který byl do oblouku ohraničen hradbou s vjezdovými branami. Na ústřední část zámku, tvořenou hranolovou věží, navazují dvě dlouhá boční křídla rozevřená v tupém úhlu. Severozápadní křídlo na konci zvýrazňuje tzv. hodinová věž,⁸⁶ která jako jediná narušuje symetrii zámku. V jejím přízemí byla vybudována zámecká kaple.⁸⁷ Na východní straně je zámek chodbou propojen s tzv. hospodářskými budovami, kde se okolo obdélného dvora nacházela např. jízdárna, kočárovna, divadlo a další.

Typickým řešením pro anglickou architekturu bývá motiv cimbuří, který je na zámku důsledně uplatněn. Většina zámeckých oken také poukazuje k anglickým vzorům. Okna jsou obdélná s neogotickými šambránami a římsami. Celkově zámek zvenku působí monumentálně, avšak není postihnout přílišným dekorativismem, kterého si můžeme

⁸³ Edward Buckton Lamb byl v Anglii již uznávaným architektem jak na poli praktickém, tak i i teoretickém. Vydal např. čtyřdílnou knihu *Etchings of Gothic Ornament*.

⁸⁴ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 19.

⁸⁵ Franz Beer pracoval pro Harrachy ve Vídni a v Brucku nad Litavou. Na krátký čas byl pověřen vedením stavby v Hrádku. Pravděpodobně to byl sám František Arnošt Harrach, který ho doporučil Janu Adolfovi ze Schwarzenberku. Beer pak pro Schwarzenberky vypracoval návrh na přestavbu zámku Hluboká. Více VYBÍRAL, Jinchřich. *Století dědiců a zakladatelů: Architektura jižních Čech v období historismu*. 1. vyd. Olomouc: Argo, 1999. ISBN 80-7203-205-4.

⁸⁶ Své pomenování dostala podle hodin, které na ni byly umístěny v roce 1856.

⁸⁷ NOSEK, Petr. *Státní zámek Hrádek u Nechanic*. Průvodcovský text. 2004.

povšimnout např. na schwarzenberském zámku na Hluboké či liechtensteinském zámku v Lednici.

Zatímco podoba exteriérů zámku je tedy inspirována anglickou gotikou, vzhled zámeckých interiérů byl naopak silně ovlivněn renesančními vzory anglických aristokratických sídel z přelomu 16. a 17. století. Starobylost mělo stavbě dodat vnitřní zařízení a vybavení dovážené téměř z celé Evropy. Jedním takovým příkladem je strop a renesanční obložení stěn v salónku, ve kterém se podávaly snídaně. Bylo sem přeneseno ze zámku Mühlgrub v Horním Rakousku.⁸⁸

Do přízemí hlavní zámecké budovy byly umístěny nejvýznamnější společenské prostory, které tak byly i lépe propojeny s anglickým parkem, jenž byl u zámku založen. Obytné pokoje majitelů zámku a pokoje pro hosty byly naopak situovány v prvním patře.

Hrádek u Nechanic nebyl jediným stavebním počinem Františka Arnošta Harracha. V letech 1836-1837 nechal vystavět zámeček v Anenském údolí v Harrachově. Roku 1945 nechal podle návrhů Franze Beera upravit harrachovský palác ve Vídni a přestavován byl také zámek v dolnorakouském Brucku nad Litavou. Výrazným projevem úcty k předkům a k rodové tradici byla výstavba rodinné hrobky, kterou dal František Arnošt postavit v Horní Branné v Podkrkonoší. Tím vším se František Arnošt Harrach stává jedním z význačných aristokratických stavebníků své doby v českých zemích.⁸⁹

Jeho dědicem se stal prvorozený syn Jan Nepomuk Harrach (1928-1909), který se jako nástupce svého otce zapsal do historie ještě významněji.

4.5 Jan Nepomuk František Harrach

Již od dětství byl mladý hrabě ovlivňován českými vlasteneckými vlivy, které mu vštěpovali jeho vychovatelé. Těmi byli např. Jan Erazim Vocel, později profesor archeologie, dějin umění a dějin české literatury na Karlově universitě, a Antonín Jaroslav Vrťátko, budoucí knihovník národního muzea. Jako dvacetiletý se Jan Nepomuk spolu s otcem zúčastnil Slovanského sjezdu v Praze. V roce 1848 také vstoupil do armády a bojoval proti vzbouřencům v Uhrách.

Zajímal se o hospodářství, stál v čele mnoha hospodářských spolků. Dokonce na svém panství Stěžery založil rolnickou školu. Jako zástupce monarchie se účastnil několika zahraničních světových výstav, na kterých nasbíral cenné zkušenosti. Ty pak využil v roce

⁸⁸ Podle zachovalého nápisu dílo vzniklo roku 1573 a jeho autorem je řezbář Valentin Rantz.

⁸⁹ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla*, s. 19-25.

1891 při přípravách Jubilejní zemské výstavy v Praze, kde působil jako předseda generální poroty.

Jan Nepomuk byl opravdu inovativní, nejen že se úspěšně snažil o chov bource morušového v Čechách, ale zasloužil se také o rozvoj včelařství a dokonce se pokoušel pěstovat tabák. Jeho činnost v oblasti hospodářství také spočívala v psaní a vydávání českých hospodářských příruček.

Velmi zřetelně se hrabě zapojil do politického života. Roku 1865 vstoupil jako poslanec do zemského sněmu a o pět let později do říšské rady. Roku 1884 se také stal členem panské sněmovny. Odmítal pasivní rezistenci českých poslanců a jeho nesplněným snem bylo založit novou konzervativní stranu. Zastával názor, že mnohonárodnostní podunajská monarchie může fungovat pouze při rovnoprávném přístupu ke všem národnostem, které zde žijí. Své konzervativní politické názory sepsal do publikace *Spása Rakouska* (1865).

Mimořádně se zasloužil také o rozvoj české kultury. Angažoval se při stavbě Národního divadla, dokonce krátce působil jako jednatel sboru pro jeho výstavbu. V letech 1862-1890 byl kurátorem Matice české. Prosazoval výstavbu muzejní budovy na Václavském náměstí a roku 1890 byl zvolen prezidentem Společnosti Muzea království Českého, dnešního Národního muzea. Známý byl také svou otevřenou podporou české menšiny ve Vídni.

Neodmyslitelnou stopu zanechal hrabě Jan Nepomuk Harrach ve východních Čechách, hlavně v Krkonoších. Velkou pozornost zde věnoval svému podnikání a lesnímu hospodářství. Zdokonaloval krkonošské pozemní komunikace a stál u vzniku Klubu českých turistů. Roku 1904 zřídil první krkonošskou přírodní rezervaci. Roku 1892 dovezl do Čech první lyže, čímž také napomohl rozvoji turistiky.

Pracovně aktivní zůstal Jan Nepomuk až do konce života. Po své smrti byl pochován v rodinné hrobce v Horní Branné. Jeho současníci ho považovali za „*šlechtice rodu i ducha, za opravdového českého kavalíra, před jehož noblesou se skláněli i jeho nepřátelé. A ještě v sedmdesátých letech vzpomínali poslední pamětníci na laskavého a dobrého starého hraběte Jana.*“⁹⁰

Jana Nepomuka Harracha můžeme bezpochyby považovat za jednoho z nejvýznamnějších představitelů české aristokratické společnosti 2. poloviny 19. století. Jeho zásluhy se odrážejí v politickém, hospodářském i kulturním životě.

⁹⁰ LUŠTINEC, Jan. *Jan Nepomuk František hrabě Harrach: (1828-1909)*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2006. s. 15-16. ISBN 80-86418-60-x.

4.6 Konfiskace Hrádku u Nechanic

Nástupci Jana Nepomuka Harracha nebyli již s českým národem tak spřízněni. Po první světové válce a následné pozemkové reformě zůstali na Hradecku v rukou Harrachů pouze pozemky a dvůr s mlékárnou na Dolním Přímě, pozemky a dvůr s pivovarem v Sadové, polesí Dolní a Horní Přím a zámek Hrádek s Oborou a lesem Stýskal. Harrachové již žili hlavně ve Vídni a na zámku Rohrau. Zámek Hrádek využívala rodina pouze jako letní sídlo a na podzim zde pořádali okázalé hony, na které se sjížděla řada vznešených hostů.

Posledním soukromým vlastníkem zámku byl Jan Nepomuk Harrach (dále jen Jan Harrach), vnuk Jana Nepomuka Harracha. Narodil se roku 1904 v Brucku nad Litavou. V říjnu roku 1940 se oženil se Stefanií, dcerou Ervína hraběte z Eltzu, se kterou měli dva potomky. Prvorozený syn Bonaventura zemřel roku 1961 při automobilové dopravní nehodě a dcera Johanna, narozená roku 1944, žije dodnes v Rakousku.⁹¹

Jan Harrach v roce 1939 dobrovolně přijal říšskoněmecké státní občanství a během války nastoupil na vojenskou službu ve Wehrmachtu. Zemřel v květnu 1945 v americkém zajateckém táboře v Bad Kreuznach v Německu stále jako příslušník Wehrmachtu a rakouský občan německé národnosti.

V červnu roku 1945 vstoupil v platnost dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, který se tedy vztahoval i na majetek rodu Harrachů. Manželka Jana Harracha Stefanie požádala o udělení výjimky z konfiskace, protože její muž byl v té době stále nezvěstný, ale ta byla zamítnuta.

Veškeré restituční zákony přijaté v naší zemi vyžadují, aby byl žadatel i původní vlastník státem odňatého majetku občanem českých zemí. Jan Harrach však tuto podmínku nespĺňoval. Univerzálním dědicem Jana Harracha byl v prosinci 1941 jmenován jeho syn Ferdinand Bonaventura Harrach, který zemřel v srpnu 1961. Pro případ, že by se ustanovená osoba neujala dědictví, jmenoval Jan Harrach jako jeho náhradníka svého bratrance Ernsta Leonharda Harracha.

Restituční kauza týkající se Hrádku a všech ostatních Harrachovských nemovitostí je velmi složitá. To je způsobeno tím, že osoba vznášející majetkové nároky, kterou byl již zmíněný Ernst Leonhard Harrach, se domáhal vydání majetku nejprve dle restitučních předpisů. Jeho nárokům nebylo vyhověno a tak se pokusil získat rodové statky nazpět

⁹¹ PRAŽÁK, Václav. Nechanice: obrázky z historie a života města, s. 38.

žalobami na určení, že majetek Jana Harracha nebyl platně zkonfiskován. Jeho kauzu neulehčovaly ani časté ústavní stížnosti, které podával. Vleklé soudní spory se dostaly až před Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku, který ukončil kauzu Harrach ve prospěch státu.⁹²

⁹² Podrobné informace o kauze Harrach a dalších BENDA, Josef. *Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989*. Praha: Tuláček, 2013. ISBN 978-80-904762-2-6.

5 Vytváření místa paměti v 19. století

„V době, když stavba byla prováděna, byl na Hrádku život velmi veselý, denně hrála hudba, tančilo se a kdo byl šetrný, nastřádal si značný majetek.“⁹³ Těchto bylo ale málo a většina lidí své výděly zase ihned utratila. Nákladná byla také stavba zámku. Vše, co se nelíbilo, se muselo zbourat a postavit znovu. Autor kroniky hned na úvod shrnuje historii obce Hrádek a postupně se dostává i ke stavbě zámku, které věnuje jednu stránku. Uvádí zde faktografické údaje o staviteli a architektech a zmiňuje se též o slavnostním položení základního kamene. Podobnou informaci také získáme v *Besedách času* z roku 1908.

Část svého vyprávění věnuje Matějovský i vzpomínkám na město Nechanice v letech 1844 – 1849. „Nechanice byly jako střed celého panství Sádovského. ... Když vyhořel zámek Sádovský r. 1844, přišly úřady patrimoniální do Nechanic. ... V krátké době proměnilo se Městečko v Mariánské lázně.“⁹⁴ Každý den hrála v Nechanicích hudba, ať už z důvodu nějaké návštěvy, narozenin nebo jmenin v některé z úřednických rodin, které se do městečka přestěhovaly. Nejčastěji se hrávalo před farou, kde se říkalo „Na kocandě“. „O, tam mnohá hezká panenka ztratila svůj zelený věneček a tak klíčilo semeno, ze kterého mnoho sličných harfenic, nejvíce po ruské říši bylo rozváto.“⁹⁵

Matějovský nezapomněl zmínit ani Hrádek u Nechanic a jeho stavbu. Vrchnost podle něj zřejmě neviděla, co se na jejich panství děje. Stavbu zámku svěřili těm „nejvybranějším flamendrům z Německa.“ Dále píše: „Co tam se dělo, bylo daleko nad Sodomou. Nejpěknější a nejzdravější dívenky tam svedli, zkazili a pak se ti vyžili lumpové schcípající chlapi nechali od nich kojit.“⁹⁶ Stejně jako v kronice obce Hrádek i zde se objevuje informace o rozmařilosti a plýtvání. „A ten zámek pořád stavěli, a když kus vystavěli, zas zbourali, jiné plány nakreslili a stavělo se znova. Dvacet let se tam stavělo a kradlo.“⁹⁷ Pracovala tam celá řada řemeslníků, truhláři, štukatéri, celé zámečnické a kovářské dílny, klempíři, sklenáři atd. Zhotovilo se mnoho skvostného nábytku, parkety, dveře, okna, zámky, kuchyňské nářadí a nádobí i vazby

⁹³ SOKA Hradec Králové, Archiv obce Hrádek, KALENSKÝ, František. *Paměti obce Hrádek (1893-1956)*. kn. 301. nestr.

⁹⁴ J. B. P. Vzpomínky starého kantora. In: *Besedy Času*, č. 6, s. 42 - 43.

⁹⁵ J. B. P. Vzpomínky starého kantora. In: *Besedy Času*, č. 6, s. 43.

Do tohoto období je možné zasadit začátky nechanického harfenictví, které postupně nabývalo širších rozměrů. Harfeníci podnikali organizované cesty do zahraničí za možností přivýdělnku. Členy orchestrů byly zpravidla i děti. Skupiny muzikantů při svých cestách často sužovaly časy bídy a odříkání. Jen některé nadprůměrně kvalitní orchestry měly jisté místo. Velmi často se kruté podmínky při pobytech v cizině řešily alkoholem, prostitucí a žebrotou. Všechny tyto jevy vedly ke kritice. Více např. GEBAUER, Bohuslav. *Východočeské otrokářství*. V Praze: nákladem Lidového družstva tiskařského a vydavatelského, 1906.

⁹⁶ J. B. P. Vzpomínky starého kantora. In: *Besedy Času*, č. 6, s. 43.

⁹⁷ Tamtéž.

na střechu. A to vše řemeslníci odváželi „až do Teplic, kde ti poctivci stavěli vily na prodej nebo pro sebe. A aby urození páni úředníci neviděli a neslyšeli, hotovili řezbáři, truhláři, čalouníci skvostné garnitury pro urozené paní matinky a jich urozené slečinky.“⁹⁸ Extrémně vysoké náklady na stavbu zámku si vypravěč odůvodňuje právě tím, že každý řemeslník „dělal si i pro sebe“. Neustálé hýření podkopávalo zdraví všech řemeslníků „a jeden po druhém se ztráceli jako stín. Měl obcérůnk, tak se říkalo, ale obcérůnk měla už také žena i děti její atd.“⁹⁹ Dokonce celé rodiny vymíraly na souchotiny. Vypravěč to považuje za následek hříšných radovánek.

Vše se prý před vrchností utajilo a „milostivá vrchnost o tom opravdu nevěděla. Kdo pak by žaloval na vrchního nebo i spodního, když kradlo všecko. Milostivá vrchnost se modlila v zimě v Itálii, v létě v Alpách, a když se někdy přijela podívat na své panství, stavěli se jim už před tím slavobrány, střílelo se z moždířů, muzika hrála. Bylo vítání, klanění, zvonění, *Te Deum laudamus* – a bylo dobře“.¹⁰⁰

Z vyprávění kantora Matějovského čerpal i Josef Pešek pro svou monografii Nechanice nad Bystřicí. Tyto informace hodnotí jako chmurný obraz doby dávno minulé a konstatuje, že Matějovský „nanesl naň příliš černé barvy“.¹⁰¹ I tak je patrné velké pohoršení, se kterým Matějovský informace prezentoval. Jako kantor musel dbát na správné mravy a ono hýření ho muselo velice pobuřovat. Jeho názor určitě sdílelo i mnoho jiných Nechanických obyvatel a se špatnostmi, které se při stavbě zámku odehrávaly, nesouhlasili. Jaký byl názor většiny, se ale již nejspíš nepodaří přesně zjistit. Na druhou stranu víme, že pro mnoho lidí byla ona výstavba zdrojem pracovních příležitostí, což mohlo být důvodem jejich vděčnosti. Tudíž na to, co se na Hrádku dělo, nepohlíželi tak negativně a byli právě mezi těmi, kteří si mohli význačně polepšit.

Na druhou stranu Harrachové, jako nová vrchnost věnovala Nechanicím zvláštní pozornost. Zajímali se o potřeby hmotné, ale i duševní. „A nechaničtí pozornost tuto spláceli láskou milostivé vrchnosti... Poměr hraběcí rodiny Harrachovské k městečku poddanému byl hodně patriarchální.“¹⁰² To se jasně jeví z projevů přízně k městečku. Zároveň registrujeme i opačné projevy oddanosti, které trvaly i po zrušení roboty.

Již první uvítání vrchností v roce 1829 bylo nadšené. V kronice obce Nechanic se setkáváme se vzpomínkou Ignáce Bohdaneckého, okresního hejtmana benešovského, který při

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ J. B. P. Vzpomínky starého kantora. In: *Besedy Času*, č. 5, s. 38.

¹⁰¹ PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí*, s. 273.

¹⁰² Tamtéž, s. 219.

návštěvě rodného městečka do kroniky zapsal, že se pamatuje živě na to „*kterak k oslavení nastolení pana hraběte odebralo se banderium měšťanů Nechanických jsouc přioděno ve stejnokroj kozácký*“¹⁰³ a na koních spěchali do Sadové oslavit nového pána.

Tato slavnost se konala v neděli 21. července 1829 a účastnilo se jí velké množství lidí z celého okolí. Poddaní byli rozděleni podle obcí za svými praporci s českými nápisy, kterými přáli hraběcí rodině vše nejlepší. Dále hraběcí rodina obdržela písemnosti, ve kterých byli vyzváni „*by hraběcí Osvícenosti učitelům naříditi ráčily, lepšího a pilnějšího učení se jazyku i pravopisu českému!*“¹⁰⁴ Poté následovalo drobné občerstvení a všichni se dali do tance. Zábava se prodloužila až do nočních hodin. Lid byl šlechtické rodině vděčný, že se podílela na oslavách a den trávil společně s nimi.

Nová nechanická vrchnost si uvědomovala hlavně sociální potřeby svých poddaných. Roku 1844, když vyhořel zámek v Sadové a do Nechanic se přestěhovaly všechny vrchní úřady, hraběnka Anna Harrachová založila v Nechanicích nemocnici. V lednu roku 1846 se jednalo o dvě místnosti, jedna pro muže a druhá pro ženy. Obě místnosti měly tři lůžka. V červenci stejného roku byla nemocnice rozšířena ještě o jednu místnost. Ta byla určena pro osoby, které by neměly přijít do kontaktu s ostatními. Nemocnice došla opravdovému uplatnění. Od zahájení svého provozu 1. ledna 1846 do 30. června 1846 nemocnice přijala padesát pět nemocných, z nichž čtyřicet sedm se uzdravilo, jeden zemřel a sedm zůstalo ještě v ošetřování. „*Nedivíme se proto, že Nechaničtí spláceli přízeň tuto láskou obzvláštní.*“¹⁰⁵

Harrachové se dále velice zajímali o nechanickou školu. V květnu 1841 věnovala hraběnka Anna z Harrachu nechanické školní mládeži hedvábnou korouhev. K daru připojila i dopis ze dne 30. dubna, který psal její syn, protože paní hraběnka byla jen „*slabouňka v češtině. Dopis zněl: Já hraběnka Anna z Harrachu, rozená kněžna z Lobkovic, daruji mé milé školní mládeži nechanické tuto korouhev a žádám, by o církevních slavnostech byla nešena ke cti a slávě Boží od oněch dítek, jenž se pilným navštěvováním školy a mravností svou nad jiné vyznamenaly. Dva chlapci mají žerď a dvě děvčata fábory korouhve nésti. Toto činím v té naději, že každé dítě se vynasnaží, této cti hodno se učiniti.*“¹⁰⁶ Při slavnostech, kde byl tento dopis nahlas přečten, zapříčinil všeobecné dojetí. „*Slzy radostné, po lících rodičů i*

¹⁰³ SOkA Hradec Králové, Archiv města Nechanice, MACHAČ, Josef. *Pamětní kniha města Nechanice*. kn. 1.

¹⁰⁴ PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí*, s. 221.

¹⁰⁵ PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí*, s. 222.

¹⁰⁶ Kwěty: národní zábavník pro Čechy, Morawany a Slowáky. Jan Host, Pospjčil: Praha, 1841. s. 247. ISSN 1801-3007.

*dítek se ronící, zřejmě svědčily o jich citu vděčnosti k osvícené dárkyni.*¹⁰⁷ Kněz dále připomínal její známou dobročinnost.

12. července 1841 navštívil František Arnošt Harrach se svou ženou, dětmi Janem Nepomukem, Alfredem a jejich vychovatelem Janem Erazimem Wocalem nechanickou farní školu. V jejich přítomnosti proběhla zkouška z několika předmětů. Některé otázky dokonce pokládali sami členové hraběcí rodiny. S hbitými odpověďmi byli spokojeni. Nejchudší děti byly nakonec obdarovány šatstvem, nejpilnější žáci si pak mohli zvolit zábavně-poučnou knihu či safiánový vak na knihy. Dary rozdávala sama Anna z Harrachu. Velice se jí líbilo, že všechny děti si zvolily knihu. Nakonec se tedy rozhodla, že i onen vak na knihu každému přidá. Dárky dostaly i méně pilnější děti. Ty obdržely například látky na vesty, šátky na krk, nůžtičky, křížky, obrázky a tak dále. Ani na učitele vrchnost nezapomněla a všem darovala finanční prémii.¹⁰⁸

Hraběcí rodina projevila zájem také o předškolní výchovu dětí. Opatrovnu, zařízení podobné mateřské školce, nechala zřídit Anna z Harrachu v roce 1841. Každoročně tuto opatrovnu členové hraběcí rodiny navštěvovali, hlavně o Vánocích. Vždy přinášeli různé dary, například oblečení.¹⁰⁹ Opatrovna existovala do roku 1880, kdy byla městem zřízena nová.

Dalšího projevu pozornosti nechanické mládeži si můžeme povšimnout roku 1842,¹¹⁰ kdy nechalo panstvo do Nechanic navozit mnoho šatstva, náradí, skleněného, hliněného a kovového nádobí, porcelánu, hraček a uspořádalo bazar pro mládež celého panství. Ze zámku přišli zahradníci a sluhové a uspořádali výstavu všech věcí jako o jarmarku. Přijeli také květinami ozdobené kočáry a lidí se sešlo více než na jarmark. Odpoledne přijela sama Anna z Harrachu s dámami, její synové Jan Nepomuk a Alfred. Vzácní hosté byli uvítáni, byla jim vzdána čest a poté začalo podělování. Každé dítě dostalo to, co se mu líbilo. Dárky dostávali i dospělí.¹¹¹

*„Život v Nechanicích v století XIX. ani v druhé polovině jeho nevykazuje rušnějšího tempa. Rok za rokem plynul volně, klidně, aspoň na venek.”*¹¹² Ovšem politické události jara roku 1848 se nevyhnuly ani Nechanicím a narušily toto klidné životní tempo. Do městečka proudily zprávy o aktuálních politických událostech. Zvláštní rozruch přinesly informace o Slovanském sjezdu v Praze a o následných bojích na barikádách, zvaných také svatodušní

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 247-248.

¹⁰⁹ PRAŽÁK, Václav. *Nechanice: obrázky z historie a života města*, s. 135.

¹¹⁰ PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí*, s. 242.

¹¹¹ J. B. P. Vzpomínky starého kantora. In: *Besedy Času*, č. 10, s. 75.

¹¹² PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí*, s. 293.

bouře. To vyvolalo velkou pozornost, protože se nechanickým dostalo osobního svědectví o násilném potlačení bojů, které podal nechanický student práv Ignác Bohdanecký. Na bojích se podílel jako člen legie právníků a po násilném potlačení uprchl z Prahy domů. Další neklid pak způsobilo oznámení, že při bojích na barikádách zahynul další nechanický rodák, student Antonín Zemek.

Dobré zprávy na sebe ale nenechaly dlouho čekat. „*Blahý pocit způsobila pak v našem městečku poddanském zpráva, že hrabě Harrach od 1. července r. 1848 beze všeho ouplatku prominul všem poddaným potažní a ruční robotu.*“¹¹³ Zmizely tak věčná břemena a poplatky vrchnosti.

Vztah nechanických občanů ke své vrchnosti byl již v přechozích letech zřejmě pozitivní. Dokazuje to i cesta početné jezdecké výpravy dne 31 prosince 1847 z Nechanic ke stračovskému zámku, kde se na krátkou dobu zabydlela hraběcí rodina poté, co jim vyhořel zámek v Sadové. Skupina asi čtyřiceti jezdců nesla panu hraběti přání do nového roku. Autor článku konstatoval: „*Není-li to chvalný vzor neličené lásky poddaných ke své milované vrchnosti?*“¹¹⁴ A tato náklonnost po zrušení poddanských povinností určitě ještě více narostla.

V letech 1849 – 1850 vznikala v Nechanicích nová obecní a státní správa. Byl vytvořen soudní okres Nechanice podřízený krajskému soudu v Hradci Králové, do kterého spadalo 39 obcí. V čele okresu stál okresní starosta a tím byl hned v několika prvních obdobích zvolen Jan Nepomuk Harrach.¹¹⁵

Harrachové údajně na Nechanice nezapomínali, i když přestaly být jejich poddanským městečkem. Jan Nepomuk Harrach založil na Hradecku hospodářskou jednotu, která se ihned po svém vzniku rozhodla uspořádat hospodářskou výstavu. Jako místo konání byly zvoleny Nechanice a Harrach se stal jejím prezidentem. 29. října 1863 byla výstava opravdu zahájena. Nechanice byly na tuto událost připraveny, ulice a domy byly náležitě vyzdobeny. Výstava probíhala „na Staré Hůrce“, kde „*hemžily se již tisíce lidí, prohlížejíce stroje, plodiny, zvířata, jiní občerstvovali se v restauracích k účelu tomu zřízených, nebo prohlíželi si ceny, vystavené na tribuně.*“¹¹⁶ Ke konci výstavy byly rozdány odměny za předváděná zvířata a za soutěž v orání. Na úplný závěr poděkoval hrabě všem účastníkům. Na oplátku byla jemu i jeho rodině několikrát provolána sláva a následné veselí trvalo dlouho do noci. Roku 1865 uvažoval hrabě Jan Nepomuk o zřízení průmyslové školy v Nechanicích. Tento jeho nápad nebyl nikdy realizován, místo toho zřídil zemědělskou školu ve Stěžerech.

¹¹³ Tamtéž, s. 294.

¹¹⁴ *Květy: národní zábavník pro Čechy, Moravy a Slováky*, s. 247.

¹¹⁵ PRAŽÁK, Václav. *Nechanice*, s. 63.

¹¹⁶ PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí*, s. 300

Správa otcových statků mu byla svěřena již v roce 1861, oficiálním majitelem panství v Sadové a ve Stěžerech se sídlem na Hrádku se Jan Nepomuk Harrach stal až v roce 1884. Obyvatelstvem byl uvítán „*neobyčejně nadšeně. Na šedesát povozů, provázených banderiem na koních a ohromné množství lidu z okolí, zvláště z Nechanic dostavilo se, by vzdali hold tomu, o němž bylo všeobecně známo, že upřímně cítí s národem.*“¹¹⁷ Jeho druhá manželka Marie Terezie Thurn-Taxis byla údajně velice přívětivou, zvláště k dětem. Například každý rok 18. srpna pořádala na Hrádku dětskou slavnost.

Roku 1866 městečkem a okolím otřásla Prusko-Rakouská válka, jejímž bojištěm se staly východní Čechy, z velké části právě Harrachovský velkostatek Sadová. Rozhodující bitva byla svedena 3. července 1866 na Chlumu a u Hradce Králové. Harrachové ještě před bitvou nechali ze zámku odvést nejcennější sbírky. Po bitvě, která skončila rakouskou porážkou, byl zámek zabrán pruskými vojáky jako lazaret pro raněné.¹¹⁸ I samotné Nechanice byly obsazeny a stalo se z nich lazaretní město. Bylo zde ošetřeno 2 746 vojáků, z nichž 1 100 na samotném zámku. Později vypukl hlad a cholera. Nejen, že úroda byla tento rok neblahá a obecně bylo draho, pruské vojsko dokonce vydrancovalo všechny krámy, sklepy, sýpky, prostě vše co mohlo poskytnout potravu. Jelikož lidé z celého okolí před bitvou utíkali ze svých domovů, po svém návratu jen sčítali škody a s celým svým hospodařením mohli začít od začátku.¹¹⁹ Díky škodám způsobeným válečným tažením požádal starosta Antonín Čerych samotného císaře Františka Josefa I., při jeho návštěvách bojišť v severovýchodních Čechách, o povýšení Nechanic na město. Jeho žádosti bylo vyhověno o rok později 6. července 1867. Zásluhy na povýšení Nechanic na město jsou také připisovány Janu Nepomukovi Harrachovi.¹²⁰ Obrovské poškození majetku utrpěl i on sám. Celkové škody byly vyčísleny na 350 000 zlatých rakouské měny. Náhrada od císařské komory byla poskytnuta ve výši 5 000 zlatých. Lépe se vedlo vesničanům a statkářům, protože jejich odškodnění bylo daleko štedřejší. Na rozdělování finančních částek v jednotlivých obcích se podílel i hrabě Harrach osobně.¹²¹

Jan Nepomuk byl celkově vnímán jako jeden z vůdců českého národa v době, kdy vrcholil zápas o jeho sebeurčení. Jeho potomci již k Čechám a Nechanicím neměli takové vztahy, ani v literatuře se o jejich působení na Nechanicku již téměř nedočteme. Po roce 1848

¹¹⁷ PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí*, s. 298.

¹¹⁸ NOSEK, Petr. *Průvodcovský text*, nestr.

¹¹⁹ Více SOKA Hradec Králové, Archiv města Nechanice, MACHAČ, Josef. *Pamětní kniha města Nechanice*. kn. 1, s. 79 – 109.

¹²⁰ PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí*, s. 307.

¹²¹ ŠENK, Ivan. Válečný rok 1866 a zámek Hrádek u Nechanic. In: *Zpravodaj: mikroregion Nechanicko*. Mokrůvousy: Mikroregion Nechanicko, 2001. s. 5.

převzaly moc příslušné správní a mocenské úřady a působnost šlechtické rodiny začala ochabovat.

Když srovnám prezentované informace, registruji dva úhly pohledu. Na jedné straně tu máme velice negativní pohled nechanického učitele na stavbu zámku. Na druhé straně je zde značný počet projevů šlechtické přízně během těchto let. Podle úryvků a konstatování ze soudobého tisku je patrné, že obyvatelé Nechanic měli k hraběcí rodině opravdu vřelé vztahy. Zámek jako jejich reprezentační sídlo pro ně musel být symbolem vznešenosti, šlechtnosti. Jaký konkrétní vztah měli obyvatelé Nechanic k zámku Hrádku po jeho dostavbě, se mi vypátrat nepodařilo. Je možné, že žádný vztah neexistoval. Pouze ke šlechtě a jejich skutkům, ale k místu ne. V pramenech lze na konci 19. století registrovat vymizení šlechty. Zřejmě se jedná o jednoznačný důsledek rozchodu českého národa s „německou šlechtou“.

6 Rozhovory

Hlavním cílem mojí práce je zjistit, jak je na Hrádek u Nechanic jako místo paměti nahlíženo dnes a zároveň jaký pohled mají nechaničtí obyvatelé na šlechtu. Tyto informace jsem se rozhodla získat formou orální historie. Oslovila jsem celkem 9 respondentů. Vybírala jsem pouze mezi nechanickými obyvateli, kteří v tomto městě prožili většinu svého života. Mou hlavní snahou bylo udělat výběr generačně a sociálně pestrý. Nejmladšímu dotazovanému je 18 let, nejstaršímu 68 let. Narátoři byli kontaktováni ústní či telefonickou formou a zároveň byli informováni o projektu a jeho cílech. Většina oslovených s rozhovory souhlasila, pouze pár lidí odmítlo, protože jim nebylo příjemné nahrávání jejich hlasu.

Před prvním rozhovorem byl každý narátor podrobněji seznámen s tématem mé bakalářské práce, byl mu přiblížen obsah a cíle. Poté jsem každého z nich požádala, zda by se mi v prvním rozhovoru mohli sami představit a říct mi něco o sobě. V druhé části mi měli oslovení narátoři přiblížit svůj vztah k Hrádku, zkusit si vzpomenout na nějaké své zážitky, říct, jak zámek vnímají a celkově vše, co je k tématu napadne. Do rozhovoru jsem se snažila co nejméně zasahovat a po jeho ukončení jsme se vždy předběžně domluvili na termínu pro druhý rozhovor. Před uskutečněním následujícího setkání jsem každý již konaný rozhovor přepsala a připravila se tak lépe na následující interview, při němž jsem každému narátorovi stručně připomněla, o čem jsme minule hovořili. Následovaly již moje předem připravené otázky. Díky podobnosti těchto otázek mohu rozhovory interpretovat tematicky.

Při redakci rozhovorů jsem se snažila je ponechat v co nejvěrnější podobě a jejich přepisy příkládám v příloze.

6.1 Charakteristika respondentů

Při charakteristice respondentů vycházím především z prvních realizovaných rozhovorů. Zde měl každý narátor prostor k samostatnému projevu. Samozřejmě, když narátor nevěděl jak dál, snažila jsem se mu pomoci a vybízet k dalšímu vyprávění. Jak již zmiňuji výše, cílem tohoto rozhovoru bylo zjistit základní informace o narátorovi. Dalším posláním tohoto interview bylo najít samostatný vztah každého narátora ke zkoumanému objektu. Nyní přejdeme k samotné charakteristice narátorů.

Paní **E. H.** je 43 let a v Nechanicích žije již od narození. *„Celý život vlastně žiji v Nechanicích. Prožila jsem tady veškerá životní období. Rodiče žili v Nechanicích, prarodiče*

žili v *Nechanicích*, takže moje kořeny jsou tady zapuštěny dost hluboko. Jsem prostě „*Nechaničák*“ každým coulem.“¹²² Vystudovala Střední ekonomickou školu a poté pracovala jako účetní. Krátkou dobu s manželem podnikali v oboru pohostinství. Mezitím se jí narodily dvě děti. V současnosti pracuje jako vychovatelka ve školní družině v *Nechanicích*. Kvůli zaměstnání si musela dodělat Vyšší odbornou školu pedagogickou. Již od dětství má k zámku *Hrádku* pozitivní vztah. Navštěvovala ho se základní školou a tyto návštěvy nikdy nebrala jako povinnost. Sama přiznává, že člověk může být v určitých okamžicích hrdý na to, že pochází z *Nechanic*. Jako příklad uvádí natáčení filmů na zámku. „*Natáčelo se tam několik filmů. Samozřejmě, když ten film pak člověk vidí v televizi, tak hned jásá: „Hele Nechanice, hele Hrádek!“ a je takový povznešený, že je součástí něčeho, co zná, co je blízko něho.*“¹²³ Z rozhovoru bylo patrné, že sama narátorka cítí jistou sounáležitost s *Hrádkem* u *Nechanic* a tvrdí, že ho má z velké části propojený se svým osobním životem. „*Já ten Hrádek mám dost spojený se svým životem. Myslím si, že jsem tam strávila nějaký čas a určitě se mi tam líbí.*“¹²⁴ Pravidelně navštěvuje tamní kulturní akce a často chodí na zámek na procházky. „*Kolem zámku jsou krásné lesy, do kterých chodím neustále. Chodíme na houby, chodíme s dětmi na vycházky. Když to tak vezmu, nejvíce mě to vždy táhne k Hrádku.*“¹²⁵ Při obou rozhovorech neměla problémy s komunikací, vyjadřovala se přesně a srozumitelně.

Paní **L. S.** je 41 let a narodila se v *Hradci Králové*. Základní školu navštěvovala již v *Nechanicích*. Vystudovala Střední ekonomickou školu a poté začala pracovat na poště, kde pracuje dodnes. Má dvě děti. Zámek navštívila několikrát se základní školou, poté až po patnácti letech se synem. Jako dospělou ji návštěva zámku bavila více. „*No víc mě to zajímalo. Myslím, že si toho člověk víc všimal.*“¹²⁶ V létě pravidelně navštěvuje kulturní akce konané na zámku. S každou návštěvou objevuje něco nového, co dříve nezaznamenala. „*Člověk nemusí jezdit daleko. Podle mě tam je pořád něco nového, protože člověk si jednou něčeho nevšimne, podruhé zase jo.*“¹²⁷ Zámek jí nyní přijde upravenější. „*Ted' tam je ta nová fasáda, lepší okolí, je to upravenější než dřív.*“¹²⁸ Při rozhovorech nebyla patrná nervozita, ale celkově paní působila zakřiknutě. K danému tématu zřejmě neměla blízko.

¹²² Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 1/1.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 2/1.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

Student **R. H.** žije v Nechanicích od tří let a nyní navštěvuje gymnázium v Hradci Králové. Je mu 18 let a svůj volný čas nejráději tráví s kamarády a přítelkyní. Na otázku, co pro něj zámek znamená, odpovídá: *„Když se řekne zámek Hrádek u Nechanic tak se mi především vybaví ... stavba, která už sem k tomuto okolí patří, protože se i tak zámek nazývá. A vybaví se mi golf.“*¹²⁹ Myslí si, že zámek není tak známý, a že dnes již lidé nemají potřebu navštěvovat kulturní památky. Naopak tamní kulturní akce mají podle něj u místních obyvatel veliký ohlas a jsou tím hlavním, co je na zámek vede. *„Já si myslím, že hlavně ty akce, protože v dnešní době lidé už nemají takovou duševní touhu navštívit nějakou historickou památku a prohlídnout si ji. A spíše se jdou na takovouto akci pobavit se s kamarády, užít si například krásného počasí, krásného prostředí, protože bezesporu, ten zámek je opravdu nádherný.“*¹³⁰ Tyto společenské události na zámku sám v létě navštěvuje, interiéry zámku ho již nelákají. *„Ale na prohlídku zámku bych já osobně už nešel, protože už jsem tam několikrát byl a nechtělo by se mi platit peníze za tu stejnou věc víckrát. To neznámá, že ten kdo tam ještě nebyl, by se tam nemohl podívat.“*¹³¹ Vztah k zámku má kladný. V průběhu obou rozhovorů byl soustředěný a komunikativní. Byl na něm vidět zájem a snaha dedukce. Jak sám po vypnutí nahrávání konstatoval, ve škole se učí verbálnímu projevu a improvizaci.

Paní **E. V.** je 68 let. V Nechanicích žije od svých 5 let. Vyučila se cukrářkou a kuchařkou. Jako kuchařka pracovala do roku 2000, kdy odešla do důchodu. Má dvě děti a tři vnoučata. Jako mladá dívka chodívala na Hrádek s partou kamarádů. Pomáhali při opravách nebo se chodili bavit do zámeckých zahrad. *„Vždy jsme tam sedávali a bavili se. Vzadu v zahradě je to pěkné, ale teď tam je golf. Ale moc moc hezké, já na to vzpomínám v dobrém.“*¹³² Poté navštěvovala zámek také s vnoučaty. V současnosti navštěvuje kulturní akce, zmiňovala hlavně ty vánoční. *„Teď před Vánoce tam byly vánoční výstavy. Ty byly dobré, přímo vynikající. Byla jsem na nich už i minulý rok. Je tam vánoční výzdoba, zpívání orchestrů a kapel. Je to moc hezké.“*¹³³ Zámek je podle ní nenahraditelný unikát, který má cenu opravovat. *„Má to smysl, protože to je historie a ta opravdu zůstane pořád. I po nás, po našich dětech. Ta historie bude pořád. To se nedá nic dělat. A Hrádek je na pěkném místě, je*

¹²⁹ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 3/1.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 4/1.

¹³³ Tamtéž.

to v lese. Opravdu ten zámek Hrádek je jedinečný exemplář, musím říct.“¹³⁴ Rozhovory proběhly bez problémů. Paní byla výřečná, ráda uvažovala nad různými teoriemi.

Paní **H. K.** je 63 let a celý život prožila v Nechanicích. Má dvě děti a několik vnoučat. Zámek je pro ni důležitý. „Má pro mě velký význam, protože miluji památky a miluji lesy a ten krásný zámecký park, kam chodím strašně často na procházky.“¹³⁵ Její syn měl v zámecké kapli svatební obřad, což pro ni byla význačná chvíle. Jak sama říká: „Bylo to kouzelné.“¹³⁶ Registruje změny vzhledu zámku, zejména vykácené keře. „Předzámek se také velice změnil, protože jsou vykáceny keře a stromy jak v zadní části za zámkem, tak i vepředu.“ V posledních letech ráda navštěvuje zámek o Vánocích, zejména zámeckou kuchyň, kde se podává tradiční občerstvení. „Také jsme se v posledních letech byli podívat v zámecké kuchyni, která je velice nádherná. Dříve se tam nepouštělo a nemohlo se tam provádět. Nyní tam na Vánoce podávají různé perníčky, kávičku a zákusky.“¹³⁷ Z paní byla patrná velká nervozita. Zcela vynechala údaje o svém zaměstnání. Při vyprávění celkově hodně přeskakovala z tématu na téma.

Panu **L. K.** je 63 let. Narodil se v obci Radostov, první stupeň základní školy navštěvoval na Hrádku, druhý již v Nechanicích. Studoval na střední průmyslové škole, poté vystudoval stavební fakultu na ČVUT. Po studiu pracoval několik let jako stavbyvedoucí a nyní pracuje jako pedagogický pracovník na střední odborné škole. Zajímá se o rybaření, včelaření a myslivost. Zámek vnímá jako významné stavitelské dílo. Samostatně se zmiňuje o architektonickém slohu zámku, bývalých majitelích apod. „Když se zpět vrátím k zámku Hrádku, tak ho vnímám jako významnou architekturu a objekt tady v rámci naší lokality. Je to tudorská gotika, kde pochopitelně posledními majiteli, předtím než to převzal stát, byl rod Harrachů.“¹³⁸ Oceňuje kulturní akce, které se na zámku pořádají a registruje i úsilí o jeho rekonstrukci. „Pamatuji se, kdy ještě fasáda byla upravena po zvyku býčí krve. Vnímám tedy i současnou snahu státní péče o vylepšení vzhledu zámku Hrádku. Registroval jsem i určitý obchodní zájem, čili vznik golfového hřiště kolem zámku.“¹³⁹ V současné době zámek již moc nenavštěvuje. Narátor mluvil plynule téměř bez zastavení. Sám dokázal prezentovat

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 5/1.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 6/1.

¹³⁹ Tamtéž.

informace, které o zámku věděl. Jako jediný ze všech zmínil stavební sloh zámku. Vystudoval stavební fakultu, tudíž má k architektonickým slohům blízko.

Panu **P. T. I** je 40 let žije v Nechanicích od svých pěti let. Má úplné vysokoškolské vzdělání. Jako bakalářský obor vystudoval pedagogiku, jako magisterský obor mezinárodní vztahy. Již dvacet let pracuje u policie. Má dvě děti. Když se řekne Hrádek u Nechanic, vybaví se mu místní památka. Považuje ho za kulturní a turistické centrum „*Tak samozřejmě Hrádek vnímám jako největší kulturní památku tady v regionu. Je to turistické a kulturní centrum.*“¹⁴⁰ Navíc konstatuje: „*Zámek je sice blízko, ale myslím si, že spousta lidí netuší co tam je, jak tam je, kdy to vzniklo, kdy se to postavilo a vůbec celou historii toho zámku.*“¹⁴¹ Pamatuje si, že zámek navštěvoval v dětství s babičkou, ale přiznává, že na některých památkách byl i vícekrát než na Hrádku. Přisuzuje to faktu, že zámek má blízko svého bydliště. „*Někde jsem byl dokonce častěji než na Hrádku, například na Troskách. Tady to člověk bere tak, že to má za barákem, tak proč tam budu chodit, když tam můžu jít kdykoliv.*“¹⁴² Dotazovaný byl během rozhovorů výřečný a o sledované problematice má velké znalosti.

Paní **J. T.** je 48 let. V Nechanicích žije téměř celý život, pouze s patnáctiletou přestávkou. Vyučila se jako prodavačka. Z dětství si pamatuje, že se na zámku natáčel film, a v té době se tam setkala se spoustou známých herců. Na otázku, co se jí vybaví, když se řekne Hrádek u Nechanic, odpověděla, že se jí nový vzhled nelíbí. „*Jak ho udělali červený tak se mi nelíbí.*“¹⁴³ Na mysli měla novou tmavě červenou fasádu, dodává: „*Člověk byl zvyklý na ty světlé barvy. Nevím no, moc toho o tom zámku nevím.*“¹⁴⁴ V současnosti na zámek vůbec nechodí a jak sama přiznává, o zámku téměř nic neví. Při rozhovorech byla celkově negativní, pasivní a bylo znát, že o zkoumanou problematiku nemá opravdu žádný zájem.

Panu **P. T. II** je 33 let a od patnácti let žije v Nechanicích. Vystudoval střední školu a pracuje jako autolakýrník. Vystřídal několik pracovních míst a to v Pardubicích, Praze a Hradci Králové. Hrádek u Nechanic má spojený s letními slavnostmi, při kterých pravidelně pomáhá ve stánku s občerstvením. Rád tam navazuje společenské vztahy: „*No a za tu dobu se*

¹⁴⁰ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 7/1.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 8/1.

¹⁴⁴ Tamtéž.

*tam člověk seznámil s kastelánem, průvodci a hlídači. Jsou to vcelku milí, hodní lidi, kteří umějí dobře pít.*¹⁴⁵ K zámku nemá žádné bližší vztahy a naopak negativní pohled má na tamní golfisty. *„Jinak zámek jako takový mi nic moc neříká a nemám rád golfisty, protože to jsou arogantní lidi a ty tam jsou nejmíň. Od té doby co tam udělali golfové hřiště, tam člověk ani radši nechodí.*¹⁴⁶ Návštěvnost podle něj již není jako dříve. *„Průvod zámkem v dobových kostýmech je sice hezký, ale návštěvnost to určitě nikdy nepřitáhne takovou, jako před X lety, když to začínalo a lidi jdou radši někam jinam za zábavou.*¹⁴⁷

6. 2 Analýza a interpretace rozhovorů

6.2.1 Vztah k místu

Z prvních rozhovorů je jasně patrné, že každý z dotazovaných má k zámku trochu jiný vztah, přesto zde můžeme hledat mnoho podobností. Všem se při první zmínce o zámku Hrádku vybaví důležitá kulturní památka v regionu. Každý narátor zmiňoval tamní kulturní akce. Nejvíce navštěvované jsou letní slavnosti a vánoční výstavy. Všichni zámek a jeho okolí považují za nádherné místo k odpočinku a odreagování. Až na jednu narátorku tyto události všichni pravidelně navštěvují. Další nejčastější vyvolaná asociace k zámku byla nedávná změna vzhledu. Původní barva zámku byla červená, v 50. letech 20. století byl přebarven na žluto, ale v posledních letech se vrací opět ke svému původnímu zbarvení.¹⁴⁸ Lidé ho mají zafixovaný v jeho světlé podobě, tmavá podoba se ne všem zamlouvá. Další prvkem, který byl často zmiňován, je golfové hřiště zřízené v zámeckém parku. Někteří v něm vidí obchodní zájem¹⁴⁹, většina si ale myslí, že zámku neprospívá. Golf přirovnávají ke snobismu, se kterým se na zámku setkávat nechtějí.

6.2.2 Vztah k Harrachům

Všem respondentům byla položena otázka, co se jim vybaví, když se řekne slovo Harrachové. Všichni odpověděli, že to byli majitelé Hrádku, kteří zámek postavili. Odpovědi

¹⁴⁵ Viz. Příloha. *Přepis zredigovaného rozhovoru č. 9/1.*

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ NOSEK, Petr. *Průvodcovský text*. nestr.

¹⁴⁹ Zámek Hrádek úzce spolupracuje se společností Golf Hrádek. Ve svých propagačních materiálech vzájemně odkazují na poskytované služby druhého partnera a vytvářejí společné nabídky komerčních služeb. Více FRYČKOVÁ, Hana. *Marketingová koncepce zámku Hrádek u Nechanic*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2005.

byly stručné a jasné. Pouze jeden narátor se velmi rozpovídal o znalostech, které má o rodu, hlavně o Janu Nepomuku Harrachovi. „*Vybaví se mi to, že se jedná o rakousko-německý rod a asi nejvíce, co já vím, jen o tom Janu Nepomuckém Harrachovi, protože měl asi největší vztah k našemu regionu.*“¹⁵⁰ Všechny své znalosti považoval za samozřejmé. „*A tak obecně tady většina lidí o něm něco ví.*“¹⁵¹ Jak se ale ukázalo, většina narátorů ví pouze jednu základní informaci, tedy to, že Hrádek byl Harrachovským majetkem. Na otázku, jací asi Harrachové byli, či jak se zde v Nechanicích žilo např. před sto padesáti lety, se respondenti pozastavovali nad tím, že to nemohou vědět, protože v té době nežili. To je samozřejmé, ale touto otázkou jsem se pokoušela zjistit, zda-li mají narátoři působení Harrachů v 19. století na Nechanicku alespoň nějak podvědomě „zakódováno“. V průběhu výzkumu převládal názor, že se v Nechanicích asi nežilo špatně, protože se nic špatného nedočeti. Paní E. H. na tuto otázku navíc odpověděla, že se ani od babičky nedoslechla nic negativního, díky čemu by usuzovala o opaku. „*Ale něco málo jsem přečetla. Tak já si myslím, že se nežilo tady tak špatně. I z vyprávění prababičky si myslím, že se jim nežilo špatně. Myslím si, že právě zaměstnávali spoustu lidí z Nechanic a okolí. Spíše se tady snažili pomáhat.*“¹⁵² O zaměstnávání lidí z okolí Nechanic mluví i narátor L. K. a dokládá to na konkrétním příkladu. „*Už jsem se o tom zmiňoval v minulém rozhovoru, že můj děda, kterého jsem tedy osobně nepoznal, dělal stavebního asistenta u hraběte Harracha. Z toho vyprávění vnímám, že si hrabě Harrach té práce vážil, že můj děda byl za svou práci velice dobře odměňován.*“¹⁵³ Narátor R. H. konstatoval, že věci se dají domýšlet. Dedukcí došel k názoru, že Nechanice si udržují svoji schopnost vybavit občany již od dob, kdy spadaly pod Harrachovskou správu a tudíž Harrachové jako významný šlechtický rod ovlivňovali život v Nechanicích pozitivně. „*Před sto padesáti se tady na tehdejší poměry muselo žít dobře. Protože, jak už jsem říkal, je to velké město, a když tu člověk bydlí, má to nejdůležitější ke splnění základních životních potřeb. Což si myslím, bylo i v té době. To město si zřejmě nese tu schopnost vybavit občany a nese si ji na stejné úrovni, tudíž i předtím se tu muselo žít dobře.*“¹⁵⁴ Paní H. K. naopak odpovídá: „*Měli pod sebou služebnictvo. Jim se žilo asi dobře. Měli to služebnictvo, které pro ně tvrdě pracovalo na polích.*“¹⁵⁵ Ihned si vybaví tvrdou práci chudých poddaných a zaběhnutý stereotyp šlechtice jako vykořisťovatele.

¹⁵⁰ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 7/2.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 1/2.

¹⁵³ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 6/2.

¹⁵⁴ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 3/2.

¹⁵⁵ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 5/2.

6.2.3 Vztah ke šlechtě

Další společná otázka pro všechny byla, co se narátorům vybaví v souvislosti šlechta obecně. Převládajícím názorem v tom případě byl ten, že šlechta byla skupina majetných lidí, kteří byli nadřazeni ostatním a působili jako jejich zaměstnavatelé. Nejvíce negativní názor na šlechtu měla paní J. T. Podle ní je dobře, že už se šlechtické tituly nepoužívají. Myslí si, že dnes by šlechta ve společnosti neměla již žádný význam a ona sama by rozhodně nebyla jejich příznivcem. „*Šlechta no. Hraběnky a takové ty ... jak se to říká. Samé tituly no. Hraběnky, knížata. Zaplat' pánbůh, že už tady nejsou.*“¹⁵⁶ Ostatní respondenti byli ve svých postojích méně radikální. Paní E. H. by například šlechtické tituly vůbec nevadily. „*Mně to nevadí, kdyby tady byli zpátky. Tak by se jim říkalo pane hrabě. Nevadilo by mi to. Jsou to normální lidé.*“¹⁵⁷ Také si myslí, že by šlechta byla pro společnost významná tím, že by určitě zasáhla do politiky a zaměstnala by mnoho lidí. „*Myslím si, že kdyby byla zpátky šlechta, byli by bohatí, samozřejmě by měli nějaké postavení. Určitě by zasáhli do politiky. Třeba špatně, třeba dobře. To nemohu posoudit. Dali by třeba práci spoustě lidem. Dejme tomu, že by se sem na zámek vrátili Harrachové, určitě by potřebovali služebnictvo, takže by dali práci spoustě lidem. Nezaměstnanost v dnešní době je dost velká, tak si myslím, že by potřebovali zaměstnance.*“¹⁵⁸ Paní L. S. naopak uvedla, že dnes by bylo vše jinak a šlechta by již neměla ve společnosti své nadřazené postavení, pouze by disponovala větším množstvím majetku. „*Je plno věcí, které se vrátily původním majitelům, ale myslím si, že teď už nejsou takové možnosti, aby ze sebe mohli dělat nadřazené.*“¹⁵⁹ Paní E. V. vzpomíná, jak jim byla šlechta prezentována, když ještě chodívala do školy. „*Dřív nám teda bylo říkáno, že ta šlechta a ty, jak tam bydlí nebo bydlívali, že byli, jak se řekne, krut'asi na chudé. To nám říkali ve škole.*“¹⁶⁰ Na otázku, co se jí vybaví dnes, když se řekne šlechta, odpověděla jednoznačně: „*Že to jsou páni! Ale myslím si, že pod nimi měli ti chudí alespoň nějakou práci. Mohli dělat na polích, v lese. Měli od nich svoje políčka, co si tak pamatuji, co se říkalo. Nevím, jak to bylo přesně, jen to co se člověk dozvěděl od těch starších lidí.*“¹⁶¹ Dnes by podle ní šlechta neměla již takovou moc a dále rozvíjí svou hypotézu: „*Myslím si, že by ta šlechta nemohla už tak moc vládnout. Měli by svoje sídla, to je pravda. No je to jiná doba, těžko říct. Anebo kdyby mezitím nebyla tato doba tak by to možná pokračovalo dál, jak to bylo, že by se dělalo více na*

¹⁵⁶ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 8/2.

¹⁵⁷ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 1/2.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 2/2.

¹⁶⁰ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 3/2.

¹⁶¹ Tamtéž.

polích, a že by se dělalo pod nimi. Bylo by více pracovních příležitostí a oni by dávali rozkazy.“¹⁶² Paní H. K. má v povědomí práci, kterou lidé vykonávali pro šlechtice. „Záleží, v jakém postavení by člověk byl. Jestli by zase musel dělat na ně. Třeba na polích a odevzdávat jim peníze, věci a všechno, výrobky.“¹⁶³ I paní H. K. zmiňuje „No, je to doba všechno. Jako je teď doba. Za sto let, tisíc let se to vše změní.“¹⁶⁴ Pan P. T. I spojuje šlechtictví s tradicemi monarchie, která byla zrušena v roce 1918 a neví, jestli by ho lidé dnes byli schopní přijmout. „Těžko říct, protože ta tradice nebo monarchie jako taková, která na základě toho funguje, byla přerušena někdy v roce 1917/1918 se vznikem Československé republiky. Dá se to těžko odhadovat. Je to určitá skupina lidí, vlastní velkou část majetku. Nevím, jestli by lidi dnes byli schopní přijmout nějakou změnu v tom smyslu, že by se vrátila konstituční monarchie nebo nějaký způsob vládnutí tohoto typu v Českých zemích.“¹⁶⁵ Sám poznamenává, že tu šlechta prakticky je, pouze nemůže oficiálně používat své tituly. Svůj větší postoj ve společnosti by si podle něj musela vybudovat.

Celkově panuje názor, že šlechta by v dnešní době neměla již žádné výsadnější postavení a její význam by nebyl tak patrný. Podle narátorů by měla pouze více majetku a nejspíše by působila jako významný zaměstnavatel. V tomto kontextu byla často zmiňována dnešní velká nezaměstnanost.

6.2.4 Reflexe restituce

V průběhu rozhovorů vyvstal jeden zásadní fakt, a to, že většina narátorů vůbec nezná okolnosti zestátnění zámku Hrádku. Někteří to sami přiznali, druzí to dokázali svými odpověďmi. Právě okolnosti a tzv. Benešovy dekrety zmiňuje pouze narátor L. K. „V podstatě vím, že v republice ty Benešovi dekrety, které řešily tu problematiku komu v restituci vrátit majetek, nebyly nahrazeny jiný právním předpisem. To znamená, že ti šlechtiti, kterým navrácen majetek byl, tak vyhověli požadavkům Benešových dekretů nebo respektive tomu, co na ně navazovalo z hlediska současné právní úpravy. Ti šlechtici, kteří nedostali nazpět majetek, tak ti nesplnili ty požadavky z té právní úpravy na restituci majetku pro šlechtu.“¹⁶⁶ Co se týče restituce majetku, pouze narátor P. T. I zmínil soudní spory o navrácení majetků rodině Harrachů, o kterých ví, že probíhaly, ale přiznal, že podrobnosti procesu nezná. „Co se

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 4/2.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Viz. Příloha. Přepis zradigovaného rozhovoru č. 7/2.

¹⁶⁶ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 6/2.

spojuje s Harrachem v dnešní době, jsou restituční spory, které jsou asi vedeny do dnešního dne. Nevím, jestli už je to uzavřené. Harrachové si požádali o navrácení pozemků a majetků, ale nebylo to umožněno, protože někdo z toho rodu Harrachů měl sloužit v německé armádě, ale tu konkrétní osobu neznám. Harrachové se proti tomu odvolali a nevím, jestli už je to soudní cestou vyřízené. V každém případě tento soudní spor blokuje spoustě obcí a měst případnou výstavbu nebo rozvoj toho regionu, protože na těch pozemcích se do dnešní doby nedá nic postavit a plánovat. Možná už je to vyřešené, ale to nevím.¹⁶⁷ Nikdo jiný o nich zřejmě nemá povědomí.

Podle paní E. H. je lákavé zažít život jako pravý šlechtic, proto lidé jezdí na zámky. Zámek by původním majitelům klidně vrátila, ale za určitých podmínek. „Klidně bych jim to vrátila. Pokud by se o to starali a nenechali by to chátrat, aby to bylo opravdu pořád pěkné. A pokud by to třeba nechali i z nějaké části přístupné veřejnosti, protože to je pořád krásné a lákavé jezdit se dívat na zámky, jak žije šlechta. Spoustu lidí to láká, zažít takovýto život, tak se aspoň chtějí podívat, jak ta šlechta žije. Takže pokud by tam nechali nějaké místnosti zpřístupněné veřejnosti, tak proč by se jim to nemohlo vrátit?“¹⁶⁸ Narátorka projevovала až přehnanou lítost, když byla vyslovena myšlenka, že by byl zámek zcela uzavřen. Nejvíce by ji mrzelo, že by se tam již nemohla podívat. „Tak to by byla škoda! To by byla velká škoda. Nevím, záleží na lidech. Tak třeba by to šlo, že by jim to stát vrátil s nějakou podmínkou. ... Asi by mě to mrzelo, kdyby to takto dopadlo. Mrzelo by mě, že bychom se tam už nemohli podívat.“¹⁶⁹ Pan L. K. naopak nechápe, proč by to takový šlechtic vůbec zámek uzavíral pouze pro sebe. Myslí si, že by byl sám proti sobě. „Když se podíváme na ostatní šlechtice a hrabata tak já ani nevím, že by to někdo udělal. Tady nejbliže, hrabě Kinský dává zámek plně k dispozici a naopak je tam řada institucí. Byl jsem tam dvakrát na Hubertových slavnostech. Totéž v Častolovicích. Já ani neznám případ, kdy by to takhle bylo. Ten šlechtic by byl sám proti sobě. Proč by to dělal. Navíc on potřebuje ten zámek udržovat a aspoň něco málo z toho vstupného je.“¹⁷⁰ Pan P. T. I dodává, že by uzavření zámku bylo hlavně minus pro celý region. „Určitě by to byla ztráta pro místní region, protože tady není tolik těch věcí, za kterými by sem turisti jezdili. V tomto by to bylo pro tento region určitě minus.“¹⁷¹

Paní E. V. zastává jednoznačný názor, aby se státní majetek do soukromého vlastnictví již nevracel. „Za tu dobu by to byla škoda, protože se do toho dali peníze z kapes obyčejných

¹⁶⁷ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 7/2.

¹⁶⁸ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 1/2.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 6/2.

¹⁷¹ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 7/2.

lidí. Myslím, že by se to nemělo vracet, že to je státní a tím pádem by to mělo tak zůstat.“¹⁷² Podobný názor zastává i druhá penzistka, paní H. K., která obhajuje skutečnost, že by se nemělo nic měnit. „No já myslím, že když už je to tolik let státní, že by to státní mělo zůstat. Také si myslím, že těmto památkám by se mělo dávat více peněz, aby se mohly opravovat. Je to pro lidi ty památky. Stát z toho zase získává peníze. Myslím si, že by to už mělo zůstat nechané být.“¹⁷³ Názory na navrácení zámku se různí, ale nikomu z narátorů by se nelíbilo, kdyby byl uzavřen.

6. 3 Shrnutí

Můj výzkum zahrnoval devět dotazovaných, se kterými jsem realizovala celkem osmnáct rozhovorů. „Kulturní památka v okolí Nechanic. Spousta společenského života, který tam organizují pro okolí. Pro mě je to dominanta Nechanic a okolí.“¹⁷⁴ Tento výrok paní E. H. asi nejlépe charakterizuje vztah nechanických obyvatel k zámku. Nejčastější hesla, která se v souvislosti ke vztahu k zámku objevovala, byla *kulturní památka*, *kulturní akce*, *letní slavnosti*, *vánoční výstavy* a *koncerty*. Každý z narátorů vypověděl, že tyto akce navštěvuje pravidelně, a že s ním chodí i jeho známí.

Při analýze rozhovorů jsem zaznamenala shodu v závislosti na sociálním postavení. Ve svých postojích se často shodovaly důchodkyně, vysokoškolsky vzdělaní lidé a lidé se středním či odborným vzděláním. Penzistky nejednou mluví o „této době“, kterou myslí naši současnost a domnívají se, že kdyby nenastala, tak lidé stále pracují jako poddaní na polích a v lesích. Vysokoškoláci naopak znali historická fakta a souvislosti a dokázali o nich hovořit. Narátoři se středoškolským vzděláním či odborným vyučením, jejichž názory byly stručné, spíše radikální a vůči šlechtě celkově negativnější. Z výpovědí dotazovaných vyplynulo, že každého jedince ovlivňují i jeho záliby a životní priority. Člověk se zájmem o historii či vysokoškolsky vzdělaný člověk vykazoval v rámci výzkumu větší vědomosti a některé skutečnosti lépe formuloval. Ve vztahu k zámku jako takovému nehraje vzdělání ani vědomosti žádnou větší roli, ve vztahu k šlechtě již více. Také sociální zařazení je v tomto případě důležité v tom smyslu, že méně majetný člověk bývá často nespokojen a myslí si, že ten „bohatý“ je na tom lépe než on. Může se pak cítit ukřivděn a vzniká tu ten nevraživý postoj.

¹⁷² Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 4/2.

¹⁷³ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 5/2.

¹⁷⁴ Viz. Příloha. Přepis zredigovaného rozhovoru č. 1/2.

Z rozhovorů také vyplývá určité „přivlastnění si“ zámku. Máme tu dvě skupiny, z nichž jedna by v žádném případě nesouhlasila s navrácením zámku do rukou původních majitelů. Druhá skupina si uvědomuje, že zámek dříve Harrachovské rodině patřil a jako jejich majetek mají na sídlo nárok, ale zároveň přiznávají, že by stále chtěli zámek navštěvovat a s jeho případným kompletním uzavřením by nesouhlasili. Zde můžeme registrovat onen již zmíněný národní motiv, kdy určité památky lidé vnímají jako symboly národní minulosti. Zákaz volného vstupu na zámek by mohl způsobit znovu vynoření již téměř zapomenutého obrazu života „v zámku a podzámčí.“

Většina lidí si dnes již nedokáže představit, co mohla hraběcí rodina Harrachů a jejich sídlo symbolizovat pro jejich předky. Z předešlé kapitoly je patrné, že lidé v Nechanicích v 19. století hraběcí rodinu ctili, byli jim vděční za jejich pozornost, péči a dary. V jejich očích měli vysokou hodnotu a působili jako autorita. Uplynulo jedno století a lidé si již nevybavují, jaký ve skutečnosti takový šlechtic byl a zda-li zámek mohl symbolizovat i něco více než jen kulturní památku. Po dostavbě zámku měl zcela jistě jinou funkci než dnes, kdy slouží jako objekt kulturního vyžití.

Závěr

V své práci s názvem *Hrádek u Nechanic jako místo paměti* jsem se pokusila zachytit kolektivní paměť nechanických občanů k zámeckému objektu Hrádku u Nechanic a to v několika rovinách. V první řadě jsem se soustředila na utváření role zámku a především jeho majitelů v průběhu 19. století. Hraběcí rodina Harrachů vlastnila na počátku 19. století ve východních Čechách rozsáhlá panství, která stále rozšiřovala dalšími nákupy. V roce 1829 zakoupili Harrachové panství Sadová, jehož součástí byly i Nechanice. Během několika málo let se František Arnošt Harrach rozhodl, že si zde nechá vystavět své reprezentační sídlo. Jako ideální místo pro svůj záměr zvolil vyvýšenou rovinu nad obcí Hrádek, nedaleko od Nechanic. Inspiraci pro stavbu našel mladý hrabě při svých cestách po Anglii, kde se také seznámil s architektem Edwardem Bucktonem Lambem, kterého požádal o vypracování návrhů budovy. Prvotní stavební práce začaly již roku 1839, základní kámen ke stavbě byl položen 13. června 1841, ale kompletně byl zámek dokončen až roku 1857. Zámek je jedinečným příkladem anglické neogotiky a je pravděpodobně jednou z prvních rezidencí, a to nejen v českých zemích, ale i v celé habsburské říši, která byla budována ve stylu romantismu.¹⁷⁵

Jedním z cílů práce bylo zjistit, jakým způsobem poddaní v Nechanicích vnímali hraběcí rodinu Harrachů. Po prostudování regionální literatury, dostupných dobových periodik a kronik jsem došla k závěru, že Harrachové o své poddané pečovali, a to nejen po hmotné stránce. Starali se o chudé, založili nemocnici, školku, městečko osobně navštěvovali a přicházeli do styku s jeho obyvateli. Jak několikrát píše Josef Pešek ve své monografii: „*A nechaničtí pozornost tuto spláceli láskou milostivé vrchnosti.*“¹⁷⁶

Po zrušení poddanství roku 1848 Harrachové na Nechanicku stále vlastnili rozsáhlé majetky a pozitivně zasahovali do tamního života. Postupem času se ale jejich působení vytrácelo. Dalo by se říci, že s Janem Nepomukem Harrachem, synem stavitele zámku, vliv Harrachů na Nechanicku mizí. Jeho potomci již sídlili hlavně ve Vídni a od českého národa se spíše odkláněli. Začali tedy mizet ze společenského a kulturního života v Nechanicích. Nejen postupné vytrácení kolektivní paměti, ale i politické události 20. století jistě zanechaly svou stopu i v Nechanicích. Cílem této práce bylo také zjistit, jaká změna nastala v reflexi Harrachů od 19. století, kdy byli v Nechanicích „zakódováni“ jako starostlivá, milující vrchnost.

¹⁷⁵ KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*, s. 18-26.

¹⁷⁶ PEŠEK, Josef. *Nechanice nad Bystřicí*. s. 219.

Stěžejní část mého výzkumu byla uskutečněna formou orální historie. Oslovila jsem skupinu nechanických obyvatel a požádala je o poskytnutí rozhovorů. Zajímalo mě hned několik témat, ze kterých jsem mohla následně vyvodit patřičné závěry. Prvním tématem bylo, jak v dnešní době obyvatelé Nechanic vnímají stavbu zámku Hrádku, co pro ně symbolizuje a jakým způsobem zasahuje i do jejich osobních životů. Závěry byly jednoznačné. Zámek je pro nechanické obyvatele prostředkem kulturního vyžití, prostorem k odreagování, lesy v okolí zámku jsou romantickým útočištěm před rušným životem dnešní doby. Tamní kulturní akce, pořádané v zámeckých zahradách, které přenáší návštěvníka časem o několik století zpět, jsou mezi nechanickými obyvateli velmi oblíbené. Tyto kulturní události jsou pro ně tím, co je přiměje zámek opětovně navštívit.

Dalším sledovaným tématem byla hraběcí rodina Harrachů, o které, jak se ukázalo, většina respondentů nevěděla téměř nic. To snad můžeme přisoudit celkovému nezájmu o historii. Zjištěná chybějící informovanost občanů svědčí o faktu, že historická problematika zámku a osudů jejich bývalých majitelů nikoho příliš nezajímá. Dotazovaným chyběly i vědomosti ohledně zestátnění zámku. Případné uzavření zámku si nedokáží vůbec představit. Zámek „si přivlastnili“ na základě toho, že se stal jejich oblíbeným místem pro společenské setkávání.

Během svého výzkumu jsem se zároveň pokusila odpovědět na otázku, jestli je šlechta opravdu zafixovaná jako zlá a nevráživá. V průběhu rozhovorů jsem se nesetkala - až na několik málo výjimek - s velkou záští vůči aristokracii. Lidé si pod pojmem *šlechta* vybavovali nadřazenou společenskou vrstvu, která disponovala velkým majetkem. Šlechtu často přirovnávali k dnešním úspěšným podnikatelům. Na rozdíl od zmiňovaného výzkumu olomouckých studentů pod vedením Radmily Švaříčkové-Slabákové, který probíhal v letech 2003 a 2004, jsem naopak nezaznamenala téměř žádné obecné pozitivní reakce. V jejich výzkumu si lidé pod pojmem šlechtic dokázali představit *kultivovanost, vzdělanost, dobrotu*. V mém výzkumu tyto myšlenky téměř chybí. Mnou osloveni narátoři se zaměřili na šlechtice jako na významné zaměstnavatele, kteří by v dnešní době velké nezaměstnanosti pomohli k získání práce většímu množství lidí. Šlechtic podle nich potřebuje služebnictvo.

V rámci práce jsem také představila teorii *kolektivní paměti*, sociologa Maurice Halbwachse. Dle jeho názorů je nositelem paměti jednotlivec, ale vnímání minulosti je dáno na základě společnosti předaných informací. Naše vjemy jsou spojeny s okolním světem, naše vzpomínky mají svůj původ v myšlení skupiny, ke které patříme. *Místo paměti*, jak ho charakterizoval Pierre Nora, je pak tím prostorem, kam se tato paměť uchyluje a přežívá, protože zaniklo její přirozené prostředí a začala se ztrácet pokolení spojené s jeho minulostí.

Pokud tuto teorii aplikujeme na zámek Hrádek u Nechanic, pozorujeme, že splňuje základní kritéria míst paměti. Přirozeným významem tohoto prostředí byl jeho původní účel. Zámek sloužil jako reprezentativní sídlo hraběcí rodiny Harrachů, nechanické vrchnosti. K nim bylo vzhlíženo s úctou a respektem. Tento povznášející prvek byl vtělen v symbolické rovině do historického objektu, neogotickými prvky upomínajícím na historickou roli šlechty v českých zemích. K zámku si dnes nechaničtí chodí připomínat zcela jinou symboliku - slavností pocit, který měli jejich předci např. při návštěvě šlechtické rodiny v městečku, již zcela zmizel. Harrachové již do města nezavítají. Symbolická a funkce prostoru paměti – Harrachovského zámku – se zcela proměnila. Namísto rodové výlučnosti nyní představuje především prostor lokální sociability, kde se ve sváteční okamžiky nechávají unést „aurou“ místa obyvatelé okolních obcí. Pana hraběte a paní hraběnkou mohou také vidět, jednat se ale bude pouze o neznámé osoby v jejich kostýmu. Pouto s pamětí se vytrácí a přežívá pouze pod pohledem rekonstruované historie. Z prostoru sociální a stavovské výlučnosti se stalo místo utváření lokální pospolitosti a osobních vzpomínek. Harrachovský zámek Hrádek v dnešní době zůstává již pouze oblíbeným místem relaxace, společenského a kulturního vyžití.

Resume

In my work *Hrádek u Nechanic jako místo paměti* I focused on capturing the Nechanice's residents' collective memory of the local castle Hrádek u Nechanic in multiple questions. I focused on formation of the role of the castle and his owners in local peoples life in 19th century. Noble family of count Harrach owned at the beginning of the 19th century a large manor in east Bohemia, which further expanded with additional purchases. In 1829 bought count Harrach dominion called "Sadová" including village Nechanice. In few years František Arnošt Harrach decided to build there his representative residence. He choose elevated plane above village Hrádek, near Nechanice, as ideal place. Young count found inspiration on his visit in England where he met architect Edward Buctom Lamb, and asked him to prepare plans for his residence. First building activities started already in 1839 and foundation stone was set on 13. June 1841, but the casle was finished in year 1857. Castle is unique example of English neogothic style and it's probably one of the first residence of such type, not just in Bohemia but in all Hapsburg empire.

One of goals of this thesis was to discover how Count's family affected life on theirs dominion. From regional historical sources, available periodic journal's and chronicles i made a conclusion – that Harrach cared about their people. They cared of poor inhabitants, founded a hospital, preschool, town and keep in touch with their people. As Josef Pešek in his monograph mentioned several times: „*Nechanice's residents payback this kindness with love.*“

After the abolition of servitude in year 1848 Harrach still owned large dominion and had positive influence on local people. But over time they started to pull back from local social and cultural life. We can say that with Jan Nepomuk Harrach, son of castle builder, the influence of Harrach's family in the local region ends. His descendants lived mostly in Vienna and their interest in Czech nation was lesser and lesser. Not just because fading of collective memory, but also thanks to fact, that in political events in 20th century was difficult to find out new role of this family.

Significant part of this research was based on oral history. I asked group of current Nechanice's narrators for interview. First topic of my questions was how local people see the presence of castle Hrádek, what it means for them and how it affects their life. Conclusion was clear – castle is for the locals centre of cultural life and together with castle's woods it is a place where they can rest and relax from rush of modern time. Events which presents to the visitors scenes from the life few centuries ago are very popular.

Next topic was Count's family Harrach, which is currently practically unknown. It can be because overall lack of interest in history. This points on the fact that most of resident's just don't care about history of castle and its original owners. Respondents even didn't knew a thing about nationalization of the castle.

In my research i tried to find out if the nobility is seen as evil – except few cases i didn't found such negative emotions. People just imagine nobility as rich "businessmen" with influence.

In this thesis, I have presented the theory of collective memory, by sociologist Maurice Halbwachs . In his opinion, the individual is a carrier of memory , but the perception of the past is given on the basis of information submitted by the company. Our perceptions are connected with the outside world , our memories have their origins in the thinking of the group to which we belong. Memory space, described by Pierre Nora, is the space where this memory resorts and survives because it terminated its natural environment and started to lose the tribes associated with its past. If we apply this theory to the castle at castle Hrádek near Nechanice, we observe that meets the basic criteria of memory locations.

The social space and exclusivity estates became the site of formation of the local community and personal memories . Harrach's castle Hrádek nowadays has remained only a popular place for relaxation , social and cultural activities.

Prameny a literatura

Prameny:

Tištěné:

- *Besedy Času*. Praha: Jan Herben, 1908.
- *Květy: národní zábavník pro Čechy, Moravy a Slováků*. Jan Host, Pospjžil: Praha, 1841. s. 247. ISSN 1801-3007.
- NOSEK, Petr. Státní zámek Hrádek u Nechanic. Průvodcovský text. 2004.

Písemné:

- SOkA Hradec Králové, Archiv obce Hrádek, KALENSKÝ, František. Paměti obce Hrádek (1893-1956). kn. 301.
- SOkA Hradec Králové, Archiv města Nechanice, MACHAČ, Josef. Pamětní kniha města Nechanice. kn. 1.

Ústní:

- Rozhovory s obyvateli Nechanic. Viz. Příloha.

Literatura:

- ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť*. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-051-6.
- ATKINSONOVÁ, Rita L. - ATKINSON, Richard C. - SMITH, Edward E. - BEM, Daryl J. *Psychologie*. Praha: Victoria publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-X.
- BENDA, Josef. *Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989*. Praha: Tuláček, 2013. ISBN 978-80-904762-2-6.

- BEZECNÝ, Zdeněk – LENDEROVÁ, Milena. Několik poznámek k proměnám elit v Čechách. In: Proměny elit v moderní době. Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka. 1. vyd. České Budějovice: HÚ JČÚ, 2003. ISBN 80-7040-575-9.
- BEZECNÝ, Zdeněk. Česká šlechta v éře První republiky. In: KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. Šlechta v proměnách věků. 1. vyd. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2011. ISBN 987-80-86488-71-4, s. 228.
- BEZECNÝ, Zdeněk. Příliš uzavřená společnost: orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005. ISBN 80-7040-698-4.
- BEZECNÝ, Zdeněk: Šlechtici v občanské době. In: MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří (eds.) Studie k sociálním dějinám 19. století. č. 7. 1997.
- BURKE, Peter. Variety kulturních dějin. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-081-0.
- CATALANO, Alessandro. Zápas o svědomí : kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-942-3.
- DUFEK, Pavel. Restituce šlechtických velkostatků v Čechách po druhé světové válce. In HAZDRA, Zdeněk. HOŘIČKA, Václav. ŽUPANIČ, Jan (eds.). Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. ISBN 978-80-87211-52-6.
- FRANZ, Marie-Louise. Psychologický výklad pohádek. Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie. Praha: 1998. ISBN 978-80-7367-894-4.

- FRYČKOVÁ, Hana. Marketingová koncepce zámku Hrádek u Nechanic. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2005.
- GEORGIEV, Jiří. Až do těch hrdel a statků? Konzervativní myšlení a otázka samosprávy v politických strategiích české státoprávní šlechty po roce 1848. 1. vydání. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-074-6
- GLÓZOVÁ, Martina – MALOŇ, Lubor – SPURNÁ, Marie - ZEMÁNKOVÁ, Michaela. Šetření o postoji obyvatel České republiky ke šlechtě. In SLABÁKOVÁ, Radmila (ed.). O exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin moderní doby. Sborník k narozeninám Arnošta Skoupého. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 133 - 163. ISBN 80-244-0781-7.
- HANUŠOVÁ, Marie - OUDOVA, Drahomíra – VOTAVA, Jiří. Paměť a učení. Institut vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity [cit. 2013-01-10]. URL: < <http://etext.czu.cz/img/skripta/64/pamet-1.pdf> >.
- HANZAL, Josef. Od baroka k romantismu: ke zrození novodobé české kultury. 1. vyd. Praha: Academia, 1987.
- HAZDRA, Zdeněk. Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války. In: KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. Šlechta v proměnách věků. 1. vydání. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2011. ISBN 978-80-86488-71-4.
- HOŘEJŠ, Miloš. Šlechta a nacistická pozemková elita v českých zemích, In: HAZDRA, Zdeněk- HORČIČKA, Václav- ŽUPANIČ, Jan (eds.): Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. ISBN 978- 80- 87211-52-6.
- JEMELKA, Michal (a kol.) Role šlechty v poválečné české společnosti a její prezentace v oficiálně vydávaných médiích. In: SLABÁKOVÁ, Radmila (ed.). O

exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin moderní doby. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0781-7.

- JODL, Miroslav – PECKA, Emanuel: Teorie elity. Praha: VŠE, 1994. ISBN 80-7079-352-X.
- JODL, Miroslav. Teorie elity a problémy elity. Příspěvek k dějinám a problematice politické sociologie. 2. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-94-5
- KADLEC, Miloš. Romantický historismus – Novogotika. In: MŽYKOVÁ, M.(ed.) Kamenná kniha. Sychrov, 1997. s. 7.
- KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře první republiky. Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6.
- KÁRNÍK, Zdeněk. Šlechta v době Mnichova 1938 a za druhé světové války. In: KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. Šlechta v proměnách věků. 1. vyd. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2011. ISBN 978-80-86488-71-4.
- KUTHAN, Jiří. Aristokratická sídla období romantismu a historismu. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2001. ISBN 80-7304-003-4.
- LOUČ, Michal. Političtí vězni mezi pamětí a historií: příspěvek orální historie k reflexi sociálních rámců paměti. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010.
- LUŠTINEC, Jan. Jan Nepomuk František hrabě Harrach: (1828-1909). Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku, 2006. ISBN 80-86418-60-x.
- MAŠEK, Petr. Modrá krev. 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1049-X.
- MAŤA, Petr. Svět české aristokracie (1500-1700). 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-312-6.

- MICHALIČKA, Josef – KINSKÝ, Jan. Nechanice a okolí v historii a dnes. Nechanice: Místní národní výbor, 1983.
- MŽYKOVÁ, Marie. Kamenná kniha, aneb úvod k vlivům (hlavně) staré Anglie na území Čech. In: MŽYKOVÁ, M.(ed.) Kamenná kniha. Sychrov, 1997.
- MŽYKOVÁ, Marie. Šlechta ve službách diplomacie Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2001. s. 6. ISBN 80-86345-09-2
- PAVLÁTOVÁ, Ludmila. Dvojí pojednání o výchově šlechtické mládeže koncem 18. století a počátkem 19. století. In: MACHAČOVÁ, Jana – MATEJČEK, Jiří (eds.) Studie k sociálním dějinám. č. 7. 1997.
- PEŠEK, Josef. Nechanice nad Bystřicí: minulostí a přítomností. Praha: Al. Bohdanecký, 1916.
- PRAŽÁK, Václav. Nechanice: obrázky z historie a života města. 1. vyd. Hradec Králové: Garamon, 2003. ISBN 80-86472-14-0.
- RIEGER, František Ladislav. Slovník naučný. Praha: I. L. Kober, 1872. Díl IX.
- SEDLÁČEK, August. Hrady, zámky a tvrze království českého V. 3. vyd. Praha: Argo, 1995. ISBN 80-85794-50-0.
- SCHÖTTNER, Jan. Harrachovská sklárna Nový Svět v první polovině 19. století. 1. vyd. České Budějovice: Hamala, 2012. ISBN 978-80-87082-22-5.
- ŠENK, Ivan. Válečný rok 1866 a zámek Hrádek u Nechanic. In: Zpravodaj: mikroregion Nechanicko. Mokrovousy: Mikroregion Nechanicko, 2001.
- ŠKABRAHA, Martin a kol. Obraz šlechty v českém tisku po listopadu 1989. In: SLABÁKOVÁ, Radmila (ed.). O exilu, šlechtě, Jihoslovanech a jiných otázkách dějin

moderní doby. Sborník k narozeninám Arnošta Skoupého. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0781-7.

- ŠUBRT, Jiří – PFEIFEROVÁ, Štěpánka. Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání. In: Historická sociologie. Časopis pro historické sociální vědy, 2010, č. 1.
- ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. Šlechta v Čechách a na Moravě ve druhé polovině 20. století – její obraz, její hodnoty a její paměť. In: KNOZ, Tomáš. DVOŘÁK, Jan. Šlechta v proměnách věků. 1. vydání. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy, 2011. ISBN 978-80-86488-71-4.
- VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Hana. Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1
- VANĚK, Miroslav. Orální historie ve výzkumu soudobých dějin. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. ISBN 80-7285-045-8.
- VYBÍRAL, Jindřich. Století dědiců a zakladatelů: Architektura jižních Čech v období historismu. 1. vyd. Olomouc: Argo, 1999. ISBN 80-7203-205-4.
- ŽUPANIČ, Jan. Nová šlechta Rakouského císařství. 1. vyd. Praha: Agentura Pankrác, 2006. ISBN 80-86781-08-9.

Příloha

Přepis redigovaného rozhovoru č. 1/1

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: E. H. (43 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 17. 1. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Já tedy děkuji, že jste svolila k dnešnímu rozhovoru. Jak jsme si již domluvili, dnes bych se s Vámi ráda bavila o Vašem životě. Ráda bych, kdybyste mi řekla něco o sobě, něco o Vašem dětství, případném studiu, období Vašeho života po studiu. Cokoliv, co Vás napadne.

E. H.: Tak já nevím. Je mi 43 let, takže jsem se narodila ještě v dobách hlubokého socialismu. Narodila jsem se v Hradci Králové a celý život jsem vlastně se svými rodiči, až na nějaké tříleté období, prožila v Nechanicích. Chodila jsem na základní školu v Nechanicích, posléze jsem studovala Střední ekonomickou školu v Hradci Králové a po Střední ekonomické škole jsem nastoupila k Východočeské energetice jako účetní. Během tohoto zaměstnání jsem byla dvakrát na mateřské dovolené, kdy se mi narodila dcera a posléze pak syn. Neustále jsme bydleli v Nechanicích, když tedy nepočítám tříletou přestávkou, kdy jsme bydleli tři kilometry od Nechanic v obci Kunčice. S manželem jsme podnikali v oboru hostinství – pohostinství a já jsem vlastně po celou tu dobu, co jsme podnikali v pohostinství, byla na mateřské dovolené. Po mateřské dovolené, té druhé, jsem se rozhodovala, co budu dál dělat, protože ve Východočeských energetických závodech mě už zpátky nechtěli. Takže jsem se rozhodovala. Bylo mi nabídnuto místo v dětském domově v Nechanicích, jenže k tomu jsem samozřejmě potřebovala pedagogické vzdělání. Takže jsem podala přihlášku na studium do Litomyšle na Vyšší odbornou školu pedagogickou. Nakonec jsem do dětského domova nenastoupila, přijali mě ve školní družině při základní škole v Nechanicích. Ve školní družině vlastně pracuji doteď jako vychovatelka. Takže je to už šestnáct let, co pracuji ve školní družině. Nakonec jsem si Vyšší odbornou školu v Litomyšli dodělala, takže jsem vlastně diplomovaný specialista. [...] Dál nevím, nic mě teď nenapadá. Celý život vlastně žiji v Nechanicích. Prožila jsem tady veškerá životní období. Rodiče žili v Nechanicích, prarodiče žili v Nechanicích, takže moje kořeny jsou tady zapuštěny dost hluboko. Jsem prostě

„Nechaničák“ každým coulem. Moje vzpomínky na dětství, myslím tedy vzpomínky k Hrádku, tak do těch osmnácti let jsme chodívali se školou na pravidelné prohlídky zámku Hrádku u Nechanic, ale nikdy jsem to nebrala jako povinnost. Vždycky se mi na zámku líbilo, zámek má krásné prostředí, jak uvnitř, tak i okolí má nádherné. Kolem zámku jsou krásné lesy, do kterých chodím neustále. Chodíme na houby, chodíme s dětmi na vycházky. Když to tak vezmu, nejvíce mě to vždy táhne k Hrádku. Ať se vydáme s dětmi na procházku, třeba i se školní družinou, tak nejvíce mě to táhne právě směrem k tomu Hrádku. Také mám ještě jednu vzpomínku. Můj tatínek pracoval v Nechanicích a stal se komparzistou při natáčení jednoho filmu, který se natáčel právě na Hrádku u Nechanic. Určitě sleduji, co se na tom Hrádku děje. Natáčelo se tam několik filmů. Samozřejmě, když ten film pak člověk vidí v televizi, tak hned já: „Hele Nechanice, hele Hrádek!“ a je takový povznešený, že je součástí něčeho, co zná, co je blízko něho. Nevím, jak bych to ještě lépe vyjádřila. Takže je takový hrdý na to, že pochází z místa, kde se natáčejí filmy, které se pak dávají v televizi nebo se promítají v kinech. Protože to místo Hrádku je opravdu ideální, je krásné, takže ... [...] Dál už nevím co bych měla říct. Samozřejmě v létě, v dnešní době se tam koná spousta různých akcí, se všemi známými, se svými přáteli tam chodíme dvakrát ročně, když se pořádá Romantický Hrádek. Jsme tam i na podzimních, posvícenských slavnostech. Na nádvoří jsou stánky, kde se prodávají různé drobnosti, jsou tam i řemeslníci, program pro děti, divadelní představení. Víceméně dvakrát do roka určitě na zámek s přáteli zavítáme. Loni nebo předloni jsem tam byla dokonce na jednom z adventních koncertů. Konal se ve Zlatém sálku, myslím. Tam se konají tyto koncerty. Byla to zrovna nějaká cimbálová muzika. Takže já si myslím, že to moje spojení se zámkem je dost velké. [...]

D. H.: Z hlediska osobního života ...

E. H.: Tak. Já ten Hrádek mám dost spojený se svým životem. Myslím si, že jsem tam strávila nějaký čas a určitě se mi tam líbí.

D. H.: Pro dnešek děkuji, příště doplníme rozhovor o další otázky.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 1/2

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: E. H. (43 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 3. 2. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den, děkuji za opětovné shledání. Z našeho minulého rozhovoru vyplynulo, že máte k Hrádku opravdu vřelý vztah. Vyprávěla jste mi, že jste tam strávila hodně času a že Vás to jistým způsobem k zámku táhne. Teď bych byla ráda, kdybyste mi řekla, co se Vám vybaví, když se řekne Hrádek u Nechanic. Stačí stručně, pouze v bodech.

E. H.: Kulturní památka v okolí Nechanic. Spousta společenského života, který tam organizují pro okolí. Pro mě je to dominanta Nechanic a okolí.

D. H.: Co se Vám vybaví, když řeknu Harrachové?

E. H.: Samozřejmě majitelé, kteří i ten zámek postavili. To je asi všechno.

D. H.: Myslíte si, že když Harrachové působili na zdejším panství, že byli oblíbení tady v Nechanicích a okolí?

E. H.: Něco jsem si přečetla. Samozřejmě mě to zajímá a historie vůbec. Co jsem se dočetla, tak že by byli nějakí zlí nebo, že by je lidé neměli rádi, tak o tom tam asi zmínka vůbec nebyla. Spíše se tady snažili pomáhat. Starali se o Nechanický kostel, tedy myslím si, že to byli zrovna oni. Ve Stěžerech měli statek, kde produkovali mléko. Já si myslím, že určitě byli hodní. Dali práci spoustě lidem tady v okolí.

D. H.: Teď, když Vám řeknu slovo šlechta, co si pod tím vybavíte? Obecně.

E. H.: Určitě majetní lidé, kteří měli nějaký majetek, nemovitosti. Měli služebné, zaměstnance. Já to mám ve shodě s dnešní dobou. I v dnešní době jsou bohatí a chudí lidé. A dřív to taky tak fungovalo. Já na tom nevidím nic špatného. Jestli má člověk šlechtický titul nebo ne, mně to nevádí. Prostě to jsou majetní lidé.

D. H.: Takže kdyby tu šlechta byla i dnes a používali se šlechtické tituly, jaký byste na to měla názor?

E. H.: No vůbec by mi to nevádílo. Proč by mi to mělo vadit? I mezi normálními lidmi jsou zlí a dobří, mezi šlechtou samozřejmě také. Já nevím, nevidím v tom žádný problém, proč by ta šlechta nemohla být. Ty tituly ... Mně to nevádí, kdyby tady byli zpátky. Tak by se jim říkalo pane hrabě. Nevadilo by mi to. Jsou to normální lidé.

D. H.: Myslíte si, že by mohla mít šlechta v současnosti nějaký význam?

E. H.: Určitě. Myslím si, že kdyby byla zpátky šlechta, byli by bohatí, samozřejmě by měli nějaké postavení. Určitě by zasáhli do politiky. Třeba špatně, třeba dobře. To nemohu posoudit. Dali by třeba práci spoustě lidem. Dejme tomu, že by se sem na zámek vrátili Harrachové, určitě by potřebovali služebnictvo, takže by dali práci spoustě lidem. Nezaměstnanost v dnešní době je dost velká, tak si myslím, že by potřebovali zaměstnance.

D. H.: Jaký je tedy Váš názor na navrácení zámku do rukou původních majitelů?

E. H.: Klidně bych jim to vrátila. Pokud by se o to starali a nenechali by to chátrat, aby to bylo opravdu pořád pěkné. A pokud by to třeba nechali i z nějaké části přístupné veřejnosti, protože to je pořád krásné a lákavé jezdit se dívat na zámky, jak žije šlechta. Spoustu lidí to láká, zažít takovýto život, tak se aspoň chtějí podívat, jak ta šlechta žije. Takže pokud by tam nechali nějaké místnosti zpřístupněné veřejnosti, tak proč by se jim to nemohlo vrátit?

D. H.: A co kdyby to zavřeli?

E. H.: Tak to by byla škoda! To by byla velká škoda. Nevím, záleží na lidech. Tak třeba by to šlo, že by jim to stát vrátil s nějakou podmínkou. Já teď odbočím, byli jsme třeba v Častolovicích a tam to majitelce vrátili, teď nevím přesně, kdo to vlastní. A ona to nechala normálně veřejnosti přístupné. Častolovický zámek je normálně veřejnosti přístupný a ona ho má navrácený v restituci zpátky. Stará se o něj sama, ale veřejnosti ho nechala přístupný. Ale jestli tam bydlí, to teda nevím. Ale vím, že to je nějaká paní, šlechtična, které to vraceli.

D. H.: Takže kdyby se to stalo tady v Nechanicích, tak byste chtěla, aby to dopadlo jako v Častolovicích?

E. H.: Tak.

D. H.: A kdyby to tak nedopadlo, jaký byste z toho měla pocit?

E. H.: Asi by mě to mrzelo, kdyby to takto dopadlo. Mrzelo by mě, že bychom se tam už nemohli podívat. Nemohla bych tam vodit děti ze školy. Je to památka tady v okolí a to by mě mrzelo, kdybych tam s nimi už nemohla chodit.

D. H.: Takže v určité rovině si ten zámek přivlastňujete?

E. H.: Tak. Možná jo. Vlastně jo. Pokud by se vrátil majiteli a bylo by to jeho, tak si s tím může dělat, co chce. To je pravda. No mrzelo by mě to, kdybych se tam nemohla už podívat. Přímo v zámku jsem byla jako dítě, pak jsem tam byla se svými dětmi, pak jsem tam byla asi dvakrát se školou. I s dětmi, kde pracuji v současné době, jsme tam párkrát byli. Spíše se jedem projít k zámku, obejdeme si ho, v zahradách se projdeme, zahrajeme si tam nějaké hry. Tohle by mi asi chybělo. ... Mrzelo by mě, kdyby ho zavřeli úplně.

D. H.: Já se teď vrátím k Harrachům a k tomu životu tady. Jak si myslíte, že se tady žilo například před sto padesáti lety?

E. H.: Tak to nevím. Bohužel, jsem tu dobu nezažila. [smích] Ale něco málo jsem přečetla. Tak já si myslím, že se nežilo tady tak špatně. I z vyprávění prababičky si myslím, že se jim nežilo špatně. Myslím si, že právě zaměstnávali spoustu lidí z Nechanic a okolí. Třeba tady ani nepocítily, že tady nějaký Harrach byl. Já nevím. Já si spíš myslím, že ten Harrach měl panství v Sadově, měl panství ve Stěžerech, že spíše inklinoval k těmto oblastem. Zámek stojí kousek od Nechanic, ale jestli ovlivňoval život přímo tady, nevím. Zvelebil nechanický kostel, ale jestli měl i jiný vliv na Nechanice, to ani nevím.

D. H.: A jaký máte vůbec názor na vyvlastnění toho majetku - tady v případě Hrádku?

E. H.: Tahle sebrali prostě všem. To byl komunismus, socialismus. Byla to samozřejmě velká sprostárna. Oni si to postavili za vlastní peníze, vybudovali si to vlastní píli a snažením. Samozřejmě, znárodnění nebyla šťastná věc. Nemělo se jim to brát, určitě ne. Byl to jejich majetek. Asi tak. [...] Kdyby jim to nesebrali, tak by ten život tady vypadal asi úplně jinak. [...] To už se pohybujeme v oblasti fantazie, to už si můžeme jenom domýšlet, jak by to tady vypadalo. To je, jako kdyby si člověk postavil dům za vlastní peníze, vydělané těžkou prací a pak mu to sebrali, protože je znárodnění. Jenže to byl prostě komunismus, myšlenka společného vlastnictví všeho. Ideál, který ztroskotal. Prostě totalita, která nemůže fungovat. Žádný totalitní režim nemůže fungovat.

D. H.: Další otázky nemám. Takže děkuji.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 2/1

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: L. S. (41 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 17. 1. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Jak jsme se již domluvili, dnes si budeme povídat o minulosti. Zajímalo by mě něco o Vašem dětství, mládí a životě a Hrádku u Nechanic obecně.

L. S.: Je mi 41 let. Narodila jsem se v Hradci Králové. Do školy jsem chodila tady v Nechanicích. Pak jsem pokračovala dál na Střední ekonomickou školu v Hradci Králové. Když jsem ji dostudovala, tak jsem nastoupila na poštu do Hradce. Pak jsem byla na své první mateřské dovolené s prvním dítětem, s kterým jsme jezdili po památkách. Se synem jsme byli vlastně také na Hrádku, tenkrát se mu tam strašně líbily rybičky. Poté jsem nastoupila do práce. Dělal jsem zase na poště. Pak jsem přestoupila sem do Nechanic. [...] Pak jsem šla zase na mateřskou a pak zase zpátky na poštu a tam jsem do dneška.

D. H.: Jak jste se zmínila, jezdili jste se synem na Hrádek často?

L. S.: Spíš se koukat na rybičky. Jednou jsme s ním prošli zámek, ale to v jeho věku nebavilo.

D. H.: A Vás?

L. S.: To bylo po dlouhé době. Párkrát jsem tam byla se základní školou v osmdesátých letech a se synem to bylo okolo roku 1995, takže po patnácti letech. Takže jsem si to oživila. Něco jsem si pamatovala, ale něco pro mě byly novinky. [...]

D. H.: To se tam určitě hodně změnilo, nevšimla jste si nějaké změny?

L. S.: [...]

D. H.: Myslím, jestli jste to třeba vnímala jinak jako dítě a pak jako dospělý.

L. S.: No víc mě to zajímalo. Myslím, že si toho člověk víc všimal. Skoro pravidelně také chodíme na ty akce v létě. Oživením bylo, že jsme se šli podívat na noční prohlídku. Bylo to pojaté humorněji. Zámek je takové kulturní vyžití a odreagování. Člověk nemusí jezdit daleko. Podle mě tam je pořád něco nového, protože člověk si jednou něčeho nevšimne, podruhé zase jo. Teď tam je ta nová fasáda, lepší okolí, je to upravenější než dřív. [...] Nevím co bych k tomu ještě dodala.

D. H.: Dobře děkuji, to dnes stačí. Při příštím rozhovoru se více zeptám.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 2/2

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: L. S. (41 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 2. 2. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den. Děkuji, že jsme se znovu sešli. Když jsme si spolu minule povídali, tak jste mi vyprávěla, že jste se synem jezdila na Hrádek a v létě tam pravidelně navštěvujete kulturní akce. Mě by teď zajímalo pár věcí. Začneme tím, že bych se ráda zeptala, co se Vám vybaví, když se řekne Hrádek u Nechanic? Stačí pouze v heslech.

L. S.: Zámek, zahrada, příjemné odpočinkové prostředí a golf.

D. H.: A co se Vám vybaví, když se řekne Harrachové?

L. S.: Majitelé toho zámku ... a vlastně taková ta vrchní vrstva tady v té době.

D. H.: Takže celkově, když se řekne šlechta, co se Vám vybaví?

L. S.: [...]

D. H.: Říkala jste vrchní vrstva. Tak jaká ta šlechta podle Vás byla?

L. S.: [...] Nevím, jak bych to řekla. Když člověk v té době nežil, tak to nemůže posoudit, ale byl to někdo nadřazenější nad těmi obyčejnými lidmi. Rozhodně se měli lépe než ta spodní vrstva.

D. H.: Myslíte tedy, že Harrachové byli tady v Nechanicích oblíbení?

L. S.: Tak to nemůžu posoudit. Myslím si, že nic špatného asi nedělali ... Nevím, nikde jsem se o tom nedočetla. [...]

D. H.: A jak si myslíte, že se tady žilo před sto padesáti lety?

L. S.: Tak to nevím. [...]

D. H.: Jak si myslíte, že by to vypadalo, kdyby tu byla šlechta i dnes a stále se používaly šlechtické tituly?

L. S.: V této době, když je demokracie, tak si myslím, že by to bylo úplně jinak než předtím v tamté době. Dřív ty lidi prostě poslouchali a teď si myslím, že by to bylo na stejné úrovni. Akorát by měli o něco více majetku.

D. H.: Takže, když se řekne šlechta, tak se Vám vybaví majetný člověk?

L. S.: Ano. Majetek.

D. H.: Jaký máte názor na navrácení Hrádku do rukou původních majitelů?

L. S.: Jde o to, jak se to vezme. Byl to jejich majetek, asi ho nějakým stylem dostali. Na jednu stranu by se jim měl vrátit, ale na druhou stranu stát do toho určitě navrážel dost peněz. Takže nevím, tak půl na půl.

D. H.: Myslíte, že kdyby se šlechta tedy vrátila, že by měla ve společnosti nějaký význam?

L. S.: Já si myslím, že ne. Je plno věcí, které se vrátily původním majitelům, ale myslím si, že teď už nejsou takové možnosti, aby ze sebe mohli dělat nadřazené. Je jiná doba no.

D. H.: Tak já děkuji, to je všechno.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 3/1

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: R. H. (18 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 18. 1. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den, já děkuji za to, že jsme se tu dnes sešli. Ráda bych se od Vás dozvěděla něco o Vás a zároveň jestli máte nějaký vztah nebo vzpomínky právě k Hrádku u Nechanic.

R. H.: Dobře. Tak já se jmenuji Robin. Je mi osmnáct let, narodil jsem se ... před osmnácti lety. [smích] A žiji v Nechanicích, kde už žiji od tří let. Právě studuji gymnázium v Hradci Králové, které mě vůbec nebaví. [smích] A mezi mé záliby patří čtení, trávení volného času s kamarády nebo s přítelkyní a samozřejmě učení. [...]

D. H.: Škola Vás nebaví, jak jste říkal. Měl byste nějakou jinou představu ...

R. H.: Rozhodně. Teď už bych si zvolil spíše nějakou střední školu s určitým zaměřením a ne gymnázium.

D. H.: S technickým nebo ...

R. H.: No, nějaká počítačově technická škola. [...]

D. H.: Takže trávíte čas s kamarády, přítelkyní, ...

R. H.: Jistě, trávím s nimi hodně času. V létě vyrážíme všude možně na výlety. I na již zmíněný zámek Hrádek u Nechanic jsme párkrát vyrazili, do zámeckých zahrad se podívat. [...]

D. H.: Byli jste i na prohlídce?

R. H.: Ano, na prohlídce jsem párkrát byl. Celkem asi dvakrát nebo třikrát v průběhu let a můj názor byl velice kladný. [...]

D. H.: Takže se Vám tam líbilo, nebo jak to myslíte?

R. H.: Líbilo se mi tam. Zámek je velice pěkně upravený, postavený, vyšperkovaný a vyleštěný. [smích] [...]

D. H.: Nějaké konkrétní vzpomínky, zážitky?

R. H.: Jistě, každoročně se účastním, teď nevím, jak se to nazývá. Zámecké slavnosti, myslím, nebo nějak tak. Koná se to každé letní prázdniny a akce spočívá v tom, že celý zámecký areál je přeměněn v jakési tržiště a kulturní shromaždiště, kde se hrají divadla a lidé si mohou vyzkoušet i nějaká historická řemesla, mohou si vyzkoušet střelbu z luku a tak dále. Je tam

toho opravdu mnoho. Můžete si tam zakoupit i různé suvenýry, které jsou samozřejmě také spjaté s tou zámeckou dobou. Tudíž si můžete zakoupit jakékoliv kovářské výrobky nebo výrobky ze skla, skleněné korálky. Samozřejmě se na akci nachází také spousta stánku s občerstvením i pochutinami. Celý den je stanoven programem, který je zakončen krásným ohňostrojem. Tato akce má u zdejších obyvatel velice kladné ohlasy a myslím si, že každý ji rád navštíví. [...]

D. H.: Myslíte si, že hlavní věc, která lidi, např. vaše rodiče a známé, na Hrádek táhne, je takováto akce? Nebo tam chodí i jindy během roku?

R. H.: Já si myslím, že hlavně ty akce, protože v dnešní době lidé už nemají takovou duševní touhu navštívit nějakou historickou památku a prohlídnout si ji. A spíše se jdou na takovouto akci pobavit se s kamarády, užít si například krásného počasí, krásného prostředí, protože bezesporu, ten zámek je opravdu nádherný. A všechny tyto aspekty navozují opravdu krásnou pohodu a krásné zážitky.

D. H.: A myslíte si, že lidé tady z Nechanic tam nechodí během roku z důvodu, že to tam již znají a byli tam již několikrát?

R. H.: Tak když o tom takhle přemýšlím, tak na to něco bude. Protože většina lidí z okolí zámek určitě alespoň jednou navštívila. Nevím, kolik lidí navštívilo ty vnitřní prostory, ale na zámeckých zahradách a na tom zámeckém nádvoří byl snad opravdu každý tady z okolí deseti kilometrů. A jinak si myslím, že problém tohoto zámku je, že není tak známý. Není o něm takové velké povědomí. Například už hodně lidí tady v Hradci Králové, který se nachází šestnáct kilometrů daleko, tak lidé v něm už občas netuší, co zámek Hrádek je.

D. H.: Vy jste se tedy s takovými lidmi setkal?

R. H.: No většinou, když jsem řekl zámek Hrádek u Nechanic - u Nechanic! Tak si lidé už vybavili, o co se jedná. Myslím si, že se lidé dělí na takové dvě skupiny. První, co ten zámek Hrádek znají. Někde se o něm dočetli nebo je zajímají dějiny. A druhá skupina lidí, kteří znají hlavně Nechanice a vědí, že u Nechanic nějaký zámek Hrádek je, ale v životě na něm třeba nebyli.

D. H.: Mohl byste mi říct, co konkrétně pro Vás zámek znamená?

R. H.: Když se řekne zámek Hrádek u Nechanic tak se mi především vybaví ... stavba, která už sem k tomuto okolí patří, protože se i tak zámek nazývá. A vybaví se mi golf. V dnešní době si správa Hrádku, musí také nějak vydělávat, že jo. A udělali z opravdu velkých zámeckých zahrad golfová hřiště, na kterých vydělávají peníze. Je to docela známé.

D. H.: Myslela jsem spíš z hlediska Vašeho osobního života.

R. H.: Můj vztah k zámku je pěkný. Rád ho navštívím, pokud je čas samozřejmě. Nyní už moc času na takovéto výlety nemám, ale pokud se tam bude konat nějaká kulturní akce, které se bude moct zúčastnit více lidí, tak se tam určitě pojedou podívat, protože takovéto události stojí opravdu za to. Ale na prohlídku zámku bych já osobně už nešel, protože už jsem tam několikrát byl a nechtělo by se mi platit peníze za tu stejnou věc víckrát. To neznámá, že ten kdo tam ještě nebyl, by se tam nemohl podívat. [smích]

D. H.: Tak jo, děkuji. Příště se tedy zeptám víc.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 3/2

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: R. H. (18 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 3. 2. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den, když si vzpomínám na ten náš minulý rozhovor, tak jste mi řekl opravdu hodně zajímavých věcí. Vyprávěl jste mi hlavně o zámeckých slavnostech, jak probíhají a podobně. Řekl jste, že si myslíte, že zámek není tak známý, a že lidé již nemají takovou chuť navštěvovat památky jako dřív a že Vy osobně byste na prohlídku již nešel, protože jste tam už byl.

R. H.: Přesně tak.

D. H.: Dobře. A mě by teď zajímalo, proč si myslíte, že lidé nenavštěvují památky tak jako dřív a na čem toto mínění zakládáte?

R. H.: Toť složitá otázka. Myslím si, že s vývojem lidstva, když už zámky a hrady jsou minulostí, tak si myslím, že ta pozornost lidí se přesunula od historických staveb k jiným problémům a k jiným zájmům a místo toho, aby šli lidé strávit víkend nebo nějaké volné odpoledne na krásný zámek, tak místo toho půjdou raději do kina s dětmi. Prostě už v dnešní době ta technologie lidí ovládla. Už nemají takovou potřebu a touhu trávit čas v přírodě a na zámcích a tak.

D. H.: Teď se posuneme trochu jinam. Co se Vám vybaví, když řeknu slovo Harrachové?

R. H.: Tak [smích] jako první se mi vybaví slovo harašení. [smích] Což asi není moc pozitivního významu. Harrachové nebo ... ?

D. H.: Ano, Harrachové. Víte, kdo to byli Harrachové?

R. H.: No byl to šlechtický rod tady ve východních Čechách. Asi vlivný. Ve své době určitě vlivný. [...]

D. H.: Měli nějakou spojitost se zámkem?

R. H.: No jo, oni ten zámek vlastně vlastnili. To byl jejich zámek, že jo. Už jenom to, že vlastnili takový krásný zámek, o jejich rodu něco vypovídá.

D. H.: A myslíte si, že byli Harrachové ve své době oblíbení tady na tom panství?

R. H.: No, tak nemůžu na sto procent něco říci, protože jsem v té době nežil, ale o tom bychom mohli debatovat dlouhé hodiny.

D. H.: Třeba z vyprávění jste nezaregistroval žádnou negativní nebo pozitivní reakci na ně?

R. H.: Tak to jsem opravdu nezaznamenal, i když některé věci se dají domyslet. I když nevím, jak moc do historie ten jejich rod spadá. Myslím si, že v dnešním prostředí, které tady je ... Vlastně Nechanice jsou dva kilometry od zámku a staly se takovým největším městem tady v okolí deseti kilometrů. Mají už nějakou vlastní působnost, územní působnost. A to bychom mohli spojit i s tím, že tady kousek od těch Nechanic měl ten šlechtický rod svůj zámek a možná právě zde rozvíjeli nebo uplatňovali ten svůj vliv. A možná se tady do budoucna uchytila taková ta myšlenka toho, že ... nevím, ztratil jsem nit. [...]

D. H.: Že se uchytila myšlenka ...

R. H.: No, že je to vůdčí město tady v okruhu. Tudíž i ten rod Harrachů tady diktoval třeba své podmínky nebo měl silný vliv, protože i v dnešní době se v tomto okolí zámku uplatňuje nějaká územní moc.

D. H.: A jak myslíte, že se tady v Nechanicích žilo například před sto padesáti lety?

R. H.: Před sto padesáti se tady na tehdejší poměry muselo žít dobře. Protože, jak už jsem říkal, je to velké město, a když tu člověk bydlí, má to nejdůležitější ke splnění základních životních potřeb. Což si myslím, bylo i v té době. To město si zřejmě nese tu schopnost vybavit občany a nese si ji na stejné úrovni, tudíž i předtím se tu muselo žít dobře.

D. H.: Myslíte si, že Harrachové zde ten život nějak ovlivňovali? Ať už negativně či pozitivně.

R. H.: Myslím si, že asi pozitivně, protože dříve ty šlechtické rody měly velká jména a byly uznávané, tudíž jestli Harrachové byly významný rod, tak to tu muselo být velice populární.

D. H.: A když se řekne slovo šlechta obecně?

R. H.: Šlechta je asi skupina lidí většinou stejné krve, tudíž rodinní příslušníci. Ty si vlastně nárokovali moc nad lidmi a moc nad územím. Nikdo neví, jaký zdroj jim tuto moc propůjčil, jestli si ji vzali od boha nebo jestli byli korunováni papežem, což je vlastně moc boha, že jo. Ale stali se něco víc než ostatní lidé a tudíž mohli vlastně vládnout. Mohli ovládat lid, mohli je zfanatizovat, protože ty lidé něčemu věřili a oni přišli jako šlechta, jako něco víc, a snažili se jím udávat řád a snažili se mít moc nad tím lidem, aby se ve společnosti udržela nějaká struktura a řád.

D. H.: Takže třeba heslovitě, se Vám vybaví?

R. H.: Nadřazenost, moc, bohatství, protože jim byly odváděny daně. Úrokovali si i peníze za tu ochranu, kterou poskytovali svým poddaným. Taková středověká mafie by se dalo říct [smích].

D. H.: Jaké si myslíte, že by to bylo dnes, kdyby tu byla šlechta?

R. H.: Nedokážu si to představit. Myslím si, že by to nebylo moc dobré, protože ... [...]

D. H.: Myslíte, že by ta šlechta měla ve společnosti nějaký význam?

R. H.: Mohla by se třeba podílet na vedení toho státu, protože v dnešním světě už je všude demokracie, tudíž to je lid o lidu. Nevím, jestli by ta šlechta, jakožto výběr nějakých lidí měla větší moc, teda pokud by nebyli zařazeni do té vlády.

D. H.: A víte něco o vyvlastnění zámku tady v Nechanicích?

R. H.: O vyvlastnění teda nevím nic. Celkově ani pořádně nevím co to je. [smích]

D. H.: Jaký máte názor na navrácení třeba tady Hrádku do rukou původních majitelů?

R. H.: To si myslím, že je rozumná věc. Protože jestli ten zámek dříve vlastnili, tak si myslím, že je špatný jim ho brát z jakéhokoliv důvodu.

D. H.: Takže byste souhlasil s navrácením?

R. H.: No, to bych samozřejmě musel znát původní majitele a toho, kdo jim to vzal, ale asi je pro mě přijatelnější to navrácení.

D. H.: A dokážete si představit, kdyby ten zámek dostali zpátky a pak ho pro veřejnost uzavřeli.

R. H.: No, to by se mi už nelíbilo. [smích] Jde o to, jací jsou ti původní majitelé. Musel bych je znát, abych se mohl objektivně rozhodnout.

D. H.: Mně došly otázky, děkuji za přínosné informace.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 4/1

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: E. V. (68 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 17. 1. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Já Vám děkuji za to, že jsme se dnes mohli sejít a uskutečnit tento rozhovor. Poprosila bych Vás, jak jsme se domluvili, jste mi řekla něco o sobě a jestli máte nějaký vztah k Hrádku.

E. V.: Narodila jsem se ve Pšánkách 21. 7. 1945. Dříve to byl okres Hořice, nyní to je okres Hradec Králové. Poté jsme se přestěhovali do Petrovic, dva kilometry od Pšánek. Tam jsme byli i s rodiči asi čtyři roky. Do Nechanic jsme se přestěhovali, když mi bylo asi pět let. V Nechanicích jsem po prázdninách nastoupila do obecné školy. Tady v Nechanicích jsou dvě školy. Vychodila jsem všech osm tříd. Já jsem totiž měla jen osmiletku. Poté jsem nastoupila do učení v Hradci Králové - v restauracích a jídelnách jako cukrářka. Po třech letech jsem se vyučila a zůstala jsem v Hradci v cukrárně dělat cukroví. Za dva roky jsem se vdala a zůstala jsem doma půl roku se synem. Mám syna a dceru. Syn se narodil v září roku 1966 a dcera roku 1970. Potom jsem nastoupila do Škodovky, kde jsem dělala kuchařku a cukrářku. Tam jsem si udělala další školu při zaměstnání jako specialista kuchař. A dělala jsem tam do roku 1970. Potom jsem byla na mateřské s dcerou a potom jsem nastoupila do Nechanic do všeobecné nemocnice. Tam jsem byla do roku 2000, kdy jsem šla do důchodu. Ještě mezitím chci říct, že když jsem byla svobodná, tak jsme tady měli svaz mládežníků, se kterými jsme chodili na brigády. Chodili jsme na Hrádek, tam jsme byli dost často a moc se nám tam líbilo. Pomáhali jsme i při opravách zámku, zhruba v letech 1963 – 1965. Potom jsem už na to neměla čas, věnovala jsem se rodině. Na Račanech jsme přestavovali baráček, ale v roce 1977 jsme si postavili nový dům, do kterého jsme se nastěhovali v roce 1979. No a život kolem je pořád stejný. Chodíme na procházky, chodí se na Hrádek. Teď před Vánocemi tam byly vánoční výstavy. Ty byly dobré, přímo vynikající. Byla jsem na nich už i minulý rok. Je tam vánoční výzdoba, zpívání orchestrů a kapel. Je to moc hezké. [...]

D. H.: Máte nějaký osobní zážitek z Hrádku, kromě zmiňovaných brigád?

E. V.: Ano, chodili jsme tam i s celou partou. Vždy jsme tam sedávali a bavili se. Vzadu v zahradě je to pěkné, ale teď tam je golf. Ale moc moc hezké, já na to vzpomínám v dobrém.

Chodili jsme i na houby na Hrádek a vždy jsme se tam zastavili. I občerstvení jsme si tam dali. Byli jsme taková parta, kde jsme se všichni bavili. Byla to parta z Nechanic. Bylo nás tak třicet a bylo to opravdu bezvadné. Dřív se ty lidi scházeli a drželi pospolu víc než teď. Teď si každý hlídá to svoje, jak se řekne a není taková parta, jako to bylo dřív. Dřív se chodívalo všude. Chodilo se na brigády řepy, natírat třeba do JZD, kde se dalo, tak se pomáhalo. [...] No a do důchodu jsem nastoupila v roce 2000 a od té doby jsem v důchodu. Nedávno mi zemřel manžel, takže jsem zůstala sama, takže chodíme s kamarádkami. Říkáme si Kelišky, chodíme na obědy, chodíme se bavit. Je nás asi šest a takhle užíváme života. [...] Také jsem zapomněla říct, že mám od dcery dvě nádherná vnoučata, vnučku a vnuka. A od syna mám vnučku. Dělalí mi obrovskou radost, protože nic jiného na světě nemám než je. [pláč] Vnuk chodí na gymnázium do Hradce Králové a vnučka studuje v Pardubicích. A malé od syna jsou dva roky. Mám je všechny ráda. [...] S vnoučaty jsem také ráda chodila na Hrádek, protože jsme tam s nimi měli legraci. Honili jsme se. Potom jsem také byla na Hrádku, když už vnučka byla starší, protože tam provázela na zámku. Ani o tom nevěděla, že jsem tam byla. Říkala to moc pěkně a všem se moc líbila, i mým kamarádkám. Zámek Hrádek je opravdu moc hezký, okolí a všechno. Jen kdyby na to byly peníze, aby se to dalo opravovat.

D. H.: Myslíte, že má smysl Hrádek opravovat?

E. V.: Má! Má to smysl, protože to je historie a ta opravdu zůstane pořád. I po nás, po našich dětech. Ta historie bude pořád. To se nedá nic dělat. A Hrádek je na pěkném místě, je to v lese. Opravdu ten zámek Hrádek je jedinečný exemplář, musím říct.

D. H.: To máte pravdu. Pro dnešek děkuji.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 4/2

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: E. V. (68 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 2. 1. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den, děkuji za to, že jsme se znovu sešli. Když zapátráme v paměti a vrátíme se k našemu minulému rozhovoru, tak si vybavuji, že jste mi vyprávěla o tom, jak jste na zámek chodili za mlada na brigády. Také jste tam chodili s partou se bavit. Poté jste tam chodila s vnoučaty a nyní navštěvujete zámek hlavně o Vánocích, když se tam pořádají výstavy.

E. V.: A v létě, když jsou tam akce.

D. H.: Dobře. Mě by teď zajímalo, jestli jste zaregistrovala nějaký rozdíl mezitím, když jste navštěvovala zámek za mlada, a když ho navštěvujete nyní.

E. V.: Rozdíl tam je, protože za mlada to nebylo tak opravované a ošetřované jak teď poslední dobou se to všechno dělá. Je to ošetřované, je daná nová omítka, která už je tam malinko déle. Ale i uvnitř jsou opravované věci a i v okolí zámku, ty parky, to je všechno opravené. Teď se tam udělala ta golfová hřiště kolem.

D. H.: Takže hlavní rozdíl registrujete pouze v tom vzhledu?

E. V.: Vzhledu, ano.

D. H.: Byl Vám zámek dříve prezentován jinak než teď? Třeba když jste chodila do školy.

E. V.: Dřív nám teda bylo říkáno, že ta šlechta a ty, jak tam bydlí nebo bydlívali, že byli, jak se řekne, kruťasi na chudé. To nám říkali ve škole. Ale jinak si toho z mládí moc nepamatuji.

D. H.: Co se Vám vybaví, když se řekne šlechta?

E. V.: Že to jsou páni! Ale myslím si, že pod nimi měli ti chudí alespoň nějakou práci. Mohli dělat na polích, v lese. Měli od nich svoje políčka, co si tak pamatuji, co se říkalo. Nevím, jak to bylo přesně, jen to co se člověk dozvěděl od těch starších lidí. Já jsem nezažila šlechtu.

D. H.: Ještě něco zajímavého jste se dozvěděla?

E. V.: Ono to je těžké tady něco vypravovat, když to člověk nezažije a jen to slyší od druhých. Někdo si myslí, že to bylo dobré, někdo zase že špatné. Těžko říct. Oni měli i zaměstnance na tom zámku. Měli tam koně, zvířectvo, takže práce byla pro lidi všude. Přitom v dnešní době to je hrozné s tou prací.

D. H.: Jak myslíte, že se tady v Nechanicích žilo například před sto padesáti lety?

E. V.: V Nechanicích to vypadalo asi tak, že tady bylo nejméně sedm cukráren, sedm nebo osm hospod, nějací obuvníci. Ti měli svoje krámky a dělali si svoje. Bylo to takové malé městečko. Bylo tady málo obyvatel. To nebylo jako dnes. Měla tu být i dráha, která se potom zrušila. To mohlo být tak před těmi sto padesáti lety. A potom tady byla blízko u Sadové ta válka.

D. H.: Vybaví se Vám něco, když řeknu slovo Harrachové?

E. V.: No Harrachové byli na tom zámku. Přes léto byli tady, a když byla zima, tak se stěhovali do Itálie, do tepla. Sem se zase stěhovali na léto a takhle cestovali. Oni měli po republice více míst, které obydlovali, nejen tady Nechanice, Hrádek. Ale na tu zimu, říkali, že jezdili do těch teplých krajin, někde jsem to četla.

D. H.: Myslíte, že tady v Nechanicích byli Harrachové oblíbení?

E. V.: Někteří lidé určitě a někteří ne. Nemůžu říct, protože jsem je nezažila.

D. H.: Jaké si myslíte, že by to bylo, kdyby ta šlechta tu byla i dnes?

E. V.: Jaké by to bylo dnes? Myslím si, že by ta šlechta nemohla už tak moc vládnout. Měli by svoje sídla, to je pravda. No je to jiná doba, těžko říct. Anebo kdyby mezitím nebyla tato doba tak by to možná pokračovalo dál, jak to bylo, že by se dělalo více na polích, a že by se dělalo pod nimi. Bylo by více pracovních příležitostí a oni by dávali rozkazy. Neumím si to představit, jak by to bylo. Protože dříve žádní prezidenti nebyli. To byla právě ta šlechta, která si udržovala poddané, a oni vládli.

D. H.: Takže myslíte, že hlavní význam v současnosti by měla šlechta jako zaměstnavatel?

E. V.: Myslím, že rozhodně. Protože oni nedělali, ale dělali to ostatní za ně.

D. H.: Jaký názor byste měla na navrácení zámku Hrádku do soukromého vlastnictví?

E. V.: Za tu dobu by to byla škoda, protože se do toho dali peníze z kapes obyčejných lidí. Myslím, že by se to nemělo vracet, že to je státní a tím pádem by to mělo tak zůstat.[...] Přemýšlím, že i kdyby se to vrátilo těm lidem, kteří by na to měli nárok, tak si myslím, že stejně nemohou nic získat. Buď by tam bydleli anebo jediné, že by to nechali tak jak to je a získávali by z toho zisk z prohlídek a toho pozemku, protože pozemek se taky platí. Ale jinak by v téhle době asi nic nezmohli. [...]

My lidé v této době si neumíme představit, jak by to vypadalo, kdyby se ta šlechta vrátila. Kdyby to zůstalo a nepřišla by tahle doba mezitím, tak by to možná pokračovalo dál. Pracovalo by se více na polích a tak dále. Nějaké továrny by byly taky, ale šlechta by měla kolem sebe poddané, které by více dělali v těch lesích. Tady ty lesy taky byly Harrachů. Pole a všechno kolem, to by se dělalo na tom. To by nebyly takové výstavby, jako jsou teď. By na to lidi ani neměli. Myslím, že by se to jinak nezměnilo.

D. H.: Takže Vaši rodiče, prarodiče by si tu dobu měli pamatovat...

E. V.: Ty by si to měli pamatovat. Moje maminka taky.

D. H.: A od nich nemáte nějaké vzpomínky?

E. V.: My jsme bydleli na vesnici a sem jsme se přestěhovali, takže nevím, jestli oni by věděli něco víc o tom. Oni měli taky pole, byli soukromníci na svých polích. Měli malá políčka a to je živilo. Někdo měl větší a někdo menší. [...] No a odváděli zrní, obilí, řepu a z toho měli peníze, ze kterých žili. A něco asi museli dávat nějakým těm pánům. Ono, i když se chodilo k lékaři, tak se platilo a ještě se podplácelo husami, prasaty. To ještě si pamatuji já, jako holka malinká. [smích] Když mě odvezli do Hořic do nemocnice na slepáka, tak pánovi primářovi dovezli v košíku husu. Takhle se to dřív dělalo. Nebo když mého otce odváděli za války na práci do Německa, tak jeho rodiče ho odvezli tady k doktorovi v Nechanicích, aby mu operoval slepák a on tam potom nemusel. Tak pan doktor dostal prase, husy. [...] Takhle se to dělalo. To bylo asi i za Harrachů, že když obyčejný člověk v domečku byl nemocný, tak pan doktor přijel a dostal vejce, maso a tak. Asi se to tak dělalo. Lidi neměli peníze, aby mohli dávat. A ten doktor byl jen takový venkovský, jen poradil. Ani léky nebyly takové jako v dnešní době. [...] Tak ještě něco?

D. H.: Ještě mě napadá, jaký máte názor na vyvlastnění tady Hrádku po druhé světové válce?

E. V.: To už bylo před válkou něco. Manželův otec si na zámek těsně před válkou schovával nějaké knížky. Tam to schovávali před Němci a byl udán jedním pánem z ulice a šel potom do koncentráku. Přišel v lednu 1946 a umřel v únoru 1946 na zápal plic neboli tuberkulózu. A ten zámek ... Harrachové se museli odstěhovat ze zámku kvůli válce, si myslím, protože tady byli potomci. A potomci Harrachů ještě žijí, nevím kde, jestli v Itálii, a ten musí mít zase další potomky. K zámku se už asi nedostanou, protože hned po válce to bylo znárodněné.

D. H.: Víte proč?

E. V.: [...] Nevím.

D. H. Nevadí. Tak to je asi všechno. Tak já Vám moc děkuji za oba dva rozhovory

E. V.: Není zač.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 5/1

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: H. K. (63 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 18. 1. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den, nejprve bych Vám ráda poděkovala, že jsme se dnes mohly sejít. Bavit se budeme o minulosti, o Vašem životě, a jestli v něm má Hrádek nějaké místo.

H. K.: Jmenuji se Helena, jsem už důchodkyně. Narodila jsem se v Nechanicích, celou školu jsem prochodila v Nechanicích. Vyrostla jsem u babičky a u dědečka, kteří mě velice dobře vychovali. Chodila jsem na novou školu, na kterou chodily i moje děti a chodí i vnoučata. V současné době je ale ta škola krásně opravená, není jako za našich podmínek, kdy to tam bylo rozbourané. Ve škole se mi velice líbilo, měli jsme výborné kantory. To byla krása tenkrát, na to vzpomínáme moc dobře. [smích] Ve třídě nás bylo málo, potom jsme se spojili s vesnickými dětmi, které přišly a přešly jsme na starou školu a bylo nás ve třídě už čtyřicet dva. Měli jsme velice, velice dobrou partu, protože se s těmi spolužáky scházíme každých pět let a sejde se nás třeba třicet osm. Pozveme také některé kantory. ... Měla jsem dvě děti. Dceru Janu, ročník 1972. A syna Petra, ročník 1976. Chodili tady také do školy. Potom oba navštěvovali gymnázium v Novém Bydžově. Dcera má v současné době téměř třináctiletá dvojčata, dva kluky Pavla a Vaška. A syn má devítiletou holčičku a pětiletého hochu. [...] Syn se ženil na zámku Hrádku u Nechanic, který dost často navštěvuji. Zámek Hrádek se mi velice líbí. V létě tam jsou krásné pořady, stánky, trhy, noční prohlídky. Chodí tam v krásných kostýmech, jsou tam zahradní slavnosti. Potom se tam konají různé akce, šermy a ty také navštěvuji. Každý večer po takovéto akci se koná slavnostní ohňostroj. I s dětmi jsem zámek navštěvovala. Děti tam chodily i se školou. Dříve byl zámek žlutý. Krásný zámecký park tam byl. Syn tam měl tedy tu svatbu v kapli. Bylo to kouzelné. Předzámek se také velice změnil, protože jsou vykáceny keře a stromy jak v zadní části za zámkem, tak i vepředu. Mám i různé fotografie těch krásných keřů. U zadního východu ze zámku byly také nádherné keře, které tam teď už také nejsou. Zámek je v současné době růžový. Pomaličku se opravuje, ale asi je to špatná práce, protože jim to opadává. [...]

D. H.: Vy jste říkala, že máte fotky keřů ...

H. K.: No, když syn vycházel při svatbě z kaple, tak tam byly keře. Potom vnoučata moje jsou focená u různých keřů před zámekem, na tom nádvoříčku. Teď v současné době tam tedy není nic. Také jsme se v posledních letech byli podívat v zámecké kuchyni, která je velice nádherná. Dříve se tam nepouštělo a nemohlo se tam provádět. Nyní tam na Vánoce podávají různé perníčky, kávičku a zákusky. Na Velikonoce se tam půjdeme podívat. Tento rok jsem prošla i vánoční zámek, byly tam krásně vyzdobené vánoční stromky. [...]

D. H.: Myslíte, že byste mohla říct, že má Hrádek ve Vašem životě nějaký konkrétní význam?

H. K.: Má pro mě velký význam, protože miluji památky a miluji lesy a ten krásný zámecký park, kam chodím strašně často na procházky. Chodím tam i v zimě, když jsou krásně zasněžené cestičky, i na jaře, když krásně všechno pučí. Sednu si tam sama na lavičku a koukám se do přírody nebo na golf, ale tomu nerozumím. Tak co dál? [...] Ještě jsem chtěla říct, manžela jsem měla, který mi bohužel už zemřel, místním nechanickým kronikářem. Dělal to třicet let. Mám po něm velké zásoby různých vzpomínek, fotografií, CD. Byl to jeho koníček. Kroniky, které psal, by měly být v současné době umístěny v archivu, ale nevím, jestli nejsou ještě v kulturním domě. Po něm mi právě zůstaly různé fotografie, chodil po Nechanicích s fotoaparátem a s bločkem a zapisoval si různé údaje, co se kde v Nechanicích změnilo, přestavilo, postavilo. Hovořival s lidmi, které potkával a vše zaznamenával do kronik. Tak to by bylo asi tak nějak všechno, zatím.

D. H.: Ano, já Vám pro dnešek děkuji.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 5/2

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: H. K. (63 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 3. 2. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Když začneme a vrátíme se k tomu našemu minulému rozhovoru, tak já si vzpomínám, že jste mi vyprávěla, že Hrádek často navštěvujete, protože milujete památky. Ráda tam chodíte na procházky do parku a hojně navštěvujete kulturní akce. A dokonce Váš syn tam měl svatbu. Také jste se zmínila o tom, že jste tam chodila s dětmi, když byly malé. Mě by teď zajímalo, jestli jste zaregistrovala nějaký rozdíl mezitím, když jste zámek navštěvovala s dětmi, a když ho navštěvujete nyní.

H. K.: No dříve byl žlutý, teď je růžový. Potom tam byl krásný park, který tam teď není. Vzadu ta nádherná zahrada, to všechno už je vykácené, protože to mají golfisté. Byl tam nádherný park. Tam byly vystřižované krásné keře, které tvořily různé ornamenty. A teď tam nic není, teď tam je golf. Ještě tam jsou různé velké keře vykácené, když přicházíte, tak za tou branou byly. Když Peťa měl svatbu, tak tam ty keře byly, jsou u toho focení a teď tam není nic. Když se vychází z kaple, tak u toho byly také krásné keře. Vypadalo to svátečně, hezky. To tam taky už není nic. Také jsme už několikrát navštívili tu kuchyň. To dříve nebylo. Při těch akcích tam podávají čaj, kávu grog. To za nás nebývalo. Co dál?

D. H.: Dále by mě zajímalo, jak Vám byl zámek prezentován třeba učiteli, když jste chodívala do školy?

H. K.: Byl nám prezentován akorát spolužákem, protože ten tam bydlel a měl to tam všechno krásně prošmejděné. Říkal, že tam dole byly nějaké tajné chodby. I moje matka mi to vypravovala, že ta jedna tajná chodba končila tady pod místním kulturním domem. Tomu se říkalo „Na Hůrce“, byla tam hospoda a jedna chodba končila tam a mělo to být snad i nějaké klenuté. Kdyby hrabata někam utíkala, tak že by i koně s povozem tudy mohli utéct. Druhá chodba končila prý na Hrádku v těch zatáčkách, serpentínách. Tam jak je ta kaplička. A třetí chodba končí prý na Přímě pod tím zámečkem. Všechno to jsou jen dohady, pověsti. Ten můj spolužák nám vypravoval, že tam do těch sklepení s kamarády lezli.

D. H.: Teď by mě zajímalo, co se Vám vybaví, když řeknu Harrachové?

H. K.: Hrabata, kteří tady podle pověsti žili jen v létě a na zimu odjížděli. Jako nyní v současné době, když se tam konají ty různé akce, tak chodí i provádí v kostýmech. Vždy to je tak, že panstvo jako přijíždí v těch kostýmech a na podzim, že panstvo odjíždí. Stačí? No je to takové ...

D. H.: V pořádku. Stačí, co si vzpomenete, co se vám vybaví. To vůbec nevádí. A myslíte si, že ti Harrachové byli oblíbení, když tu působili?

H. K.: [...]

D. H.: No jak třeba myslíte, že se tu žilo před sto padesáti lety?

H. K.: [...] Měli pod sebou služebnictvo. Jim se žilo asi dobře. Měli to služebnictvo, které pro ně tvrdě pracovalo na polích. Protože všechny pozemky tady v okolí byly jejich. No a nebyl jejich také i Chlumec? Chlumec taky. Zámek v Chlumci nad Cidlinou. Tam je také krásně a tam jsme zase měli svatbu my v zámku, u Kinských. A teď bych se tam zase chtěla jet podívat. Zámek tam navštěvuje nějaký Kinský, ale který přesně, to nevím. Můj muž, že byl kronikářem, začal shánět celý rodokmen Kinských. Někam se dopracoval, ale dále už nevím co a jak.

D. H.: A Když Vám řeknu slovo šlechta obecně. Co se Vám vybaví?

H. K.: To byli boháči. Měli pod sebou poddané a ty na ně museli pracovat.

D. H.: Co myslíte, jaké by to bylo, kdyby byla šlechta i dnes?

H. K.: Záleží, v jakém postavení by člověk byl. Jestli by zase musel dělat na ně. Třeba na polích a odevzdávat jim peníze, věci a všechno, výrobky. Záleží, jak by se s nimi vycházelo.

D. H.: Myslíte, že by ta šlechta měla ve společnosti i nějaký význam?

H. K.: [...] To nevím teda.

D. H.: A jaký byste měla názor na navrácení zámku do rukou původních majitelů?

H. K.: No já myslím, že když už je to tolik let státní, že by to státní mělo zůstat. Také si myslím, že těmto památkám by se mělo dávat více peněz, aby se mohly opravovat. Je to pro lidi ty památky. Stát z toho zase získává peníze. Myslím si, že by to už mělo zůstat nechané být. [...]

D. H.: A ještě asi poslední otázka. Jaký máte názor na vyvlastnění majetku šlechtě?

H. K.: To se vyvlastňovalo vše. I obyčejným lidem, dělníkům, těm co podnikali. I obyčejným lidem se sebrali pole a všechno. To byla taková doba.

D. H.: A konkrétně tady Hrádek, když se stal státním. Jaký na to máte názor?

H. K.: [...]

D. H.: Dobře, tak to je asi všechno ...

H. K.: No, je to doba všechno. Jako je teď doba. Za sto let, tisíc let se to vše změní. A zase se budeš učit něco jiného. Nevím ... Já bych je jenom chtěla vidět, jak mohli topit v tom zámku. Když tam přijdeš, tam je taková zima. Oni měli dole to topení, ty větráky a topilo se jenom teplým vzduchem. To bych chtěla vědět, jestli to mohli někdy vytopit. Tam je ještě tolik místností uzavřených, kdyby to šlo všechno vyšmejdít, to by se mi líbilo. ... A je to všechno škoda. Už jim ta omítka zase opadává. Proč je to takhle špatně udělané. Všude jde jen o peníze.

D. H.: Tak jo, to je vše. Moc Vám děkuji za oba rozhovory.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 6/1

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: L. K. (63 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 18. 1. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den, já jsem ráda, že jsem mohla přijít a dnes bych se chtěla dozvědět něco o Vás a případně o Hrádku, kdybyste našel nějaké spojitosti.

L. K.: Jmenuji se Ladislav. Narodil jsem se v obci Radostov, která je asi 2 km od obce Hrádek. A obec Hrádek samozřejmě velmi úzce navazuje na zámek Hrádek. Od první do páté třídy jsem chodil na základní školu právě na Hrádku. A už tehdy jsem se pochopitelně o Hrádek zámek zajímal. S rodiči jsme tam občas šli na výlet. Dokonce můj děda dělal stavebního asistenta u pana hraběte Harracha. Takže to je určitě zajímavé. Pak jsem pokračoval studiem základní školy druhého stupně, čili šestá až devátá třída, v Nechanicích. Následně jsem studoval průmyslovou školu stavební a pak jsem šel na ČVUT, fakultu stavební. Po vystudování jsem zhruba deset let působil ve funkci stavby vedoucího. Poté až po současnost pracuji jako pedagogický pracovník na střední odborné škole. Co se týče mých koníčků tak mě bavilo rybaření, včelaření. Včelaření dělám do současné doby. Mimo jiné se zajímám o myslivost. Když se zpět vrátím k zámku Hrádku, tak ho vnímám jako významnou architekturu a objekt tady v rámci naší lokality. Je to tudorská gotika, kde pochopitelně posledními majiteli, předtím než to převzal stát, byl rod Harrachů. Pamatuji se, kdy ještě fasáda byla upravena po zvyku býčí krve. Vnímám tedy i současnou snahu státní péče o vylepšení vzhledu zámku Hrádku. Registroval jsem i určitý obchodní zájem, čili vznik golfového hřiště kolem zámku. Pro zajímavost starší dcera dělala bakalářskou práci trošku na toto téma. Pravdou je, že celkem mně i líbí to, že na Hrádku zámku se pořádají různé kulturní akce. Musím říct, že taky manželka tam občas vystupuje. Zpívá v pěveckém sboru pod vedením pana Semeráka z Nechanic. Taky se říká zámek Hrádek u Nechanic, takže jak v současné době bydlíme v Nechanicích a ty vazby tam určitě jsou. Mimo jiné se mi i líbí, že tam jsou pořádány i další kulturní akce, ať už to jsou šermířské souboje nebo i snaha o slavnosti Hubertova řádu, což zase oslavuje myslivce. Takže ten zámek Hrádek mi přirostl k srdci a můžu říct, že jsem rád, že můžu občas navštívit zámek a pokochat se jak interiéry, tak i zámeckým parkem. Asi bych to ukončil, protože už mě nic nenapadá.

D. H.: Chodíte na zámek často a máte nějaké speciální zážitky ze zámku?

L. K.: V současné době tam moc často nechodím. Je to spíš tak jednu, dvakrát do roka při nějaké procházce lesem. Z hlediska těch zážitků se mi vybavuje, že jsem tam měl kamaráda, spolužáka. Byl to Josef Hušek, který skutečně bydlel na zámku, v tom jaksi podzámčí. Vzpomínám si taky z dětství, že na zámku byly využity některé prostory pro skladování obilí. Takže jsem byl jako kluk svědkem toho, když se skutečně odtamtud pomocí koňské síly vozilo. V tuto chvíli mě už opravdu nic dalšího nenapadá. Snad si časem vybavím ještě.

D. H.: Tak příště až se sejdeme, tak si ještě popovídáme a já se budu už víc ptát. Děkuji.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 6/2

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: L. K. (63 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 3. 2. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Při minulém rozhovoru jste mi vyprávěl, že zámek vnímáte jako významný architektonický objekt tady v regionu, že vnímáte i snahu státní péče o vylepšení zámku, a že se Vám líbí kulturní akce, které tam jsou pořádány. Mně zaujalo, jak jste mi vyprávěl i o tom, že jste na Hrádek chodil do školy.

L. K.: Ano.

D. H.: V návaznosti na ten předešlý rozhovor by mě tedy zajímalo, zda byste našel nějaký rozdíl mezitím, když jste zámek navštěvoval za mlada a když ho navštěvujete nyní.

L. K.: Já, když jsem chodil na Hrádek zámek, tak to bylo v letech 1957 – 1962. To znamená, že v té době, samozřejmě zámek už byl v péči státu. Nicméně bydlel tam můj spolužák Pepa Hušek a řada dalších lidí, tím vnímám zámek z tohoto pohledu. Pravdou je, že stát se o ten zámek staral postupně. Vnímáno mýma očima se snažil starat, jak v době kdy mi bylo patnáct, tak v nynější době, kdy mi je šedesát. Významný rozdíl z hlediska vnímání péče státu bych neviděl. Pravdou ovšem je, že po tom roce 1989 tam byly další prvky, o kterých jsme se už zmínili v minulém rozhovoru. Dnes tam jsou určité komerční akce. V okolí zámku je golfový klub, je tam golfové hřiště. Vnímám to, že řada těch komerčních, ale i kulturních akcí, jsou možná s větší frekvencí. Takže to jsou takové poznatky z hlediska toho rozdílu. S tím, že ty činnosti, o kterých jsem hovořil, nějakým způsobem zasahují do života toho zámku. Tak asi takhle z pohledu toho roku 1957/8 až současnost.

D. H.: Byl Vám zámek ve škole třeba nějak prezentován učiteli?

L. K.: Samozřejmě, já když jsem chodil na zámek Hrádek do školy, která tam dnes již není, tak to byl první stupeň, čili první až pátá třída. Takže tam ten prostor z pohledu osnov moc velký nebyl. Spíše pak v tom druhém stupni, když jsem chodil do Nechanic, kde pochopitelně v rámci dějepisu vždy byla zmínka o jednotlivých společenských uspořádáních, tak jsme se dostali i k problematice vlastníků zámků u nás obecně, čili ten předěl byl rok 1945/48. Takže z tohoto pohledu jsme zámek Hrádek určitě nějak vnímali. Potom se pamatuji, pokud jsme se o tom nezmínili v minulém rozhovoru, že i fasádní stránka objektu, původně tedy červená,

byla ona býčí krev, ale mám pocit, že to jsme si již říkali. Takže takové střípky co si pamatuji z té základní školy.

D. H.: Co se Vám vybaví, když se řekne slovo šlechta?

L. K.: Určitě je to společenská třída, která tady v našem státu měla dlouholetou tradici a de facto ta končící část byla skutečně rokem 1848. Vnímáme tím určité rody šlechtické původu, kde se vyvíjel jejich život z generace na generaci různě. Někteří byli úspěšní, jiní méně úspěšní. Někteří se úspěšně starali o svůj majetek. Tak jako jsou rozdíly v různých společenských formacích nebo i osobnostech, tak byly i u šlechty. Zrovna tak je i nějaké vnímání majitelů zámku Hrádku, kde byly Harrachové.

D. H.: Jaké si myslíte, že by to bylo, kdyby byla šlechta i dnes?

L. K.: Subjektivně se domnívám, že pokud majitel jakéhokoliv majetku, to znamená, ať už to jsou nemovitosti nebo pozemky, se stará s charakterem dobrého hospodáře o svůj majetek, pochopitelně k tomu vždy potřebuje pracovní sílu, protože sám to nikdy nezvládne. V dobách, kdy nebyly takové sociální vztahy, tak jsem přesvědčen, že šlechta by byla tak jako každý soukromý zaměstnavatel. Dneska žijeme v kapitalismu a jsou soukromí vlastníci, ať už nemovitostí nebo pozemků. Takže vnímám šlechtu, že by tady působila. Nakonec to, co se vrátilo po restituci, ať už to jsou Kinského a tak dále, mají svoje lesy. To, že mají zámek, je věc druhotná. Z hlediska toho majetku mají pole, lesy a musí tam hospodařit. Pokud hospodaří dobře, lidé, kteří jsou u něj zaměstnaní, jsou spokojeni tak, jako kdyby hospodařili u kohokoliv jiného. Takže vnímám je jako jedny z vrstev vlastníků.

D. H.: Takže by ve společnosti zastávali hlavně funkci zaměstnavatelů?

L. K.: Každý majitel pozemků a nemovitostí, aby mohl existovat, musí dodržovat určitá práva a povinnosti. Musí platit daně z pozemků, a aby mohli udržovat lesy i pole, tak na nich musí hospodařit a samozřejmě šlechtic sám hospodařit nemůže, to znamená, byly by samozřejmě zaměstnavatelé. A vnímám to tak, že nakonec ta šlechta, která neporušila Benešovi dekrety, dostala v restituci nazpět majetek a dnes se chová každý jiný soukromník. To znamená, člověk, který do roku 1989 byl úplný chudřas, tak řada z nich díky svým schopnostem jsou dnes majitelé pozemků, nemovitostí, továren či určitých výrobních celků. Zaměstnávají lidi a to je jedna z nejhlavnějších úloh v té společnosti.

D. H.: Myslíte, že jinou úlohu by neměli?

L. K.: Tak nemůžu to úplně takhle říct, protože z historie ta šlechta pomohla zajistit část kulturního dědictví. Takže tady by zcela určitě tento potenciál byl.

D. H.: Myslíte si, že byli Harrachové oblíbení, když tady působili?

L. K.: Přiznám se, že nemám žádné poznatky. Už jsem se o tom zmiňoval v minulém rozhovoru, že můj děda, kterého jsem tedy osobně nepoznal, dělal stavebního asistenta u hraběte Harracha. Z toho vyprávění vnímám, že si hrabě Harrach té práce vážil, že můj děda byl za svou práci velice dobře odměňován. Ovšem přiznám se, že vůbec neznám z vyprávění širší objektivní vnímání Harrachů jako takových.

D. H.: Jak myslíte, že se tady žilo na tom panství například před sto padesáti lety?

L. K.: Já si osobně myslím, že na tom Harrachovském panství se žilo tak jako v jiných panstvích. Pokud by samozřejmě ten hrabě nebo majitel nebyl nějak vychýlen ke zlu nebo k dobru. Pokud to budeme vnímat jako nějaký střed, tak jsem přesvědčen, že to bylo poplatné té době. Asi se tu žilo tak jako všude jinde. Samozřejmě popisovat bychom to mohli. Ti, co měli větší majetek, se určitě měli lépe. Vnímám to, že se nežilo nijak hůře ani lépe než v jiných oblastech.

D. H.: Jaký názor máte na vyvlastnění majetku tady Hrádku?

L. K.: V podstatě vím, že v republice ty Benešovi dekrety, které řešily tu problematiku komu v restituci vrátit majetek, nebyly nahrazeny jiným právním předpisem. To znamená, že ti šlechtici, kterým navrácen majetek byl, tak vyhověli požadavkům Benešových dekretů nebo respektive tomu, co na ně navazovalo z hlediska současné právní úpravy. Ti šlechtici, kteří nedostali nazpět majetek, tak ti nesplnili ty požadavky z té právní úpravy na restituci majetku pro šlechtu.

D. H.: Dokážete si představit, že by se Hrádek vrátil do rukou původních majitelů?

L. K.: Předpokládám, že zaprvé by Harrachové nesměli mít porušení onoho zákona, který hovoří o restitucích. S největší pravděpodobností toto z jejich strany nebylo dodrženo, ale kdyby byli v situaci jako je hrabě Kinský na Chlumci nebo některé další šlechtické rody, tak nemám důvod si myslet, že by byli špatnými hospodáři, protože ta šlechta, která hospodařila dobře, tak ten majetek dokázala udržet. Ta, která hospodařila špatně i v minulosti, tak ho svým způsobem prohrála anebo musela prodat. Je to tak jako v současné době. Jsou hospodáři dobří a špatní. Když vycházím z hypotézy, že ty Harrachové hospodařili relativně dobře, tak se domnívám, že by byla podobná situace, jako je teda u hraběte Kinského. To znamená, že by provozovali zemědělskou činnost. Jsem přesvědčený, že zrovna takovým typickým způsobem jako většina zemědělských podniků s ohledem na komodity, které na tomto trhu fungují. Určitě by se přizpůsobovali tak, aby jejich činnost nebyla prodělečná. Totéž by platilo u hospodaření lesů. To samé. Je to otázka těžby dřeva a péče hospodáře o lesy. Asi takhle.

D. H.: Přijde mi, že to berete z toho hospodářského hlediska. Jak si myslíte, že by to brali lidi. Myslíte, že by jim záviděli nebo jestli by tu šlechtu hanili za něco. Celkově ten postoj, vnímání ...

L. K.: Tady v naší zemi je problém to, že po roku 1948 samozřejmě došlo k takovým změnám, které se zapsaly do chování i do morálky lidí. To je pravda a to vidíme i teď. Dvacet let po roce 1989 vidíme bohužel, že určitá férovost a čestnost stále chybí, protože mezi rokem 1948 a 1989 bohužel i děti ve školách nemohly říkat pravdu. V rodinách měli v podstatě výchovu takovou, že něco si doma říkali, ale ve škole, to říct samozřejmě nemohli. Veškeré toto morální pokřivení se promítá i do současných generací, které jsou v pracovním procesu. Ta závist by asi mohla být. U některých to registrujeme i nyní, že lidé, kteří nejsou tak úspěšní po hmotné stránce závidí těm, co mají více majetku. A to je samozřejmě problém společnosti, výchovy a tak dále. Takže ano, to je možné. Na druhou stranu pokud by ti Harrachové naplňovali to, co dnes naplňují státní lesy, co se týče hospodaření s lesem po té hospodářské stránce, a samozřejmě také družstva, tak by byli vnímáni jako významný zaměstnavatel. Což pro lidi znamená obživu, práci. Není to jenom ta hospodářská činnost, ale i souvislost s nějakou životní úrovní a se zaměstnaností lidí. Pochopitelně znovu říkám, že ta závist by tam asi byla, ale ta je i v jiných částech společnosti.

D. H.: Děkuji, mně asi došly otázky ...

L. K.: [smích] No tak si můžeme nějaké vymyslet. Myslím, že by o to pečovali. Zámek tam je díky nim a v kulturní rovině by o to pečovali.

D. H.: Dokážete si představit, že by zámek uzavřeli, oplotili a nikdo tam nemohl?

L. K.: Když se podíváme na ostatní šlechtice a hrabata tak já ani nevím, že by to někdo udělal. Tady nejbližší, hrabě Kinský dává zámek plně k dispozici a naopak je tam řada institucí. Byl jsem tam dvakrát na Hubertových slavnostech. Totéž v Častolovicích. Já ani neznám případ, kdy by to takhle bylo. Ten šlechtic by byl sám proti sobě. Proč by to dělal. Navíc on potřebuje ten zámek udržovat a aspoň něco málo z toho vstupného je. Oni to byli normální lidé. Záleží jaký, kdo byl. To je to samé i teď. Jsou zaměstnavatelé, kteří se s nikým nebaví a jsou tvrdí. Někteří jsou zase spravedliví. Je to těžké. Známe to z četby a literatury, že mezi těmi šlechtici byli féroví lidé, ale také tam byly potvory. Někteří ti šlechtici byli citliví a snažili se lidem pomoci a pak tam byli i ti hrozní. Pak, když to vidíme v pohádkách, což nevím, jestli vystihuje situaci, tak ten správce byl větší lump než ten šlechtic. [smích]

D. H.: To máte pravdu. Tak to už je opravdu vše, děkuji za rozhovor.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 7/1

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: P. T. (40 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 19. 1. 2014

Místo konání: bydliště tazatele

D. H.: Dobrý den, já Vám nejprve poděkuji, že jste přišel a jak jsme se již domluvili, budu ráda, když mi povíte něco o sobě, co si vybavíte, když se řekne Hrádek.

P. T.: Je mi čtyřicet let, v dubnu mi bude čtyřicet jedna. Narodil jsem se v Chrudimi a v Nechanicích žiji od svých pěti let, v podstatě až do dnešního dne. Jsem svobodný, mám dvě děti. Žiju v bytě čtyři plus jedna. Co se týče vzdělání, mám úplné vysokoškolské vzdělání. Jako bakalářský studijní obor jsem studoval pedagogiku a jako magisterský studijní obor jsem studoval mezinárodní vztahy na Metropolitní universitě v Praze. Zaměstnán jsem u policie už dvacet let a to je o mě v tuhle chvíli všechno. Co se mi vybaví, když si řeknu Hrádek? Tak samozřejmě Hrádek vnímám jako největší kulturní památku tady v regionu. Je to turistické a kulturní centrum. Zámek je sice blízko, ale myslím si, že spousta lidí netuší co tam je, jak tam je, kdy to vzniklo, kdy se to postavilo a vůbec celou historii toho zámku. Ze svého dětství si pamatuji, že jsme tam s babičkou chodili vždy na procházky. Uvnitř v zámku jsem byl asi třikrát a myslím, že jsem ani nešel ten velký okruh. Někde jsem byl dokonce častěji než na Hrádku, například na Troskách. Tady to člověk bere tak, že to má za barákem, tak proč tam budu chodit, když tam můžu jít kdykoliv. Jednou jsem tam právě pořádal akci pro lidi z práce, kdy jsme si to prošli i s výkladem. Dvakrát ročně v letních měsících navštěvujeme s partou přátel zámecké slavnosti. No a zámek Hrádek určitě vnímám, ale na druhou stranu je to někde v pozadí. Není to, že si řeknu, že to je to nejlepší, co tady v těch Nechanicích a regionu je. Nicméně když se mě někdo zeptá: „Co u Vás je v Nechanicích?“ nebo „Co bys nám doporučil, kdybychom se tam jeli podívat?“, tak vždy řeknu zámek Hrádek na prvním místě. Určitě je to tady takový středobod. Jako památka, je určitě významný. Říká se mu malá Hluboká, i když vlastně ten Hrádek jí měl být předlohou. [...]

D. H.: A jak jste říkal, že spousta lidí o zámku nic netuší ...

P. T.: Ano, nebo velmi málo. Ví, že to je zámek, že je tři kilometry od Nechanic, ale věřím tomu, že spousta lidí se tam nebyla podívat od svého dětství. Zámek také určitě degradoval

tím golfem. Prostředí to sice zkulturnilo, protože se tam o to starají, ale zase si to lidi spojují s nějakým snobismem, že tam chodí jen lidi, kteří mají peníze.

D. H.: Tak to je pro dnešek vše. Děkuji.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 7/2

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: P. T. (40 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 24. 2. 2014

Místo konání: bydliště tazatele

D. H.: Při našem minulém rozhovoru jste mi vyprávěl, že Hrádek u Nechanic vnímáte jako největší kulturní památku v regionu a vnímáte ho také jako turistické a kulturní centrum. Jak jste sám řekl je to podle Vás takový středobod tady v Nechanicích.

P. T.: Souhlas.

D. H.: Já bych teď k tomu měla pár otázek. Začneme s tím, co se Vám vybaví, když řeknu Harrachové?

P. T.: Harrachové ... Asi nejvíce se mi vybaví Jan Nepomucký Harrach. Vybaví se mi to, že se jedná o rakousko-německý rod a asi nejvíce, co já vím, jen o tom Janu Nepomuckém Harrachovi, protože měl asi největší vztah k našemu regionu. Byl to průkopník zejména české kultury, nazýval se českým Rakušanem. Po dnešní České republice měli několik sídel. Jedním z nich je Hrádek u Nechanic a tuším, že ještě dvě nebo tři další panství. Dále vím, že byl průkopníkem lesnictví, zejména tady v Krkonoších, Jilemnici a Harrachov jako takový. Vlastně on byl první, kdo dovezl lyže do tehdejšího Rakousko-Uherska svým lesním dělníkům, kteří potom na nich jezdili. Vznikl první, dnes bych řekl, ski club. Jedny ty lyže byly z Norska a druhé byly z Vídně. Pak se začaly vyrábět přímo v Jilemnici, kde se díky nízké ceně rozšířily jak mezi ty lesní dělníky, pro které to bylo primárně určené, tak mezi širší veřejnost. Začali jezdit třeba i obyčejní lidé. Dále mě napadá sklářství. K němu byl významný kulturní přispěvatel v českých dějinách. Podílel se na financování národního divadla, to vím určitě. Byl u zrodu budovy dnešního Národního muzea, které je na Václavském náměstí. Ve Stěžerech byla také škola, kterou zřídil, a která byla zaměřená na zemědělství. Na svých pozemcích v Krkonoších, Jilemnici a Harrachově nechal vybudovat železniční tratě, na své náklady nechal vybudovat a opravovat turistické stezky. Pohřbený je myslím v Planné, Harrachové tam mají hrobku. Co se spojuje s Harrachem v dnešní době, jsou restituční spory, které jsou asi vedeny do dnešního dne. Nevím, jestli už je to uzavřené. Harrachové si požádali o navrácení pozemků a majetků, ale nebylo to umožněno, protože někdo z toho rodu Harrachů měl sloužit v německé armádě, ale tu konkrétní osobu neznám. Harrachové se proti tomu

odvolali a nevím, jestli už je to soudní cestou vyřízené. V každém případě tento soudní spor blokuje spoustě obcí a měst případnou výstavbu nebo rozvoj toho regionu, protože na těch pozemcích se do dnešní doby nedá nic postavit a plánovat. Možná už je to vyřešené, ale to nevím.

D. H.: Koukám, že máte veliké znalosti. Zajímáte se historii?

P. T.: Ne. Zrovna s těmi Harrachy bylo dost knih ve spojitosti s Nechanicemi. Čas od času vyjde nějaký článek ve zpravodaji. A tak obecně tady většina lidí o něm něco ví.

D. H.: Ne všichni. Dále mě zajímá, co se Vám vybaví, když se řekne šlechta obecně.

P. T.: Dnes by se to dalo nazvat, že je to určitá sociální skupina. Je to skupina lidí, která je zařazena do nějaké vrstvy. Sama o sobě se šlechta dělí na několik částí nebo podskupin. Co se týče toho zařazení, tak to byla vyšší společenská vrstva.

D. H.: Takže se Vám vybaví vyšší společenská vrstva?

P. T.: Ano, určitě. K tomu u šlechty to jsou šlechtické tituly, které už se dnes v České republice nepoužívají.

D. H.: A jaké si myslíte, že by to bylo, kdyby tu byla šlechta i dnes?

P. T.: Těžko říct, protože ta tradice nebo monarchie jako taková, která na základě toho funguje, byla přerušena někdy v roce 1917/1918 se vznikem Československé republiky. Dá se to těžko odhadovat. Je to určitá skupina lidí, vlastní velkou část majetku. Nevím, jestli by lidi dnes byli schopní přijmout nějakou změnu v tom smyslu, že by se vrátila konstituční monarchie nebo nějaký způsob vládnutí tohoto typu v Českých zemích.

D. H.: A kdyby se ta šlechta vrátila, myslíte, že by měla nějaký význam ve společnosti?

P. T.: No, musela by si ho vybudovat. Protože dnes se to spojuje především s majetkem. Ne každý šlechtic byl vzorem ušlechtilých vlastností a obráceně. Je to asi jako, když si dnes hledá svoji roli ve společnosti církve. Myslím si, že ta podoba by byla obdobná. Dneska se církvi vrací spousta majetku a i peněz. Uvidí se, jak se s tím popere a jestli to dokáže využít na božulibé účely. Myslím, že úplně stejně by to bylo v případě, že by se vracely majetky nebo že by se šlechta aktivně zapojila do toho života v České republice, tak že by měla část moci. To je otázkou. Myslím, že je to v dnešní době nereálné. Šlechta tady fakticky je, nicméně oficiálně tituly neexistují, nemá podíl na moci. To znamená, že se to spojuje pouze s majetky, které byly vráceny po roce 1990.

D. H.: Jaký názor máte na to navrácení majetku do rukou původních majitelů.

P. T.: Je to obdobná situace, jako je s těmi církvemi. Spousta lidí si o tom může myslet svoje. Určitě se vedly debaty, jakým způsobem ta šlechta k tomu majetku přišla, jestli to bylo vždy v souladu s právem nebo jestli si k tomu pomohla nějakým jiným způsobem intrik a

machinací. Nemyslím si, že by to přineslo něco extra dobrého do plusu této společnosti. Myslím si, že jak hodně je naše společnost ateistická, tak stejný přístup by měla v pohledu na tu šlechtu i s vrácením majetku i třeba s podílem na moci, pokud by nějakou měli.

D. H.: Myslíte, že by se něco změnilo, kdyby se třeba tady Hrádek vrátil do ...

P. T.: No tak to je otázka samozřejmě nastavení pravidel a případného vrácení těch majetků, to znamená třeba zámků, hradů a jiných nemovitostí. Pokud by tam byla podmínka v případě, že se navrátí ty majetky, že budou muset být zpřístupněny veřejnosti, toť otázka. Nemyslím si, že by to nějaký soud uznal. Pokud někomu je ten majetek vrácený, tak je jeho a je jenom na něm, jakým způsobem si s ním naloží. To znamená, že ho může zpřístupnit, nemusí ho zpřístupnit, může ho okamžitě prodat, cokoliv. I dneska jsou zámky a hrady vráceny původním majitelům a fungují ve stejném režimu, jako byly před rokem 1989. Na druhou stranu jsou ty nemovitosti, které jsou pro veřejnost uzavřeny. Pokud by ten člověk využíval státní prostředky, aby třeba tu budovu opravoval, měla by být minimálně zpřístupněna. Pokud si to dělá za své, tak je na něm jak se rozhodne.

D. H.: A konkrétně Hrádek, kdyby ho dostali zpět, zavřeli ho. Vadilo by Vám to?

P. T.: Bral bych to jako fakt. Jestli mi někdo vrátí nějaký dům tak si sám budu rozhodovat o tom, jestli tam ten člověk může nebo nemůže. Určitě by to byla ztráta pro místní region, protože tady není tolik těch věcí, za kterými by sem turisté jezdili. V tomto by to bylo pro tento region určitě mínus.

D. H.: Jak si myslíte, že se tady v Nechanicích žilo například před sto padesáti lety?

P. T.: [smích] Zas tolik mi není. Nevím. Jak se dá dočíst, tak ty Harrachové oblíbení byli. Jestli byli oblíbení přímo v Nechanicích, to netuším. Ale moc negativ jsem se nikde nedočel. To neznamená, že nebyly. Takže já obecně si myslím, že byly vnímání spíše kladně než záporně. A jestli se v Nechanicích žilo dobře nebo špatně, to je otázka s čím to srovnávat. Na svoji dobu byly Nechanice okresní město. Byl tady soud, takže ten význam by určitě větší před sto nebo sto padesáti lety větší než dnes. Co se týče územně správního členění. Jestli tady ti lidé žili líp nebo hůř, to nedokážu posoudit.

D. H.: Tak jo, to je všechno z těch otázek. Děkuji.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 8/1

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: J. T. (58 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 9. 2. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den, budu ráda, když mi řeknete něco o sobě s přihlédnutím k tomu Hrádku u Nechanic, jak jsme se již domluvili.

J. T.: Jmenuji se Jitka. Narodila jsem se v Hradci Králové a kromě dvaceti let žiji v Nechanicích. Vyučila jsem se prodavačkou, po vyučení jsem si dělala zkoušky na vedoucí a mistrovou. Dělala jsem to asi dvacet let. Pak jsem změnila obor. Dětství jsem prožila v Nechanicích, asi do dvaceti let. Když jsem se vdala tak jsem se odstěhovala asi na patnáct let a pak jsme se zas vrátili. [...]

D. H.: Máte nějaké vzpomínky z dětství k Hrádku?

J. T.: Moc jich není, ale ... jako dítě si to člověk nemůže pamatovat, že jo. Ale, pak teda, nevím, v kterém roce to bylo, tam natáčeli film. Byla tam spousta známých herců, někteří už asi ani nežijí. To mi bylo tak devět roků. [...]

D. H.: Pak když jste se vrátila do Nechanic nebo teď v současnosti nechodíte na Hrádek?

J. T.: No, vůbec. [...]

D. H.: A celkově tedy, když se řekne Hrádek u Nechanic, co se Vám vybaví?

J. T.: Že se mi teď nelíbí. Jak ho udělali červený tak se mi nelíbí. Je to vlastně malá Hluboká, že jo a tam je to rozhodně hezčí než teda to udělali tady. Jenže oni to tady udělali podle původního vzhledu, jak to tady vypadalo. Člověk byl zvyklý na ty světlé barvy. Nevím no, moc toho o tom zámku nevím.

D. H.: Tak jo, děkuji. Příště se zeptám už nějaké konkrétní otázky.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 8/2

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: J. T. (58 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 24. 2. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Minule, když jsme se spolu bavili, tak jste mi zmínila svoji vzpomínku z dětství, že jste na zámku byla, když se tam natáčel nějaký film. V současnosti na zámek téměř nechodíte. Také jste mi povídala, že se Vám nelíbí současná fasáda zámku a já bych se Vás teď zeptala na pár otázek. Ta první otázka. Co se Vám stručně a v heslech vybaví, když se řekne Hrádek u Nechanic?

J. T.: Malá Hluboká. [...]

D. H.: To je vše?

J. T.: No.

D. H.: A co se Vám vybaví, když řeknu Harrachové?

J. T.: Panstvo. Ve stručnosti, tak co no.

D. H.: Když se rozpovídáte, tak to vůbec nevádí. Myslíte si, že Harrachové byli oblíbení?

J. T.: Nevím, neslyšela jsem o tom. Na Přímě měli zájem o mlékárnu, protože ta prosperuje. O tamní zámek ne, protože ten byl v dost dezolátním stavu. Obec ho dala do kupy, protože tam je obecní úřad. Zajímá je jenom to, co prosperuje a z čeho by měli zisk. Takže já mám o nich takové mínění, že jsou jen hamty hamty. Když by měli do něčeho strkat peníze tak to nechtějí, ale to co vynáší, by chtěli. Tohle to člověk slyší na tom Přímě, protože tam měli více těch nemovitostí a o to zájem neměli. Takže si myslím, že to jsou akorát takový vyžírkové.

D. H.: Když řeknu slovo šlechta obecně. Co se Vám vybaví?

J. T.: Šlechta no. Hraběnky a takové ty ... jak se to říká. Samé tituly no. Hraběnky, knížata. Zaplat' pánbůh, že už tady nejsou.

D. H.: Kdyby tu byla šlechta i dnes, jaký byste na to měla názor?

J. T.: No rozhodně bych je asi nepodporovala.

D. H.: Myslíte, že by měli ve společnosti nějaký význam?

J. T.: Já si myslím, že ne.

D. H.: Máte nějaký názor na vyvlastnění majetku šlechtě?

J. T.: [...]

D. H.: A co byste říkala na navrácení zámku Hrádku do rukou původních majitelů?

J. T.: Teď jde o to, jestli by to udržovali a bylo by to přístupné. Jestli by to neuzavřeli sami pro sebe, protože tam lidé chodí dost na prohlídky.

D. H.: Takže byste chtěla, aby zámek zůstal přístupný?

J. T.: Já bych jim nic nevracela. [...] Člověk, když to vidí v těch filmech, jak se chovali, tak bych jim nevrátila nic. To je stejné, jenom by se říkalo, že tady je šlechta. Přeci jeden čas o tom uvažovali, že by tady byla šlechta taky. Nevím. Rozhodně bych to nepodporovala.

D. H.: Tak to je asi vše, Děkuji.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 9/1

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: P. T. (33 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 9. 2. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den, já Vám děkuji za to, že jsem mohla přijít, a že můžeme dnešní rozhovor uskutečnit. Jak jsme se již před začátkem domluvili, ráda bych Vás poprosila, abyste se mi představil, řekl mi něco o sobě, o svém dětství, zaměstnání, koníčcích. Také budu ráda, když při svém vyprávění přihlédnete k Hrádku u Nechanic, řeknete mi například, co jste tam zažil a co pro Vás znamená.

P. T.: Jmenuji se Petr. Je mi třicet tři let. Pocházím z Písku. Bydlel jsem v Táboře, v Praze, v Hradci a od patnácti v Nechanicích. Školu mám Integrovanou střední odbornou. Zaměstnáním jsem autolakýrník. Pracoval jsem v Pardubicích, Hradci, v Praze a opět pracuji v Hradci. Moje koníčky jsou učení se na snowboardu, in-line brusle, sem tam posilovna a slečny. [smích] Hrádek mám spojený se slavnostmi, které se tam konají dvakrát v roce, v létě a Vánoční punč. Moje vzpomínky jsou pouze v tom směru, že tam pomáhám. Hrádek je pěkný a většinou se tam člověk i pěkně opije.

D. H.: A jak tam pomáháte?

P. T.: Při těch slavnostech pomáhám ve stánku s občerstvením. Točím alko i nealko a obsluhuji lidi, co se týče jídla. [...] No a za tu dobu se tam člověk seznámil s kastelánem, průvodci a hlídači. Jsou to vcelku milí, hodní lidi, kteří umějí dobře pít. [smích] Jinak zámek jako takový mi nic moc neříká a nemám rád golfisty, protože to jsou arogantní lidi a ty tam jsou nejvíc. Od té doby co tam udělali golfové hřiště, tam člověk ani radši nechodí. Na zámku uvnitř jsem byl, když mi bylo asi deset a víckrát už jsem tam nebyl se podívat, jak se to tam změnilo. Jinak je tam pěkný park, je to dobré si tam vzít slečnu. Je to taková romantická procházka po golfovém hřišti. [...] Takže mé vzpomínky na Hrádek u Nechanic jsou jenom pozitivní, ale co se týče toho zámku, komu patří a tak dále, to jde jaksí mimo mě. Jinak vánoční punč tam mají opravdu dobrý, mají to pěkné udělané. Chodím tam pravidelně, ale upadá to, ty slavnosti. Je to už X let dokola, takže se dá říct, že už je to nudné a lidí už to nezajímá a netáhne. Průvod zámkem v dobových kostýmech je sice hezký, ale návštěvnost to

určitě nikdy nepřitáhne takovou, jako před X lety, když to začínalo. Lidi jdou radši někam jinam za zábavou. Takže od té doby co tam udělali to golfové hřiště tak to stojí za prd.

D. H.: Takže myslíte, že to má spojitost s tím golfem tam?

P. T.: Ani ne tam s tím golfem, ale s těma arogantníma lidma, co tam hrají.

D. H.: Vy jste se s nimi někdy konfrontoval?

P. T.: Stačí, když tam jede svatební průvod, jak oni se chovají. Takže mám zážitek, když jsme tam jeli na svatbu, tak byli hrozně arogantní, že jsme jeli až k hradbám k zámku. Hrozně jim vadilo, že jedem zrovna po cestě, kde oni chtějí zrovna jít. Takže, jsou to lidi trochu někde jinde a hodně si o sobě myslí.

D. H.: Tak jo, já Vám děkuji. Příště se Vás ještě zeptám na nějaké otázky.

Přepis redigovaného rozhovoru č. 9/2

Projekt: Bakalářská práce

Narátor: P. T. (33 let)

Tazatel: D. H.

Datum konání rozhovoru: 23. 2. 2014

Místo konání: bydliště narátora

D. H.: Dobrý den. Při našem minulém rozhovoru jsem se od Vás dozvěděla, že máte Hrádek spojen hlavně s kulturními akcemi, které se tam pořádají, a že Váš vztah k němu je pozitivní. Jediné co Vám na zámku vadí, jsou golfisté, kteří se pohybují v jeho blízkosti. Já se dnes zeptám na pár dalších otázek, které by mě zajímali. Když se řekne Hrádek u Nechanic, tak co se Vám první vybaví?

P. T.: Alkohol. [smích]

D. H.: Alkohol?

P. T.: Když tam chodím pomáhat točit pivo, tak asi alkohol. Logicky.

D. H.: Dobře. Vybaví se Vám ještě něco? Myslím celkově.

P. T.: Slečny.

D. H.: Dobře. Půjdeme k další otázce. Co se Vám vybaví, když řeknu Harrachové?

P. T.: Nic. Vím, kdo to je. Neznám je. [...] Je to šlechta a jsou to majitelé Hrádku.

D. H.: Myslíte si, že byli Harrachové oblíbení?

P. T.: Upřímně nevím, ale jako každá šlechta nejspíš moc ne.

D. H.: O šlechtě obecně si tedy myslíte co? Co Vás napadne?

P. T.: Co mě napadne? Asi, že se považovali za nadlidi. Jsou to bohatí lidé, snobové.

D. H.: Jaké by to bylo, kdyby tu byla šlechta i dnes?

P. T.: Tak to nevím. Nad tím by člověk musel sám přemýšlet.

D. H.: Vadilo by Vám to nebo ne?

P. T.: Kdybych byl šlechtic tak určitě ne. Myslím si, že je to úplně jedno, kdyby tady byla nebo ne. Jaký by v tom byl rozdíl? Stát je rozkradený. Mají to ukradnout úředníci nebo šlechta.

D. H.: Jak myslíte, že se tady v Nechanicích žilo například před sto padesáti lety?

P. T.: Myslím si, že hůř než teď. Ale nevím, nedokáži si to představit.

D. H.: Jaký máte názor na vyvlastnění zámku Hrádku?

P. T.: Myslím si, že to je v pořádku. Myslím si, že vyvlastňovat by se mělo to, co je potřeba. Nevím, jak zrovna ten zámek, ale pozemky a polnosti ve prospěch státu by se vyvlastňovat měly. A neplatit lidem nekřesťanské peníze za to. Ale to asi nemá se zámekem nic společného.

D. H.: A jaký máte názor na navrácení zámku do rukou původních majitelů?

P. T.: Asi by mi to bylo jedno. Nevím, tohle mě nikdy netrápilo. Nejsem zastáncem toho, aby se něco vracelo církvi, ale tohle by mi asi nevadilo. Jde o to, jak by ten zámek potom vypadal a jestli by byl přístupný.

D. H.: A kdyby nebyl přístupný? Co byste na to říkal?

P. T.: Že jsem tam nebyl dvacet let a dalších dvacet let bych tam nešel.

D. H.: Třeba byste nemohl ani na nádvoří nebo do parku.

P. T.: Tak to záleží na majitelích. Ale asi by se neměly vracet věci, které by pak nebyly přístupné. Tak je to nějaká historie. O historii by se měl každý dozvědět. O tom ty zámky asi jsou. Ale kdo se o to nezajímá, tomu to nic neříká.

D. H.: Tak to je asi všechno.